

MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 1 marca 2013 r.

Poz. 121

**UCHWAŁA Nr 16
RADY MINISTRÓW**

z dnia 5 lutego 2013 r.

w sprawie przyjęcia Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności

Na podstawie art. 11 ust. 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.¹⁾) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności, stanowiącą załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *D. Tusk*

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241, z 2011 r. Nr 279, poz. 1644 oraz z 2012 r. poz. 1237.

Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji

Polska

2030

Trzecia fala nowoczesności

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Warszawa, 11 stycznia 2013 r.

Spis treści

Streszczenie	5
Wstęp i diagnoza	10
Kontekst wyzwań dla Polski do 2030 r.	11
Wyzwania dla Polski do 2030 r.	20
Rozdział pierwszy – Charakterystyka modelu rozwoju Polski do 2030 r.	22
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – model dokumentu	23
Wizja państwa do 2030 r.	24
Model rozwoju Polski do 2030 r.	25
Geografia i generacje rozwoju jako kluczowe elementy rozwoju Polski do 2030 r.	27
Geografia rozwoju	27
Generacje rozwoju	32
Podsumowanie	40
Rozdział drugi – Cel główny i obszary strategiczne	41
Cel główny	42
Obszary strategiczne	43
Obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki – znaczenie dla rozwoju do 2030 r.	46
Obszar równoważenia potencjału rozwojowego regionów – znaczenie dla rozwoju do 2030 r.	57
Obszar efektywności i sprawności państwa – znaczenie dla rozwoju Polski do 2030 r.	58
Rozdział trzeci – Warunki realizacji Strategii – ramy makroekonomiczne i harmonogram	61
Przesłanki wzrostu gospodarczego do 2030 r.	62
Wzrost poziomu wydatków rozwojowych	63
Wzrost zatrudnienia	68
Harmonogram i narzędzia realizacji Strategii	71
Rozdział czwarty – Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki	73
Makroekonomiczne ramy konkurencyjności i innowacyjności gospodarki	74
Wizja konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki w 2030 r.	78
Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna	80
Cel 1 – Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji	80
Cel 2 – Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym	81

Cel 3 – Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki	83
Cel 4 – Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki	88
Polska Cyfrowa	92
Cel 5 – Stworzenie Polski Cyfrowej	92
Kapitał Ludzki	95
Cel 6 – Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”	97
Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	103
Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska ..	105
Rozdział piąty – Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów	108
Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych	111
Cel 9 – Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego	114
Rozdział szósty – Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze efektywności i sprawności państwa	117
Sprawne Państwo	118
Cel 10 – Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej	119
Kapitał społeczny	122
Cel 11 – Wzrost społecznego kapitału rozwoju	124
Rozdział siódmy – Monitorowanie realizacji Strategii	127
Wprowadzenie – uwagi metodologiczne	128
Proponowane wskaźniki monitoringu Strategii	132
Definicje wykorzystanych wskaźników	140

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności¹ jest, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.) (art. 9 ust. 1) – dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego założenia zostały określone w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju kraju oraz przyjętym przez Radę Ministrów dnia 27 kwietnia 2009 r. dokumencie *Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski*. W przypadku tej Strategii to okres prawie 20 lat, gdyż przyjętym przy jej konstruowaniu horyzontem czasowym jest rok 2030. Uzupełnieniem ramy strategicznej rozwoju Polski do 2030 roku jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 16 marca 2012 r.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju powstawała w latach 2011 i 2012. Uwzględnia ona uwarunkowania wynikające ze zdarzeń i zmian w otoczeniu społecznym, politycznym i gospodarczym Polski w tym okresie. Opiera się również na diagnozie sytuacji wewnętrznej, przedstawionej w raporcie *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe* z 2009 roku, w stosunku do diagnozy z lat 2008 i 2009 uzupełnione zostały o elementy, które wiążą się z trwającym na świecie i w Europie kryzysem finansowym i spowolnieniem gospodarczym. Szeroka diagnoza została przedstawiona we wstępie do dokumentu.

Założeniem wyjściowym przy konstruowaniu Strategii stała się konieczność przezwyciężenia kryzysu finansowego w jak najkrótszym czasie. Wolniejszy rozwój spowodowałby, że jakość życia ludzi poprawiałaby się bardzo wolno. Niezbędne jest zbudowanie przewag konkurencyjnych na kolejne dziesięć lat, czyli do 2030 r., tak aby po wyczerpaniu dotychczasowych sił rozwojowych Polska dysponowała nowymi potencjałami wzrostu w obszarach dotychczas nieeksploatowanych. Tym samym Strategia nie jest manifestem politycznym, a dokumentem rządu RP o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym – stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 r. Opis założeń tego projektu zawiera rozdział pierwszy Strategii – *Charakterystyka modelu rozwoju Polski do 2030*.

Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce. Informacje o wskaźnikach i zasadach monitorowania postępu realizacji założeń i działań przedstawionych w Strategii zostały przedstawione w rozdziale siódmym – Monitorowanie efektów strategii.

Z diagnozy przedstawionej w 2009 r. wynika, że rozwój Polski powinien odbywać się w trzech obszarach strategicznych równocześnie:

- I. konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (modernizacji),
- II. równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji),
- III. efektywności i sprawności państwa (efektywności).

¹ Na potrzeby niniejszego dokumentu nazwa „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” jest stosowana wymiennie z innymi nazwami – Strategia, DSRK, Polska 2030.

Proponowane w Strategii obszary strategiczne związane są z obszarami opisanymi w Strategii Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r. Łącznie stanowią podstawowe narzędzie wdrażania DSRK do 2020 r., czyli:

- I. sprawne i efektywne państwo (obszar pierwszy) – odpowiada mu obszar strategiczny trzeci DSRK,
- II. konkurencyjna gospodarka (obszar drugi) – odpowiada mu obszar strategiczny pierwszy DSRK,
- III. spójność społeczna i terytorialna (obszar trzeci) – odpowiada mu obszar strategiczny drugi DSRK.

W każdym z obszarów strategicznych zostały określone strategiczne cele rozwojowe (od dwóch do czterech w zależności od obszaru). Cele strategiczne uzupełnione są sprecyzowanymi kierunkami interwencji. Przy każdym z tych kierunków określony został cel do realizacji. Zebrane razem służą nowatorskiemu i niestandardowemu przedstawieniu zadań stojących przed administracją publiczną – przede wszystkim rządem, ale także samorządami – które należy zrealizować, aby poprawić jakość życia mieszkańców Polski.

Dokument składa się z dwóch części:

- I. wstępu wraz z diagnozą i opisem kontekstu społecznego, gospodarczego i międzynarodowego Strategii (w tym szkicu proponowanych rozwiązań w trzech obszarach strategicznych) oraz prezentacji ram makroekonomicznych rozwoju Polski do 2030 r.,
- II. charakterystyki proponowanych kierunków interwencji (czyli działań do podjęcia w perspektywie 2030 r. służących osiągnięciu celu głównego Strategii) oraz opisu zasad monitorowania i ewaluacji wdrażania projektu Polska 2030.

Kierunki interwencji podporządkowane są schematowi trzech obszarów strategicznych, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

- I. **W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:**
 - i. Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna*
 - ii. Polska Cyfrowa*
 - iii. Kapitał ludzki*
 - iv. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko*
- II. **W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:**
 - v. Rozwój regionalny*
 - vi. Transport*
- III. **W obszarze efektywności i sprawności państwa:**
 - vii. Kapitał społeczny*
 - viii. Sprawne państwo*

W części wstępnej poświęconej makroekonomicznym ramom rozwoju Polski zostały określone te kierunki działań, które stworzą ramę finansową – fiskalną i budżetową – realizacji pozostałych celów wskazanych w Strategii. W pierwszym okresie realizacji Strategii działania makroekonomiczne zostają podporządkowane konieczności stabilizacji finansów publicznych, obniżenia poziomu długu

publicznego i deficytu budżetowego oraz przygotowaniom do przyjęcia przez Polskę wspólnej waluty (konwergencja). W drugim okresie, po osiągnięciu stabilizacji finansowej sektora publicznego, powinno następować stopniowe modernizowanie tego sektora wydatków, poprzez wzrost nakładów na działania prorozwojowe – w tym nakłady na B+R, ochronę zdrowia, reformy strukturalne. W efekcie w końcowych latach realizacji DSRK, struktura wydatków publicznych powinna odzwierciedlać ambicje Polski jako kraju nowoczesnego, rozwiniętego, ze strukturą podatków umożliwiającą skuteczną konkurencję globalną o kapitał, technologie i pracę.

W obszarze innowacyjnej gospodarki i kreatywności indywidualnej opisywane cele i kierunki interwencji obejmują zagadnienia związane z pobudzaniem innowacyjności, efektywności gospodarki i kreatywności ludzi. Przede wszystkim dotyczą edukacji – od wczesnej opieki przedszkolnej po szkolnictwo wyższe i procesy uczenia się przez całe życie. Dotyczą także badań i nauki – w tym powiązań między nauką i gospodarką, nakładami na naukę oraz reform systemowych służących zwiększeniu międzynarodowego znaczenia, podniesieniu jakości i efektywności badań naukowych oraz przedsiębiorczości. W tym ostatnim obszarze nacisk jest położony na kształtowanie kompetencji przedsiębiorców, które pozwolą im rozwijać firmy i konkurować na globalnym, gwałtownie zmieniającym się rynku. Ważne jest też tworzenie instrumentów inżynierii finansowej i wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu służących przedsiębiorcom w Polsce. Istotnym elementem działań na rzecz przedsiębiorców powinna być poprawa sprawności funkcjonowania administracji państwowej oraz zniesienie barier legislacyjnych i administracyjnych blokujących lub spowalniających rozwój firm.

Istotność drugiego elementu tego obszaru strategicznego – Polska Cyfrowa – wynika z konieczności przyspieszenia w Polsce przemian technologicznych. Trzy podstawowe elementy powinny posłużyć rozwojowi technologicznemu Polski. Przede wszystkim niezbędne są inwestycje infrastrukturalne w szerokopasmowy Internet dostępny dla wszystkich. To zwiększy szanse rozwoju obszarów peryferyjnych, przyczyniając się do równoważenia terytorialnego rozwoju. Drugim elementem są działania na rzecz zwiększania potrzeb używania Internetu poprzez rozwój e-usług oraz e-gospodarki i wzrost sprawności państwa. Kluczowe będzie podejście w ramach zintegrowanej informatyzacji, opartej na logicznym i skutecznym obiegu informacji, wprowadzeniu zasad zarządzania procesowego, neutralności technologicznej państwa oraz efektywności kosztowej. Jeżeli te warunki zostaną spełnione, będzie można także działać na rzecz trzeciego elementu Polski Cyfrowej, jakim jest zwiększenie kompetencji cyfrowych społeczeństwa, zapobiegających nowym typom wykluczeń, np. osób starszych nieużywających obecnie Internetu.

Trzeci obszar – kapitał ludzki – obejmuje opis tych celów i kierunków interwencji, które są powiązane z systemem ochrony zdrowia oraz zapewnieniem spójności społecznej – edukacją i transferem absolwentów na rynek pracy oraz samą aktywnością zawodową. Dzięki aktywnej polityce rodzinnej oraz polityce imigracyjnej nastawionej na uzupełnianie niedoborów na rynku pracy Polska ma szansę w zdecydowanym stopniu ograniczyć zagrożenia związane z przemianami demograficznymi w najbliższych dwudziestu latach. Dłuższa aktywność zawodowa połączona z efektywnym systemem ochrony zdrowia, w tym profilaktyki oraz rehabilitacji, pozwoli zmniejszyć ryzyko utraty potencjałów osób starszych oraz zwiększy udział osób niepełnosprawnych np. w rynku pracy. Lepszemu dostosowaniu do dynamicznie zmieniających się potrzeb rynku pracy będzie służył system edukacji, w tym uczenie się przez całe życie dostosowane do poszczególnych etapów życia i kariery Polaków.

Ważnym z punktu widzenia bezpieczeństwa Polski, ale także udziału w światowych procesach, jest obszar bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrony środowiska. Polska ma ogromne potrzeby energetyczne. Należy je zabezpieczyć w perspektywie nie tylko długookresowej – do 2030 r., ale także w średniookresowej do lat 2020–2022. Wskazane są działania i kierunki interwencji dotyczące inwestycji energetycznych, np. w *gazoport*, elektrownie wykorzystujące energię jądrową, ale także poprawa jakości sieci przesyłowych i dystrybucyjnych. Ważnym z punktu widzenia uczestnictwa w UE jest modyfikacja i coraz szersze wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii (tak aby ich udział w gospodarce stawał się coraz większy), ograniczenie wykorzystania węgla oraz dbałość o stan środowiska w Polsce. Te działania wiążą się także z potrzebą zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa w przypadku nagłych zjawisk przyrodniczych czy zmian klimatycznych. Istotne jest również, aby do 2030 r. Polska umiejętnie wykorzystywała zasoby naturalne, np. węgiel, gaz łupkowy czy miedź. Mając jedno z największych na świecie złóż kopaliny, Polska ma szansę budować w oparciu o nie swoje przewagi konkurencyjne.

W kolejnych obszarach, które składają się na drugi obszar strategiczny DSRK – równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski, podkreślana jest istotność równomiernego rozwoju regionalnego. W przypadku rozwoju regionalnego, [Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju](#) rozwija i modyfikuje zaproponowany w raporcie diagnostycznym *Polska 2030 – wyzwania rozwojowe* model polaryzacyjno-dyfuzyjny równoważenia rozwoju i zastępuje go modelem terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji). Model terytorialnego równoważenia rozwoju jest również tym modelem, który charakteryzuje pozostałe dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju regionalnego w perspektywie do 2030 r. – Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz Średniookresową Strategię Rozwoju Kraju 2020. Wskazuje na szansę związaną z nowym rozumieniem europejskiej polityki spójności, jako narzędzia służącego rozwojowi regionalnemu, oraz na system transportowy jako klucz – techniczny – do zapewnienia dostępności, spójności oraz rozwoju poszczególnych regionów. Strategia nie rezygnuje z zaproponowanego w modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnym rozwoju metropolii jako klucza do konkurencji światowej i europejskiej Polski. W o wiele większym stopniu podkreśla jednak istotność mechanizmów włączających obszary wciąż peryferyjne do światowej gry sił.

Trzeci obszar strategiczny – efektywności i sprawności państwa, składa się z dwóch części. Pierwszy z nich – kapitał społeczny, to zestaw kierunków interwencji służący osiągnięciu celu, jakim jest wzrost społecznego kapitału rozwoju. Jednym ze zdiagnozowanych problemów blokujących szybszy rozwój Polski jest bowiem brak zaufania ludzi do siebie oraz do instytucji publicznych. Na stosunki społeczne wpływa także brak zaufania instytucji do ludzi, czego efektem jest wciąż rosnąca biurokracja, tworzenie nowych procedur, nieskuteczność i niespójność rozrastającego się prawa. Kierunki interwencji służą poprawie jakości kompetencji społecznych i obywatelskich Polaków (zwiększeniu zdolności do współpracy), wzrostowi aktywności i partycypacji obywatelskiej, aktywności kulturalnej oraz wzmocnieniu potencjału kreatywnego Polski – przemysłów kulturowych i kreatywnych. Z punktu widzenia obecności Polski w świecie ważne jest także podkreślenie istotności działań na rzecz współpracy międzynarodowej i ponadregionalnej. Kierunki interwencji obejmują tak zróżnicowane działania jak: wprowadzenie nowych programów edukacji obywatelskiej do szkół, ułatwienia w finansowaniu organizacji pozarządowych, zmianę formuły działania Państwowej Komisji Wyborczej, której zadania zostałyby uzupełnione o promocję aktywności wyborczej i obywatelskiej, a nawet cyfryzację zasobów kultury i rozszerzenie tradycyjnych ról instytucji kultury. Kierunki

interwencji obejmują także rozwój mediów publicznych oraz wzmacnianie kompetencji językowych Polaków.

Tak jak na początku Strategii przedstawione są ramy makroekonomiczne rozwoju Polski, tak końcową ramę stanowi część poświęcona sprawności państwa i służb publicznych. Efektywność administracji, wymiaru sprawiedliwości oraz spójność i stabilność stanowionego prawa stanowią bowiem nie tylko wyzwania rozwojowe, ale także warunki zapewnienia tego rozwoju w tak istotnych obszarach jak: wzmacnianie kapitału ludzkiego, rozwój przedsiębiorczości czy dbałość o kapitał społeczny. Dla sprawności państwa najważniejsze jest zrealizowanie czterech zaleceń:

- I. pomocności państwa, które zapewnia ludziom realizację praw i swobód obywatelskich, dba o ich niczym nieskrępowaną kreatywność, niezależność działania (w aktywności gospodarczej, publicznej, społecznej), ale jednocześnie szanuje ich prywatność,
- II. przyjazności państwa, które zmienia formułę działania na bardziej otwartą, opartą na dwustronnej komunikacji,
- III. partycypacyjności państwa, które zapewnia dostęp do wiedzy, gwarantuje możliwość udziału w sprawowaniu władzy poprzez konsultacje i debatę publiczną,
- IV. przejrzystości państwa, które nie tylko podejmuje decyzje, ale również tłumaczy je w sposób przejrzysty i zrozumiały dla wszystkich obywateli.

Ważnym elementem zmian w kolejnych dwudziestu latach powinno być, zgodnie z zasadą pomocniczości, zapewnienie swobody obywatelom i samorządom terytorialnym, dobra współpraca administracji rządowej z nimi, deregulacja sprzyjająca postawom przedsiębiorczym i kreatywnym oraz zapewnienie wysokiej jakości stanowionego prawa.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, ze względu na wielość zagadnień oraz prawie dwudziestoletni horyzont czasowy, jest dokumentem, który może i powinien podlegać modyfikacjom. Przedstawione kierunki interwencji, cele i działania mogą być osiągnane i realizowane w różnych okresach i czasie. W miarę monitorowania wskaźników przedstawionych w Strategii, formuła osiągnięcia celów może podlegać zmianom i być dostosowywana do zmieniających się okoliczności czy sytuacji makroekonomicznej. Modyfikacje i zmiany powinny być wprowadzone zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, na podstawie wyników ewaluacji śródkresowych oraz na podstawie wyników realizacji celów określonych w dokumentach średniookresowych – do 2020 r.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Wstęp i diagnoza

Kontekst wyzwań dla Polski do 2030 r.

Przedstawiony latem 2009 roku raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” stał się okazją do debaty o przyszłości kraju oraz o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Pozwolił również na wprowadzenie nowych reguł przygotowywania dokumentów o charakterze strategicznym. Wcześniej dokumenty miały krótszą perspektywę czasową, podporządkowane były w większości rytmowi prac Unii Europejskiej i programom operacyjnym, tworzącym ramy absorpcji środków unijnych. Dominowało sektorowe podejście, czego rezultatem była swoista nadprodukcja dokumentów mających w nazwie atrybut „strategii” (przeszło 200 dokumentów tego rodzaju istniało jeszcze w 2008 roku).

Kluczowa dla dyskusji nad raportem „Polska 2030” okazała się sposobność podsumowania doświadczeń i dorobku polskiej transformacji zainicjowanej w 1989 roku. Raport, zdając relację ze stanu rzeczy w wielu dziedzinach, stawiał tezę o zakończeniu procesów transformacji oraz o potrzebie odnalezienia nowych sił rozwojowych, innych niż te, które stanowiły fundament transformacji. **Istotą propozycji „Polski 2030” był nowy projekt cywilizacyjny zorientowany na przyszłość**, w wymiarze czasowym o jedno pokolenie więcej niż to, które aktualnie spełnia rolę wiodącą w określaniu ważnych zadań dla kraju. Dokument przygotowany przez Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP, właśnie w oparciu o analizę, charakterystykę i ocenę 20 lat transformacji – przedstawił 10 kluczowych dla przyszłości wyzwań oraz dylematy wymagające rozstrzygnięć, aby wyzwania te podjąć. Stworzone zostały zatem przesłanki do myślenia w kategoriach realnie strategicznych, innowacyjnych, z formułowaniem wizji, celów oraz narzędzi niezbędnych dla osiągnięcia wyznaczanych celów.

Tabela 1. Wyzwania i dylematy z Raportu „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”

Wyzwanie	Dylemat
1. Wzrost konkurencyjności	Wykorzystanie szans rozwojowych vs Dryf rozwojowy
2. Sytuacja demograficzna	Wykorzystanie potencjału ze zwiększania się długości trwania życia vs Kosztowne społeczno-ekonomiczne skutki zmian w sferze struktury wieku
3. Wysoka aktywność pracy oraz adaptacyjność zasobów pracy	Adaptacyjna mobilność vs Niepewna stabilność
4. Odpowiedni potencjał infrastruktury	Przyspieszenie wymiany, rozwoju i poprawy relacji społecznych vs Infrastrukturalne bariery wymiany gospodarczej i więzi społecznych
5. Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne	Harmonizacja wyzwań klimatycznych i energetycznych czynnikiem rozwoju vs Poza bezpieczeństwem energetycznym i bez jasnych celów w ochronie środowiska

6. Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego	Kapitał intelektualny jako główne źródło konkurencyjności Polski w globalnej gospodarce vs Powiększający się dystans Polski wobec rozwiniętych gospodarek świata w obszarze kapitału intelektualnego
7. Solidarność i spójność regionalna	Efektywne wykorzystanie szans rozwojowych wszystkich regionów vs Trwała polaryzacja rozwoju
8. Poprawa spójności społecznej	Spójność społeczna odpowiadająca na nowe wyzwania vs Spójność społeczna czasu transformacji
9. Sprawne państwo	Kompleksowy i aktywnie wdrażany program reform na rzecz państwa, które daje obywatelowi poczucie bezpieczeństwa oraz możliwość realizacji swoich praw i indywidualnych aspiracji vs niesprawne państwo jako bariera rozwoju oraz niewłaściwa relacja państwo – obywatel
10. Wzrost kapitału społecznego Polski	Szanse kapitału rozwojowego 2030 vs Pułapka kapitału przetrwania i adaptacji

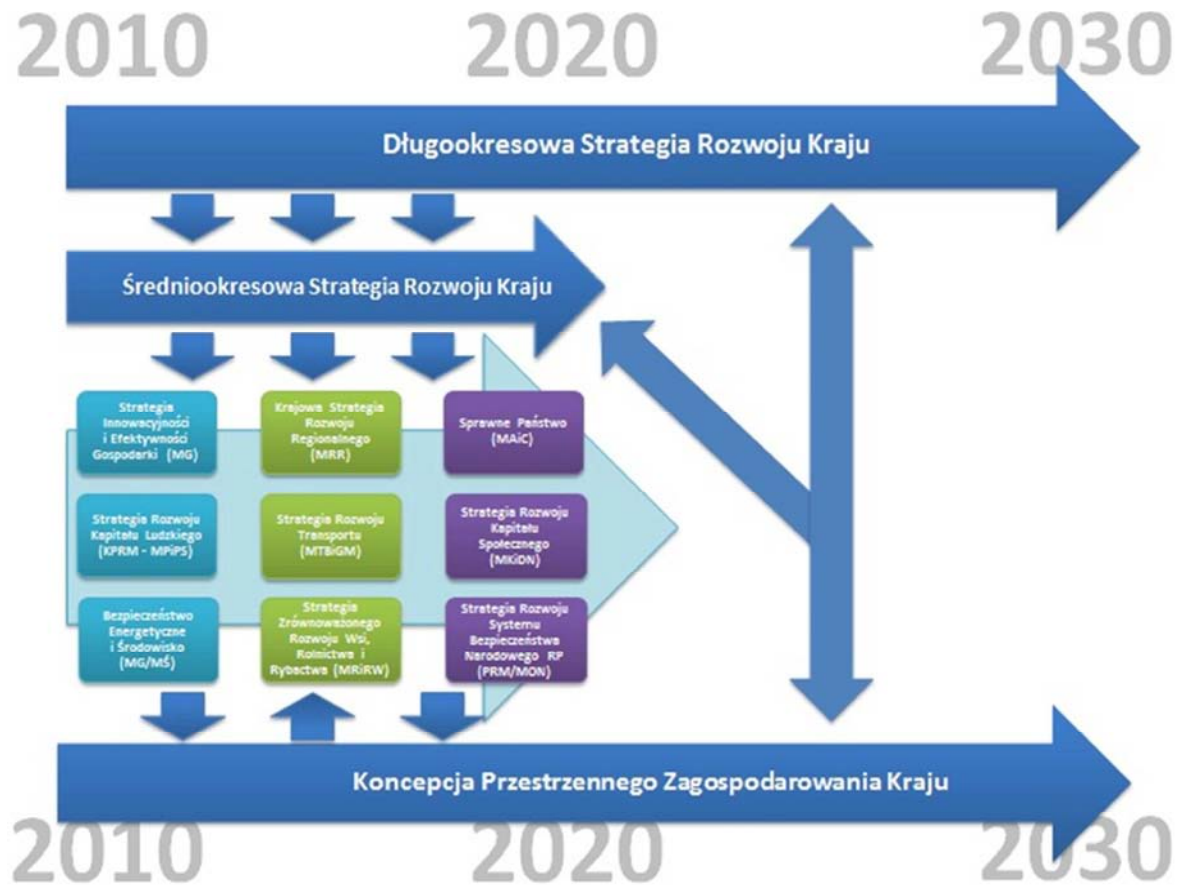
Praktycznym rezultatem dyskusji oraz zmian w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju było stworzenie nowego porządku strategicznego. W spójności z oczekiwaniami Unii Europejskiej co do zakresu dokumentów o charakterze strategicznym powstał nowy model. Ramę stanowią: [Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju](#) (perspektywa 2030 roku²) oraz [Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju](#) (zawsze w układzie 20 lat do przodu). W tak zdefiniowanych granicach mieścić się powinna Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (10-letni horyzont czasowy) w korelacji z europejskim dokumentem programowym (Europa 2020) oraz 9 zintegrowanymi strategiami dotyczącymi:

- Innowacyjności i Efektywności Gospodarki,
- Rozwoju Transportu,
- Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska,
- Rozwoju Regionalnego,
- Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Rozwoju Kapitału Społecznego,
- Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa,
- Sprawnego Państwa,
- Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP.

² Zgodnie z opinią Głównego Dyrektora Ochrony Środowiska nie trzeba wykonywać dla Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju projekcji oddziaływania na środowisko.

Cele rozwojowe Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (DSRK) będą realizowane za pośrednictwem strategii zintegrowanych, a przede wszystkim przez Średniookresową Strategię Rozwoju Kraju do 2020 roku.

Rysunek 1. Nowy porządek strategiczny

Istotą tego pomysłu jest odejście od wąskiego i sektorowego podejścia w tworzeniu ram strategicznych – na rzecz integracji obszarów, dostrzeżenia procesu przenikania się zjawisk i problemów, uzyskania synergii w poszukiwaniu najbardziej efektywnych i adekwatnych narzędzi prowadzących do osiągnięcia spójnych celów. Niestychanie ważne wydaje się podkreślenie w spójnej polityce rozwoju roli przestrzeni czy generalnie – wymiaru terytorialnego, w znaczeniu podwójnym: ładu przestrzennego w zagospodarowywaniu kraju jako całości (co wymaga odpowiednich instrumentów planowania, w tym planowania fizycznego i ekonomicznego) oraz ładu i spójności w rozwoju potencjału regionalnego, które powinny być dostosowane do lokalnych i właśnie regionalnych uwarunkowań. Trzeba też mocniej uświadamiać sobie, iż planowanie przestrzenne jest narzędziem nowoczesnej polityki ochrony środowiska naturalnego.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oznacza, iż ważnym punktem odniesienia dla konstruowania strategii rozwoju Polski jest perspektywa europejska. Dokument programowy „Europa 2020” wskazuje na trzy cele:

- Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,

- Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Wyznaczone trzy cele przekładają się operacyjnie na 10 zintegrowanych wytycznych do działań, dotyczących skali makro i mikro w gospodarce oraz zatrudnienia. Ich uzupełnieniem jest 7 inicjatyw o charakterze flagowym, które są istotne, gdyż przekładają się na konkretne projekty przewodnie.

Tabela 2. Zintegrowane wytyczne i inicjatywy przewodnie Strategii „Europa 2020”

10 zintegrowanych wytycznych	7 inicjatyw przewodnich
1. Zapewnienie jakości i stabilności finansów publicznych	1. Europejska agenda cyfrowa
2. Rozwiązanie problemu nierównowagi makroekonomicznej	2. Mobilna młodzież
3. Zmniejszenie nierównowagi w strefie euro	3. Unia innowacji
4. Optymalizacja pomocy na rzecz badań i rozwoju oraz innowacji, wzmocnienie trójkąta wiedzy i uwolnienie potencjału gospodarki cyfrowej	4. Polityka przemysłowa w erze globalizacji
5. Bardziej efektywne korzystanie z zasobów i ograniczenie emisji gazów cieplarnianych	5. Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia
6. Poprawa otoczenia biznesu i środowiska konsumenckiego oraz modernizacja i rozwój bazy przemysłowej, aby zapewnić funkcjonowanie rynku wewnętrznego w pełnym zakresie	6. Europejski program walki z ubóstwem
7. Zwiększenie uczestnictwa kobiet i mężczyzn w rynku pracy, ograniczanie bezrobocia strukturalnego i promowanie jakości zatrudnienia	7. Europa efektywnie korzystająca z zasobów
8. Rozwijanie zasobów wykwalifikowanej siły roboczej odpowiadającej potrzebom rynku pracy oraz promowanie uczenia się przez całe życie	
9. Poprawa jakości i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia na wszystkich poziomach oraz zwiększenie liczby osób podejmujących studia wyższe lub ich odpowiedniki	
10. Promowanie włączenia społecznego i zwalczanie ubóstwa	

Żeby Strategia była skuteczna, wyznaczaliśmy cele i mierniki ich osiągnięcia w 5 obszarach:

- zatrudnienia,
- badania i rozwoju,
- ochrony środowiska,
- edukacji,
- ubóstwa.

Cele te i wskaźniki zawarte zostały w Krajowym Programie Reform, a dokumentami dodatkowymi są: Wieloletni Plan Finansowy Państwa oraz Program Konwergencji, aktualizowane każdego roku. Przewidziana w ramach tzw. Europejskiego Semestru coroczna aktualizacja Krajowego Programu

Reform umożliwia elastyczne reagowanie na zmieniające się warunki realizacji priorytetów określonych w Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju.

Tabela 3. Priorytety dla Unii Europejskiej i przyjęte przez Polskę związane z realizacją Strategii Europa 2020

Priorytet dla całej Unii Europejskiej	Priorytet dla Polski
75% zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat	71% zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat
3% PKB UE na inwestycje w B+R	1,7% PKB na inwestycje w B+R
Cele 20/20/20 w zakresie klimatu i energii	Wzrost efektywności energetycznej, wykorzystanie OZE, redukcja emisji CO ₂
Ograniczenie liczby osób wcześniej kończących naukę do 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% liczby osób z młodego pokolenia posiadających wykształcenie wyższe lub równoważne	Zmniejszenie do 4,5% odsetka osób wcześniej kończących naukę oraz zwiększenie do 45% odsetka osób z wykształceniem wyższym w wieku 30–34 lat
Zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem o 20 mln	Obniżenie o 1,5 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem i/lub deprawacją materialną i/lub żyjących w gospodarstwach domowych bez osób pracujących lub o niskiej intensywności pracy

Prace nad europejską czy polską koncepcją rozwoju nie toczą się w próżni. Największy od 1929 r. kryzys gospodarczy z lat 2008 i 2009, powracający w 2011 r. i 2012 r. ze zwiększoną siłą i wciąż istniejące napięcia w krajach południa Europy – Grecji, Hiszpanii, Włoszech, wpłynęły w niewątpliwym sposób na zasoby rozwojowe całego świata. W kontekście europejskim oznacza to wzrost trudności zarządzania Unią Europejską jako całością przy tak olbrzymiej skali różnicowań:

- między krajami północy charakteryzującymi się istotnie lepszymi wskaźnikami makroekonomicznymi w latach 2010 i 2011 (Club North) a krajami południa (Club Med), w zasadniczy sposób dotkniętymi kryzysem finansowym (m.in. Grecja, Hiszpania, Włochy),
- między krajami ze strefy euro a krajami aspirującymi do euro (co wymaga spełnienia określonych kryteriów),
- między nowymi a starymi krajami UE (m.in.: różnice w podejściu do polityki spójności i potrzeb dotyczących wspierania inwestycji infrastrukturalnych),
- między gospodarkami, których struktura zadłużenia publicznego powoduje, że jest to zadłużenie strukturalne i głębokie, wymagające w niektórych przypadkach już podjętej interwencji i pomocy zewnętrznej, i o wysokim deficycie sektora publicznego (m.in. Grecja, Hiszpania, Włochy, a także Portugalia i Irlandia) a krajami zadłużonymi w mniejszym stopniu, z szansą uzyskania nadwyżek budżetowych w krótkiej perspektywie (Niemcy, Szwecja).

Konkurencyjność gospodarki europejskiej w kolejnych latach będzie testowana nie tylko w porównaniu z USA (jak pisano w 2000 r. w Strategii Lizbońskiej), ale także z krajami BRIC czy całej prawie Azji (największe kraje Azji uzyskały pozytywne wyniki gospodarcze w 2009 r. i 2010 r.) i z krajami tzw. Grupy E7, do której należą: Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Indonezja, Meksyk, Turcja. Kraje należące do E7 wykazują się w ocenie ekonomistów największym potencjałem wzrostowym na

świecie w kolejnych latach (patrz tabela 4). A z czasem konkurencyjność ta będzie również porównywana w relacjach z częścią państw afrykańskich – nie w prostej rywalizacji, ale w grze o napływ inwestycji, miejsca produkcji i rozwój usług prostych czy wreszcie w wykorzystywaniu dopiero co odkrywanych, nowych zasobów. Potwierdzeniem tego trendu i jego politycznym wyrazem jest deklaracja z Sanja, z 2011 r., fundująca BRICS, czyli zaproszenie przez kraje szybko rozwijające się Republiki Południowej Afryki (ang. S – South Africa) do współpracy.

Tabela 4. Dziesięć największych gospodarek świata w latach 2010, 2020, 2030 i 2050

Lp.	2010	2020	2030	2050
1	USA	Chiny	Chiny	Chiny
2	Chiny	USA	USA	Indie
3	Japonia	Indie	Indie	USA
4	Indie	Japonia	Japonia	Brazylia
5	Niemcy	Rosja	Brazylia	Japonia
6	Rosja	Niemcy	Rosja	Rosja
7	Brazylia	Brazylia	Niemcy	Meksyk
8	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Meksyk	Indonezja
9	Francja	Francja	Francja	Niemcy
10	Włochy	Meksyk	Wielka Brytania	Wielka Brytania

Źródło: HM Government. 2011. *Let's choose growth. Why we need reform to unlock Europe's potential*. za: 2020 Euromonitor, prognozy 2030 i 2050 PwC na podst. parytetu siły nabywczej wg danych MFW.

W strategii rozwojowej Europy do 2020 r. prawdopodobnie co najmniej kilka lat zajmie porządkowanie obszaru finansów publicznych i powrót do spełniania przez większość krajów europejskich kryteriów z Maastricht. Pogłębiający się kryzys finansowy części krajów strefy euro oraz pojawiające się pomysły i narzędzia walki z kryzysem – np. wspólny nadzór bankowy, powodują, że realnym zagrożeniem staje się pogłębiona integracja krajów należących do tej strefy, z wyłączeniem krajów pozostających poza nią, a więc także Polski. Tymczasem to cała gospodarka europejska w wyniku kryzysu utraciła swoją dynamikę wzrostu. **Trwała odbudowa, uniknięcie „stracenia dekady” i negatywnych efektów nazbyt spowolnionej odbudowy wymagają wspólnego europejskiego wysiłku i z punktu widzenia Polski przyjęcia rozwiązań w takim modelu, który pozwoli krajom obecnie poza nią walutową przystąpić do niej w przyszłości na dogodnych warunkach.**

W tym kontekście trzeba zwrócić uwagę na kilka kwestii ważnych dla debaty o europejskiej przyszłości. Dotyczą one zasad zarządzania gospodarczego, tak aby skutecznie egzekwować zobowiązania traktatu z Maastricht, a tym samym poprzez wzmocnione mechanizmy kontroli (europejskie semestry, podczas których instytucje UE badają programy, w których państwa członkowskie przedstawiają swoje zamierzenia dotyczące np. polityk budżetowych oraz strukturalnych) wymuszać efektywność. Widać wyraźnie, jak coraz bardziej na efektywność i osiągnięcie rezultatów nastawia się Komisja Europejska. Proponowane w nowym modelu rozwiązanie

dotyczące polityki spójności wprowadza do istniejących już zasad przyznawania środków na rozwój z funduszy europejskich zasadę warunkowości. Chodzi o spełnianie przez dany kraj warunków realizacji celów i osiągania rezultatów jako podstawy do otrzymania nowego wsparcia. W ten sposób powstanie wymóg przejrzystego zakontraktowania środków na projekty i inwestycje w porozumieniu między KE i krajem członkowskim.

W debacie o europejskiej przyszłości powrócił także przeformułowany wątek konkurencyjności. Warunkiem przyszłej konkurencyjności Europy jest wzrost produktywności i powiązanie możliwych wzrostów wynagrodzeń w krajach europejskich ze wzrostem tej właśnie produktywności. Rosnące koszty pracy uniemożliwiają konkurowanie z państwami, gdzie te koszty pozostają na niskim poziomie, a produktywność systematycznie rośnie. Podobnie określa się wyraziste rygory dotyczące równowagi w finansach publicznych, zwracając uwagę nie tylko na zagrożenia przyrostu jawnego długu publicznego, ale i przyszłe bariery wzrostu. Bariery te wynikają z olbrzymiej skali zobowiązań na przyszłość w postaci tzw. ukrytego długu publicznego, wynikającego np. z systemów emerytalnych. Kiedy zaś mowa o miernikach konkurencyjności, podkreśla się poziom udziału wydatków na rozwój infrastruktury (w transport, w ICT³ i sieci energetyczne) oraz B+R w relacji do PKB.

Tak definiowane wyznaczniki wzrostu – konkurencyjność, produktywność, udział wydatków rozwojowych – na infrastrukturę oraz B+R zawarte są w „PAKCIE EURO PLUS”, gdzie również zaznacza się kwestie dotyczące wydłużania aktywności zawodowej (wiek emerytalny) oraz bezpieczeństwa strefy euro.

Z punktu widzenia rozwoju Polski sprawą fundamentalną jest próba dążenia do łączenia celów i zasad europejskiej polityki spójności oraz polityki konkurencyjności. Jest to bowiem jedyny sposób, aby zabiegając o wysoki poziom środków z Unii Europejskiej na rozwój infrastrukturalny, zarazem współtworzyć w UE nowe wymiary przyszłych przewag konkurencyjnych, opartych o kapitał intelektualny. Najlepszą formą jest w tym obszarze taki model prowadzenia polityki na rzecz regionów i terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji), który skupia się na budowie potencjałów rozwojowych odpowiednich obszarów i podmiotów.

Trudno opisać dzisiaj zagrożenia, szanse, słabości i ewentualne przewagi Unii Europejskiej po 2020 roku. Tym bardziej, że debata o poprawie, redefinicji zarządzania ekonomiczną spójnością Unii Europejskiej, tocząca się od końca 2008 roku, nie przyniosła jeszcze trwałych, systemowych rezultatów. Z jednej strony oczywista wydaje się konieczność dopasowywania się Polski do polityki europejskiej ze względu na ewentualne odzyskiwanie przez Unię sił rozwojowych i zdolności do przywództwa. Z drugiej jednak, dostrzegać już dzisiaj należy możliwe przesunięcia dominant rozwojowych, np. w stronę szybciej adaptujących się do nowych wymogów konkurencyjności globalnej krajów północy czy w ogóle przesunięcie energii sprawczej przyszłego rozwoju świata w zupełnie nowe miejsca. **Polska musi mieć gotowość odnalezienia własnej drogi w każdych warunkach. Wspierając wspólnotę europejską i spójność instytucjonalną UE, Polska musi mieć własną wizję i parametry rozwoju.** Jednocześnie zwracać należy uwagę na efektywną koordynację polityki zagranicznej na szczeblu europejskim. Jest to mechanizm, który zapewnia Polsce korzystne miejsce na arenie międzynarodowej i zwiększa jej szanse rozwojowe.

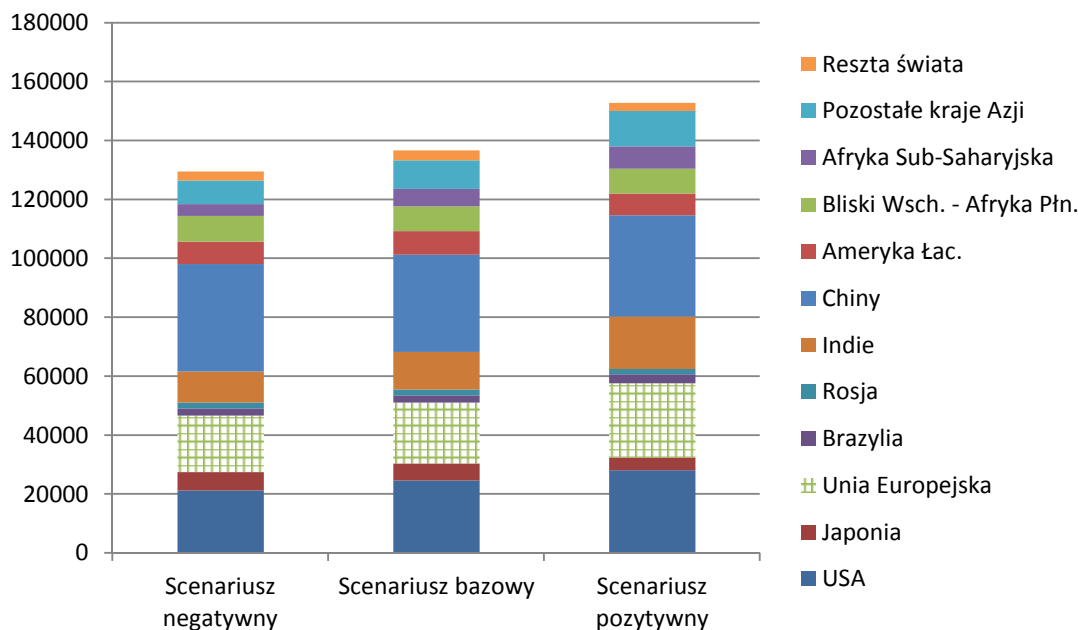
³ ICT – technologie informacyjno-komunikacyjne.

Perspektywa długoterminowa musi zakładać analizę ryzyk i niepewności. Jest kilka czynników, które w horyzoncie 2030 roku należy brać pod uwagę:

1. widoczne już obecnie ujawnianie się nowych sił w polityce i gospodarce może spowodować dekoncentrację władzy w świecie w stosunku do modelu dzisiejszego,
2. będzie rosnąć znaczenie wschodniej części globu,
3. przyspieszenia rozwojowego nabiorą kraje E7, gdzie wzrośnie nie tylko PKB, zdobywając przewagę nad wielkością PKB krajów G7,
4. inicjowanie procesów budowania trwałych podstaw przyszłego rozwoju również odbywa się sprawniej w krajach tej grupy (np. poprzez inwestycje w edukację – wyniki badań PISA pokazują, że największa poprawa w ostatnim 10-leciu widoczna jest w takich krajach jak Meksyk i Turcja).

W perspektywie globalnej ważne jest także spojrzenie na scenariusze stojące przed Unią Europejską. Strategiczny raport przygotowany przez Komisję Europejską „Global Europe 2050”⁴ prezentuje dziewięć scenariuszy rozwojowych dla świata przy różnych wariantach wpływu UE. W scenariuszu pozytywnym – „renesans Unii” warunkiem powodzenia jest skuteczne zarządzanie polityką na rzecz B+R i innowacyjnością na poziomie europejskim. Tylko w tym scenariuszu wpływ UE na arenie międzynarodowej wzrośnie, pomimo mniej dynamicznie zachodzących procesów demograficznych (gwałtowne starzenie się społeczeństw Europy po 2020 r.). **Europa i USA nadal mogą być większe niż Chiny i Indie łącznie w 2050 roku.** Różnica między realizacją scenariusza pozytywnego i negatywnego, jeżeli chodzi o wielkość światowego PKB, jest taka jak udział Unii w scenariuszu negatywnym.

Rysunek 2. Globalne PKB w trzech scenariuszach rozwoju Global Europe 2050 (ceny stałe 2005, USD)

Źródło: Komisja Europejska. 2011. *Global Europe 2050. Executive Summary*. Brussels: KE.

⁴ Komisja Europejska. 2011. *Global Europe 2050. Executive Summary*. Brussels: KE.

Znaczenia w kolejnych latach nabiorą też podmioty niepaństwowe. Było to już widoczne w procesie globalizacji w ostatnich 20 latach, ale nie wiadomo wciąż, jakiej funkcji nabiorą np. nowe typy społeczności, jak choćby społeczność Facebooka (licząca w połowie 2012 r. już przeszło 900 mln osób) czy społeczności innych sieci. **Będzie rosło znaczenie nowych technologii,** rozwijających cyfrowy charakter współczesnego świata, ze wszystkimi pochodnymi m.in. dla systemu ochrony zdrowia i życia codziennego, a przede wszystkim dla powstania nowych zasad ekonomicznych, jakimi stają się: współpraca, otwartość, dzielenie się, integracja, współzależność, co opisują D. Tapscott i A. Williams w pracach o „*wikinomii*”⁵.

Zarazem nie ma pewności, że technologie rozwiną się tak, aby na szeroką skalę udostępnić nowe źródła energii, co jest istotne ze względu na wyzwania klimatyczne. Jest to również ważne dla tego, czy tradycyjne źródła jak ropa i gaz będą miały **konkurencję**, czy nie – i czy ich producenci wzmocnią widoczne już dzisiaj przewagi, czy je utracą. Z punktu widzenia Polski ważne jest, **czy dostępność gazu łupkowego okaże się realna** i czy zmieni to bilans energetyczny Polski lub nawet prowadzi do eksportu tego surowca. Nie mówiąc już o możliwościach stworzenia, na wzór norweski, odpowiedniego funduszu z dywidendy od wydobycia i sprzedaży tego dobra, przeznaczonego np. na wsparcie przyszłych celów społecznych, być może w związku z zagrożeniem demograficznym. **Kluczowe będzie również współzawodnictwo o różnego typu deficytowe zasoby**, w tym i te, które warunkują rozwój rolnictwa i spełnianie potrzeb żywnościowych – do 2025 roku wzrośnie liczba osób żyjących bez ziemi uprawnej i bez dostępu do wody z 600 mln do 1,4 mld w 36 państwach (obecnie w 21 krajach)⁶. Deficytowe mogą także okazać się zasoby kapitału – środków finansowych na rozwój. Nawet jeżeli w wyniku rozprzestrzeniania się bogactwa jako wyniku rozwoju zmniejszy się zasięg tzw. łuku niestabilności (państwa z młodą populacją od Ameryki Płd. przez Afrykę Subsaharyjską, Bliski Wschód aż do Azji Centralnej i Wschodniej) – to problemy ludzi młodych w krajach nasycenia demograficznego będą konfrontowane z problemami starzejących się społeczeństw świata zachodniego. Pokazują to doświadczenia Arabskiej Zimy i Wiosny 2011 roku, kiedy młode generacje upominały się o lepsze warunki życia i szanse na pracę, ale głównie wyraziły swoje demokratyczne aspiracje. Jednocześnie wydarzenia polityczne i społeczne w tamtych krajach ze względu na duży udział młodych ludzi przebiegają niezwykle dynamicznie i trudno jest je kontrolować. Istotnym elementem wpływającym na poziom napięć społecznych będzie więc także rosnąca presja migracyjna z krajów południa.

Pomyślny rozwój Polski może dokonywać się tylko wtedy, gdy zapewnione będzie bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne. Czynnikiem wzmagającym ryzyko konfliktów są m.in. rozprzestrzenianie broni jądrowej i innych rodzajów broni masowego rażenia oraz środków ich przenoszenia, liczne ogniska zapalne w świecie, „zamrożone” konflikty, rywalizacja między mocarstwami, rosnący handel uzbrojeniem, niejasne cele wzrostu wydatków zbrojeniowych niektórych państw, nieprzewidywalna polityka rządów w państwach niedemokratycznych, narastająca rywalizacja o dostęp do surowców naturalnych, napięcia międzykulturowe, aktywność środowisk radykalnych, masowe naruszenia praw człowieka i inne niekorzystne zjawiska. Ze względu na zobowiązania sojusznicze Polska może stać się stroną konfliktu, nawet w stosunkowo odległym rejonie.

⁵ Don Tapscott, Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics, How Mass Collaboration Changes Everything*. New York: Penguin Group; 2010. *Macrowikinomics, Rebooting Business and the World*, New York: Penguin Group.

⁶ Oxfam International, June 2011.

Wyzwania dla Polski do 2030 r.

Jak wynika z analizy, o możliwych scenariuszach rozwoju Polski zdecydują: demografia, nowe technologie, energetyka – jej zasoby i źródła wytwarzania, warunki środowiskowe, oraz układ sił w świecie – zależny nie tylko od dotychczasowego status quo, ale i od zmienności wskazanych czynników.

W takim kontekście należy postrzegać polskie problemy demograficzne, energetyczne czy związane z twórczą absorpcją nowych technologii oraz ochroną środowiska jako kluczowe dla polskiego rozwoju, konkurencyjności gospodarki czy zagrożenia peryferyzacją. Z jednej strony odpowiedź na te problemy musi być skorelowana ze stanowiskiem wspólnym dla Unii Europejskiej, z drugiej jednak musi być samodzielna.

W perspektywie 2030 roku należy **zatem uniknąć trzech rodzajów zagrożeń dla Polski:**

- związanych z **pokryzysowymi barierami rozwoju generowanymi** przez problem wysokiego zadłużenia i deficytu, czyli niestabilność finansów publicznych w długiej perspektywie, co może być pogłębiane globalnymi napięciami walutowymi i powstaniem nowych barier w światowym handlu oraz przez brak jasnej polityki oszczędności i rozwoju (przy niezbędności rozumnej alokacji zasobów w kierunkach najbardziej prorozwojowych),
- związanych z **dryfem rozwojowym** opisanym już w raporcie „POLSKA 2030”, który polegać miałby na „uśrednieniu” tempa wzrostu w wyniku nie tyle nieskutecznej polityki krajowej, co czynników zewnętrznych (np. kryzys finansowy krajów strefy euro), nierozwiązaniu problemów demograficznych oraz braku stymulacji dla wzrostu zatrudnienia,
- związanych z przyjętym nadmiernym założeniem o **peryferyjnym charakterze udziału Polski** w globalnym układzie sił, co skutkować będzie brakiem podejmowania wyzwań i zaniechaniami modernizacyjnymi, przy równoczesnym wzroście sił rozwojowych krajów „wschodzących”, w tym E7.

Na tym tle, podobnie jak w wielu innych krajach, dylematy rozwojowe Polski dotyczą następujących spraw:

- **Jak wyjść ze spowolnienia, budując nowe przewagi konkurencyjne, oparte o kapitał intelektualny, wiedzę, impet cyfryzacyjny, rozbudzony potencjał kreatywności, siłę młodej generacji i innowacyjność przedsiębiorstw?**
- **Jak odrobić zaległości rozwojowe (dystans infrastrukturalny: transport, energetyka, zasoby cyfrowe) w tym samym czasie, w którym należy w jak najszybszym tempie tworzyć nowe przewagi konkurencyjne (rola środków UE jako generatora kapitału na inwestycje w tym zakresie)?**
- **Jak zaktywizować zawodowo rezerwy zasobów pracy (więcej pracujących, więcej podatków z ich pracy oraz samodzielności gospodarstw domowych – większa równowaga w finansach publicznych)?**
- **Jak podjąć długoterminowy wysiłek w celu wyrównywania szans i równoważenia rozwoju w wymiarze terytorialnym oraz utrzymania dostępności zasobów naturalnych?**

- **Jak harmonizować perspektywę rozwoju (niezbędne nakłady) i perspektywę stabilności finansowej (oszczędności, redukcje nakładów)?**

Należy również odpowiedzieć na pytanie, w jakiej perspektywie czasowej tego dokonywać. Lata 2013–2016 wydają się kluczowym okresem dla zbudowania fundamentów potransformacyjnego, modernizacyjnego rozwoju Polski ze względu na konieczność podejmowania decyzji przynoszących efekty także w późniejszym okresie realizacji **Strategii**.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności ma za zadanie odpowiedzieć na te pytania i stworzyć ramy dla działań oraz przedstawić harmonogram realizacji strategicznych kierunków interwencji.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział pierwszy - Charakterystyka modelu rozwoju Polski do 2030 r.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – model dokumentu

Celem przedstawianego dokumentu jest wytyczenie podstawowych kierunków, analiza i charakterystyka warunków niezbędnych dla rozwoju Polski w kluczowych obszarach na tle Unii Europejskiej oraz procesów gospodarczych zachodzących w świecie, a następnie sformułowanie w oparciu o nie wyzwań i ich przełożenie na propozycje narzędzi i działań w ramach strategicznej interwencji polityki publicznej.

W tym sensie istotne są uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne o charakterze makroekonomicznym, czynniki powiązane z szeroko pojmowaną infrastrukturą (transportową, energetyczną, teleinformatyczną), ramy dla rozwoju kapitału intelektualnego, ludzkiego, społecznego, jako wyznaczające siłę potencjału twórczego narodu oraz jego innowacyjność, determinanty technologiczne, które nabierają we współczesnym świecie coraz większego znaczenia, czy wreszcie siły lub deficyty spójności społecznej i terytorialnej, które mogą realnie decydować o szansach rozwojowych.

Niniejszy dokument nie stanowi jednak zbioru narzędzi zaadresowanych do konkretnych sektorów gospodarki czy grup społecznych. Jest oczywiste np., że bez wsparcia i rozwoju innowacyjności szanse na nowe przewagi konkurencyjne Polski są znikome. Dlatego **warunki wzmocnienia innowacyjności i wreszcie skuteczne powiązanie sektorów nauki i gospodarki stanowią jeden z podstawowych elementów tego dokumentu**. Zarazem wszystkie dziedziny polskiego życia powinny przeobrażać się w rytmie wyzwań cywilizacyjnych, tak aby poprzez trzecią falę nowoczesności równocześnie modernizować kraj oraz poprawiać jakość życia. Podobnie, jeżeli chodzi o przedsiębiorczość – bez warunków dla jej wzrostu i swobody funkcjonowania nie zmodernizujemy kraju. W **DSRK** opisane zostały generalne makroekonomiczne oraz instytucjonalne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, a tym samym też i dla pobudzenia nowoczesnego eksportu. Siła przedsiębiorczości i eksportu wynikać ma – jako efekt – właśnie z dobrego funkcjonowania kompleksowych warunków rozwojowych.

Wizja państwa do 2030 r.

Wśród kluczowych warunków rozwoju jest i to, jak działa i jakie jest państwo. O tym z jednej strony decyduje model ustrojowy, z drugiej zaś sposoby i filozofia rządzenia. Polski model ustrojowy został wypracowany poprzez reformy samorządowe fundujące obecny poziom decentralizacji oraz reguły konstytucyjne określające też zakres kompetencji i współpracy podstawowych organów państwa. W perspektywie 2030 roku konieczne jest dokonanie analizy funkcjonalności oraz efektywności istniejących rozwiązań. Dopiero w wyniku takiego przeglądu i ewaluacji można definiować zakres i obszary potrzebnych zmian. Jeżeli natomiast chodzi o filozofię rządzenia oraz filozofię państwa, to warto zaznaczyć, iż po 1989 roku jednym z najważniejszych elementów tej filozofii jest waga pojęcia wolności oraz skala jego praktycznego stosowania – wolności człowieka jako obywatela, pracownika i konsumenta ze wszystkimi rygorami praw związanych z tymi rolami, jak i wymogami odpowiedzialności. W takim pojmowaniu wartości fundamentalnych dla rządzenia **państwo jest strażnikiem wolności, zarazem jednak pełni określone funkcje interwencyjne w ramach różnych polityk publicznych. Jest zatem selektywnie aktywne w obszarach, które wymagają wsparcia ze strony państwa na rzecz obywateli.** Dotyczy to sfery bezpieczeństwa, przestrzegania prawa oraz zasad równości i sprawiedliwości, ochrony przed zagrożeniami zarówno naturalnymi, wywołanymi działalnością człowieka, oraz tymi, jakie stwarza świat przestępczy, pomocy w wyrównywaniu szans, gwarancji w dostępie do dóbr i usług określanych jako usługi dobra publicznego (m.in. zabezpieczenie społeczne, ochrona zdrowia, edukacja i kultura szeroko pojmowana czy w niedalekiej przyszłości – prawdopodobnie dostęp do Internetu). Pełniąc te funkcje, państwo wyzwala energię społeczną i obywatelską, nie blokuje inicjatyw i samodzielności działań. Jest państwem pomocnym (w nawiązaniu do tradycji zasady pomocniczości), a nie nadodpowiedzialnym (paternalistycznym czy wręcz quasi totalitarnym).

Warto podkreślić, że dla tworzenia optymalnych warunków rozwoju w XXI wieku, państwo musi spełniać kilka krytycznych funkcji, w szczególności:

- odpowiedzialnie zarządzać finansami publicznymi,
- posiadać sprawnie funkcjonującą administrację publiczną,
- efektywnie dostarczać wysokiej jakości, pożądane usługi publiczne,
- zapewnić spójne prawo dobrej jakości, bez nadregulacji,
- posiadać sprawnie funkcjonujący wymiar sprawiedliwości,
- zapewnić obywatelowi stabilność prawną i bezpieczeństwo,
- prowadzić nowoczesną komunikację z obywatelem oraz wewnątrz administracji,
- zapewnić właściwe warunki edukacji,
- zapewnić efektywną opiekę zdrowotną i profilaktykę w kontekście nowych wyzwań demograficznych,
- odpowiedzialnie zarządzać środowiskiem naturalnym.

Model rozwoju Polski do 2030 r.

Jedną z ważniejszych kwestii jest przyjęcie spójnego modelu rozwoju.

Przedstawiony w raporcie „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” model polaryzacyjno-dyfuzyjny odpowiada wymogom metodologicznym związanym z wypracowaniem racjonalnych reguł rozwojowych, szczególnie w perspektywie terytorialnej. Wzbudził on jednak liczne kontrowersje. Biorąc pod uwagę zgłaszane podczas dyskusji nad raportem „Polska 2030” sugestie, uznaliśmy potrzebę zmian i redefinicji modelu rozwoju. Długoterminowa perspektywa rozwoju Polski musi uwzględniać dodatkowe aspekty:

- fundamentalny z punktu widzenia równoczesności odpowiedzi na dwa wyzwania: odrabianie zaległości cywilizacyjnych (infrastruktura czy modernizacja gospodarki) oraz budowanie nowych przewag konkurencyjnych opartych o szeroko pojęty kapitał intelektualny, czyli budowanie podstaw dla innowacyjności kraju: **model solidarności między zasadą wyrównywania szans a konkurencyjnością, model solidarności innowacyjnej, gdzie w celu realnego wzrostu znaczenia innowacji i stworzenia nowych przewag konkurencyjnych należy inwestować w edukację i kreatywność,**
- priorytetowy ze względu na dysproporcje w rozwoju terytorialnym **model równoważenia rozwoju**, czyli **solidarności między regionami,**
- kluczowy ze względu na przebieg procesów społecznych oraz wyzwania demograficzne model **solidarności międzypokoleniowej.**

Przyjęty zatem model rozwoju w dokumencie Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności – opiera się o zasadę solidarności pokoleniowej, terytorialnej oraz innowacyjnej (solidarność zasady wyrównywania szans i konkurencyjności w celu innowacyjności). Istnieje znacząca współzależność między tymi rodzajami solidarności.

Pojęcie „trzeciej fali” kojarzy się ze słynną książką Alвина Tofflera z 1980 roku⁷. Praca ta inicjowała 30 lat temu dyskusję nad zdefiniowaniem fazy rozwoju ludzkości po okresie rozwoju agrarnego oraz industrialnego, kiedy wyłaniały się w procesach gospodarczych i społecznych zręby fazy postindustrialnej. W tym samym czasie w Polsce, dzięki „Solidarności”, zapoczątkowano proces przemian, prowadzący do powrotu kraju na trakt rozwojowy zgodny z procesami cywilizacyjnymi świata. Przez ostatnie 30 lat zmieniło się wiele w świecie i w Polsce. Zmiany technologiczne i gospodarcze przesądziły o postindustrialnym modelu rozwoju, chociaż niekoniecznie w wymiarach prognozowanych przez Tofflera. Z kolei zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 roku przesądziły o trybie przekształceń naszego kraju. Dlatego można powiedzieć, uznając wszystkie zastrzeżenia i ogólny charakter twierdzeń Tofflera, że odrabiając zaległości rozwojowe w stosunku do świata, Polska zarazem musi wzmacniać własne siły przyspieszające przemiany w sensie pozytywnym. Przejmując określenie Tofflera w sensie metaforycznym, można obecnie, po zakończeniu procesu transformacji

⁷ Alvin Toffler. 1980. *The Third Wave*. New York: Morrow.

definiować polską „trzecią falę”. **Po fali nowoczesności, jaką przyniósł krajowi proces industrializacji powojennej, po drugiej fali nowoczesności, jaką wniosła transformacja, zmieniając zasady funkcjonowania gospodarki z centralnie planowanej na rynkową i w kierunku postindustrialnym, ze specyficznym wykorzystaniem efektów dwóch „boomów”: edukacyjnego i przedsiębiorczości – przychodzi czas na trzecią falę nowoczesności, tak aby po uzyskaniu nowych przewag konkurencyjnych uniknąć zagrożenia peryferyzacją Polski i stać się liderem w wielu obszarach na przyszłość.**

Polska znajduje się w szczególnym momencie, kiedy po sukcesie transformacji musi sformułować cele i zadania na kolejne 20 lat w taki sposób, aby dokonać skoku cywilizacyjnego. To oznacza, że trzeba zdefiniować warunki dla budowy nowych przewag konkurencyjnych i tworzyć przesłanki dla rozwoju poprzez innowacyjność i kreatywność. **Należy to osiągnąć**, nie tylko wspierając liderów innowatorów, ale tworząc szeroką bazę do wyławiania talentów oraz rozpowszechniania postaw innowacyjnych we wszystkich dziedzinach życia i gospodarki, **wykorzystując m.in. narzędzia systemu edukacji oraz przyspieszonego impetu Polski Cyfrowej.**

Polska jest także w szczególnym momencie, jeżeli chodzi o świadomość skali zróżnicowania terytorialnego w Polsce – dysproporcji w szansach rozwojowych. Ale zarazem, dzięki krajowemu wkładowi i długoterminowej polityce regionalnej oraz dzięki środkom z Unii Europejskiej w ramach szeroko pojmowanej polityki spójności, możemy nakreślać cele i działania na rzecz neutralizacji różnic i wyrównywania tych szans.

Polska jest również w szczególnym momencie, kiedy pierwszy powojenny wyż demograficzny będzie powoli zmniejszał zaangażowanie publiczne i aktywność zawodową, zaś drugi powojenny wyż demograficzny lat 70. i 80. XX wieku wkracza już w pełni w życie zawodowe i społeczne. Relacja między tymi pokoleniami, umiejętność dzielenia się zadaniami oraz kooperacja będą wyznacznikiem uzyskiwanej lub nie wartości dodanej z pozytywnej wymiany generacyjnej.

Geografia i generacje rozwoju jako kluczowe elementy rozwoju Polski do 2030 r.

Geografia rozwoju

Z punktu widzenia długofalowych wyzwań, jakie stoją przed Polską, warto zauważyć szczególną rolę geografii rozwoju oraz generacji rozwoju.

Problem różnic między obszarami kraju, nierównomierność tempa rozwoju – to sprawa fundamentalna. Jej rozwiązanie stanowić powinno priorytet rozwojowy w sensie rozumienia wagi wymiaru terytorialnego w rozwoju. Nie można przecież nie dostrzegać faktu istniejącej polaryzacji między centrami wzrostu, takimi jak duże miasta (10 obszarów metropolitalnych – w 2007 r. stanowiło o 51,3% PKB Polski) a obszarami z mniejszym dzisiaj potencjałem: infrastrukturalnym, ekonomicznym, ludzkim, intelektualnym, społecznym etc. Peryferyjność nie jest cechą zawinioną – ani przez mieszkańców, ani przez obecne, działające od 1989 roku, władze publiczne. Wynika przede wszystkim z wielowarstwowych doświadczeń i zapóźnień historycznych. W przedstawianej koncepcji perspektywa polaryzacyjna nie jest więc na pewno preferencją „warszawocentryzmu”, wręcz odwrotnie. Docelowo **chodzi bowiem o szeroką sieć metropolitalną związaną wspólnymi funkcjami, co precyzyjnie nazwać można „policentryzmem metropolii sieciowej”.**

Poszukiwanie odpowiednich i skutecznych narzędzi dla realizacji tego zadania oznacza tworzenie warunków dla szerokiego promieniowania i rozprzestrzeniania się sukcesów centrów wzrostu, jak i wysiłek na rzecz wyrównywania szans poprzez rozbudzenie potencjałów rozwojowych obszarów i centrów lokalnych oraz regionalnych.

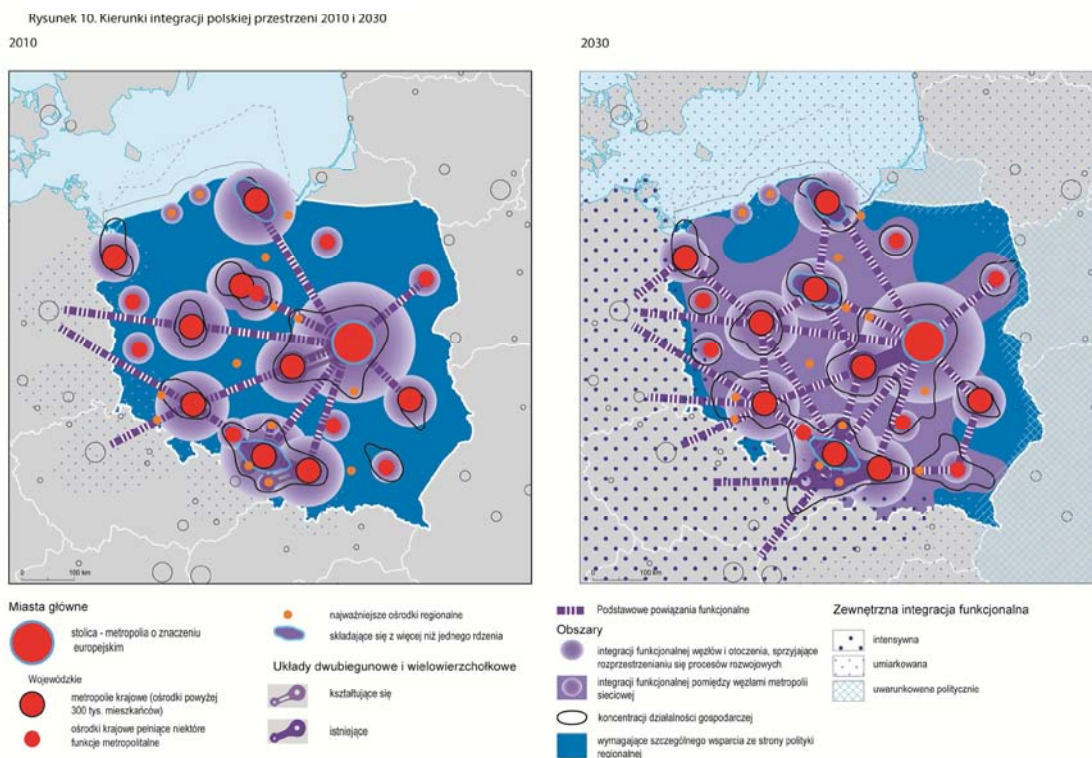
Dla terytorialnego równoważenia rozwoju niezbędny jest efekt synergii rozwojowej płynący ze wzrostu znaczenia Warszawy w układzie konkurencji europejskiej, wzrostu znaczenia i pozytywnego promieniowania miast na regiony i obszary w określonej, geograficznej odległości (co może się odnosić do koncepcji regionu metropolitalnego), ale i twórczej wymiany między terytoriami o różnym stopniu rozwoju ekonomiczno-społecznego.

Drugim, najważniejszym zadaniem w perspektywie 2030 r. jest pomniejszenie skali zróżnicowań (w średniej długości trwania życia, w jakości życia i potencjale wzrostu) występujących między poszczególnymi częściami terytorium kraju oraz neutralizacja społecznych skutków tych różnic, rzutujących na nierówności społeczne między generacjami. Równie istotne jest stworzenie warunków do dobrego życia dla młodego pokolenia (drugiego wyżu demograficznego po wojnie), dzielącego się na kilka kręgów generacyjnych, wchodzącego w życie dorosłe od pewnego czasu, a po 2020 roku najpewniej przejmującego w pełni rolę przywódczą w życiu publicznym. Od tego pokolenia zależy, czy damy sobie radę z wyzwaniami demograficznymi, poprzez jego większą aktywność zawodową, ale i otwartość na wymianę międzygeneracyjną w duchu solidarności pokoleń, czyli warunkami dla „silver economy” (zwaną niekiedy w spolszczonej wersji „srebrną gospodarką”) dla starszej części populacji (dłuższa praca, ale i lepsze warunki życia na starość). Ważne jest również włączanie starszej części społeczeństwa w budowanie nowych i nowoczesnych przewag konkurencyjnych (neutralizacja

luki technologiczno-cywilizacyjnej między ludźmi w różnym wieku). Strategię srebrnej gospodarki nastawioną na potrzeby starzejącej się populacji można budować w różnoraki sposób: jako dostosowanie jednostronne (projekcja potrzeb i branie pod uwagę zmian demograficznych), jako dostosowanie kompleksowe (przygotowanie społeczeństwa w ciągu całego życia do dłuższego jego trwania – odpowiednia polityka edukacyjna, zdrowotna, dostęp do technologii, wysokiej produktywności, praca i oferta nowych rozwiązań emerytalnych) i w formie aktywnego działania prewencyjnego (polityka prokreacyjna i migracyjna). W praktyce oznaczać to musi łączenie różnych form dostosowań i działań ze sobą.

Dla realizacji celów związanych z geografią rozwoju istotna jest taka polityka, która, wykorzystując mechanizm terytorialnego równoważenia rozwoju, skupiona będzie na wzmocnieniu procesów integracyjnych i powiązań funkcjonalnych (co pokazują dwie poniższe mapy Polski – dla 2010 roku oraz dla 2030 roku). Widać, jak olbrzymią siłą rozwojową ma stolica kraju, a dyfuzja poza oddziaływaniem Warszawy obejmuje tylko relacje między Wrocławiem i metropolitalnymi obszarami Krakowa i Katowic, już obecnie silnie zintegrowanych. Większość obszarów funkcjonuje poza tymi powiązaniem. Dopiero w 2030 roku widoczne są efekty wielowymiarowej dyfuzji i powiązań między poszerzonymi obszarami integracji w relacjach między metropoliami. Rośnie skala powiązań, a także pozytywne oddziaływanie zewnętrznych relacji (Ukraina, Rosja). Problemy większej skali pojawiają się jednak w Olsztynie, Koszalinie i Słupsku, Gorzowie i Zielonej Górze, a to wymaga zharmonizowanych, skoncentrowanych działań i dobrej interwencji.

Rysunek 3. Ośrodki miejskie – policentryczna struktura systemu osadniczego

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2011. *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*.

Aby powstała sieć powiązanych ze sobą miast, konieczne jest wypracowanie zasad nowoczesnej polityki miejskiej. Miasta polskie rozwijają się w stosunkowo szybkim tempie, a sama Warszawa wnosi do krajowego PKB ok. 17%, aglomeracja śląska prawie 9%, Poznań i Kraków powyżej 4%, Trójmiasto i Wrocław ok. 3,7%, Łódź – 3,2%. W ostatnich latach szybko przyrastał indeks rozwoju gospodarczego Wrocławia, a przeciętna wartość siedmiu kapitałów (od materialnego po społeczny) urosła najszybciej w latach 2006–2010 w Trójmieście, Lublinie i Białymstoku⁸. Trzeba też pamiętać o zmianie funkcji gospodarczych miast, o ich postindustrialnym charakterze, o prymacie rozwoju usług nad przemysłem, przenoszącym się do klastrów na obrzeżach miejskich lub na tereny rolniczo-przemysłowe wręcz wokół miast, które w ten sposób powiększają swoją powierzchnię. Ważny jest rozwój podstawowej infrastruktury miejskiej (komunikacja, kanalizacja, oświetlenie, usługi kulturalne – biblioteki, domy kultury etc.), ale i nowej – związanej z przestrzeniami promującymi aktywne życie publiczne, umożliwiającymi interakcje, wyzwalającymi kreatywność, podnoszącymi jakość życia, tworzącymi warunki dla nowych form spędzania wolnego czasu (ang. *leisure time*) w mieście, nowymi rodzajami dzielnic mieszkaniowych. Usytuowanie miasta w relacji do lotniska nabiera specjalnego znaczenia, bo w perspektywie do 2030 skala przewozu towarów transportem lotniczym wzrośnie w UE o 357%⁹. Lotniska – huby stają się dziś centrami tworzącymi sieć miejską wokół siebie (swoiste aerotropolis¹⁰).

Niezbędne staje się również dostrzeżenie potencjału kreatywności w wielkomiejskich uczelniach, sieciach kulturowych, kreowaniu nowoczesnych „prosumentów” (producent i konsument kultury zarazem – dzięki możliwościom Internetu). Kluczowe jest sensowne podjęcie wyzwania dopasowania instytucji miasta i jego oferty do potrzeb ludzkich i społecznych związanych z cyklem życia, także ze starzeniem się społeczeństw wielkomiejskich.

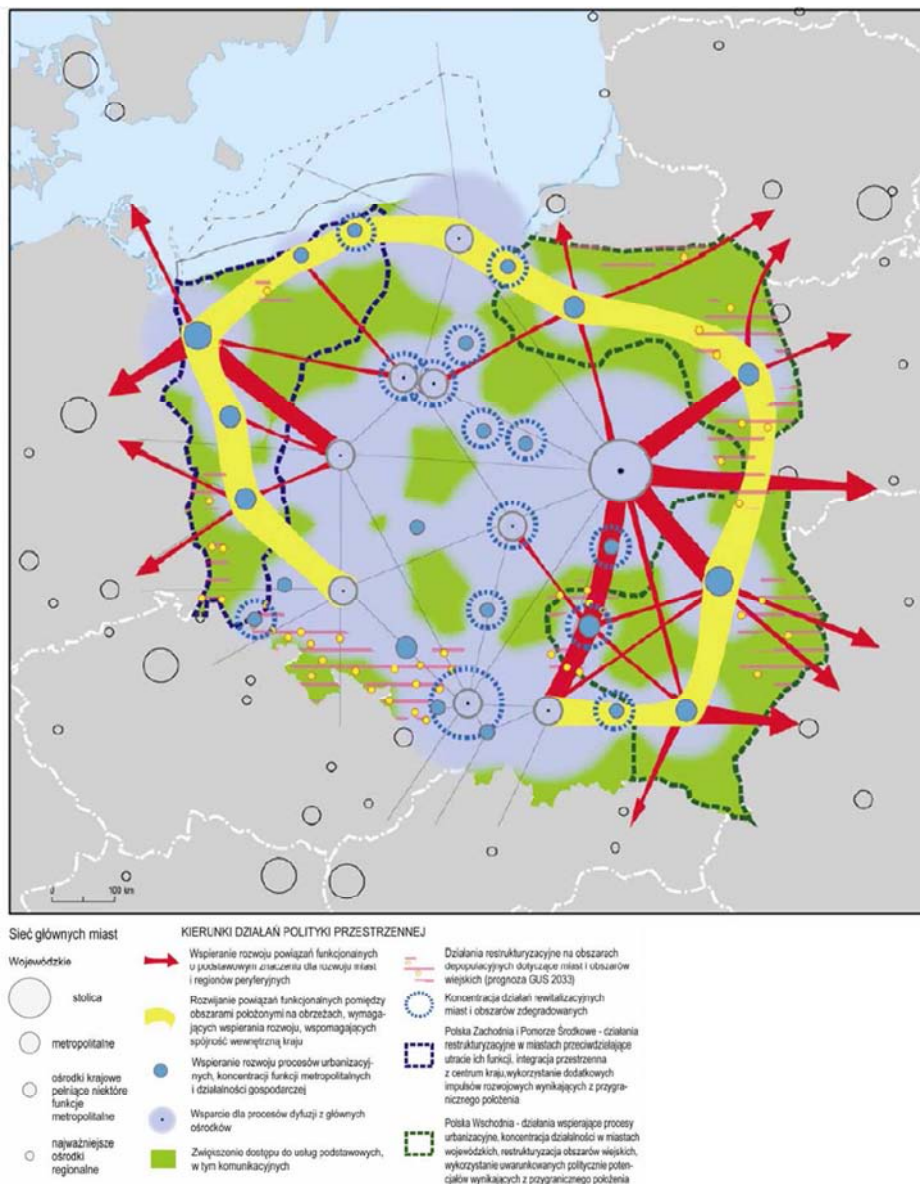
W rezultacie obraz kraju powinien w 2030 roku wyglądać, jak poniżej. Widać tutaj zręby metropolii sieciowej i siły dyfuzji:

⁸ PwC. 2011. *Raport na temat wielkich miast Polski*. Warszawa: PwC.

⁹ European Commission, Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies. 2010. *Transport demand projections until 2030. Reference scenario draft version 16/4/2010*.

¹⁰ John D. Kasarda, Greg Lindsay. 2011. *Aerotropolis: The Way we'll live next*. London: Allen Lane Uk.

Rysunek 4. Kierunki działań polityki przestrzennej w ramach mechanizmu terytorialnego równoważenia rozwoju

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2011.

Kluczowe dla osiągnięcia wskazywanego poziomu integracji i powiązań funkcjonalnych są inwestycje gwarantujące dojazd w najkrótszym czasie do ośrodka wojewódzkiego dla mieszkańców regionu. Jest to ważne zarówno dla mobilności pracy, wymiany gospodarczej, jak i edukacji oraz udziału w kulturze. Mobilność, szczególnie mobilność wahadłowa (codzienne dojazdy do i powroty z miast) oraz dywersyfikacja źródeł zatrudnienia oraz jego typów będzie sprzyjać usamodzielnieniu ekonomicznemu rodzin (obecnie 37% strumieni dochodowych do rodzin wiejskich pochodzi z transferów społecznych). Ale stanie się to możliwe dopiero po tym, jak wzmocniony zostanie potencjał rozwojowy ośrodków lokalnych. To z kolei wymaga wyrównania poziomu cywilizacyjnego zamieszkiwania na różnych obszarach, rozwoju usług dobra publicznego (dostępu, standaryzacji i poprawy jakości), pełnego wykorzystania i rozwoju sieci teleinformatycznych, wyższej jakości

i zróżnicowania szkół wyższych, rewitalizacji miast i miasteczek, wsparcia rozwoju obszarów wiejskich oraz poszerzenia udziału przedsiębiorców i kapitału prywatnego w finansowaniu badań i rozwoju. Terytorialna perspektywa spojrzenia wymaga szczególnego uwzględnienia w decyzjach na rzecz przyszłego rozwoju sytuacji w Polsce Wschodniej oraz regionie zachodniopomorskim. Niezbędny jest odpowiedni poziom integracji tego regionu z pozostałymi częściami kraju, w tym i z pasem północno nadmorskim. Trzeba zresztą na nowo postawić kwestie dotyczące wykorzystania Morza Bałtyckiego jako czynnika rozwoju, ewentualnie bezpieczeństwa energetycznego (wymiana handlowa wzdłuż wybrzeża, w basenie tego morza, ze światem czy np. europejsko konkurencyjne porty jako okna na świat i bramy do handlu z całą Europą Środkowo-Wschodnią, budowa gazoportu).

Kiedy obserwujemy, jak w ostatnich 10 latach zmieniła się struktura społeczno-zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich, i dostrzegamy, że udział osób z wyższym wykształceniem wzrósł z 1,8% do 7,5%, a rolników jest 13%, gdy pracowników usług 15%, robotników niżej i wyżej wykwalifikowanych 17%, a przedsiębiorców i przedstawicieli nowej klasy średniej 7%, to rozumiemy olbrzymią skalę zmian społecznych polskiej wsi. **Do tej pory najczęściej definiowaliśmy „wiejskość” przez rolnictwo – obecnie należy zadać pytanie o to, co składa się na nową kompozycję „wiejskości”, czyli, jak rodzi się nowe otoczenie dla modernizującego się rolnictwa w różnych dziedzinach gospodarki i aktywności zawodowej.** Należy także mocno podkreślać kwestię szans, które tworzą nowe typy miejsc pracy na obszarach wiejskich, zorientowane np. na turystykę, ekologię czy te powiązane z telepracą w różnych dziedzinach. Z jednej zatem strony stymulacji wymaga dalsza modernizacja rolnictwa dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego Polski (wzrost wydajności produkcji, zachowanie potencjału produkcyjnego oraz promocja produkcji i konsumpcji żywności wysokiej jakości), co wydaje się we współczesnym świecie kluczowe przy rosnącej konkurencji o żywność wraz ze wzrostem populacji globu (wg najnowszych raportów ONZ, ok. 10 mld ludności w 2100 roku¹¹). Z drugiej strony stałe pobudzanie wzrostu poziomu cywilizacyjnego życia na wsi oraz tworzenie warunków do powstawania produktywnych, nowych miejsc pracy, powiązane z poprawą jakości kapitału ludzkiego (od wczesnej edukacji przedszkolnej poczynając, po upowszechnienie dostępu do kultury m.in. przez lokalne biblioteki i domy kultury). W rezultacie takich działań oraz dzięki promieniowaniu efektów rozwojowych z ośrodków miejskich szybciej zaczną rosnąć dochody, co zarazem sprawi, że potrzeba modernizacji systemu zabezpieczenia społecznego (KRUS) stanie się bardziej realna.

Dla tak pojmowanej geografii rozwoju istotne mogą okazać się zarówno procesy migracji związane z mobilnością przestrzenno-zawodową, jak i alokacja zasobów w stronę zamieszkiwania na terenach wiejskich (proces obserwowany obecnie). Nie ma więc prognozy przewidującej na większą skalę zmiany, jeżeli chodzi o proporcję mieszkających na wsi czy w miastach, aczkolwiek ze względu na procesy integracji terenów definiowanych dziś administracyjnie jako wiejskie, wzrośnie poziom urbanizacji.

¹¹ UNFPA. 2011. *The State of World Population 2011*. New York: UNFPA.

Generacje rozwoju

Sukces transformacji w Polsce zawdzięczamy w głównej mierze innowatorom szeroko pojętego pokolenia „Solidarności”. U początków transformacji było już ono osadzone zawodowo, ale w nim właśnie dokonały się najgłębsze procesy adaptacyjne do nowych warunków życia: demokracji i rynku. Jest fenomenem, iż różne roczniki tego pokolenia sprawują władzę od 1989 roku i mają szansę czynić to jeszcze przez kilka lat, a być może – nawet dwie kadencje parlamentarne. **Jednak w perspektywie połowy czasu do 2030 roku rozpocząć się powinny zmiany i przepływy pokoleniowe w instytucjach publicznych.** W obszarze zarządzania gospodarką widać je już obecnie.

Dla rozwoju ważne jest, jakie wartości i siły niesie ze sobą nowe pokolenie, na które (zgodnie z metodologią badań nad pokoleniami) składa się kilka generacji. Niewątpliwie jest to pokolenie, którego doświadczenia mają specjalny charakter. Będący jego udziałem awans społeczny nie mieści się w istniejących ramach dotychczasowych stosunków społecznych. Zostało ono zmuszone do samodzielnych, odpowiedzialnych decyzji i wyborów bez możliwości wsparcia ze strony dorosłych, których wyobrażenia w niewystarczającym stopniu przystaje do wyzwań dynamicznie zmieniającego się świata. W tym sensie można mówić o nich „porzucona (pozostawiona własnym wyborom i odpowiedzialności) generacja”. Z badań prowadzonych na potrzeby raportu Młodzi 2011 wynika, że choć są oni konsumpcyjnie nastawieni, wyznają coraz wyraźniej postmaterialistyczny profil wartości. Pragmatyzm życiowego postępowania łączą z roszczeniem szczerości i prawdy. Demonstrowany na zewnątrz indyferentyzm skrywa głęboką nieobojętność wobec modelu społeczeństwa i gospodarki.

Skrótowną charakterystykę tego pokolenia można ująć następująco:

- Dominująca jego część przejawia wysokie aspiracje edukacyjne i życiowe, co zasadniczo zmienia i będzie zmieniało stosunek do państwa, jakości życia, zdrowia, jak również będzie przekształcało dalej strukturę społeczną i wzorce aktywności ekonomicznej. Jednym z kluczowych doświadczeń transformacji jest to, iż wykształcenie stało się najistotniejszym czynnikiem dywersyfikującym społecznie, a zarazem – przy efektywnej edukacyjnej polityce publicznej – staje się głównym narzędziem wyrównywania szans, poprzez redukcję deficytów w kapitale kulturowym, jaką nieść może szkoła i nauczanie.
- Zarazem widać, jak niedawno zaczęły zmieniać się i racjonalizować strategie edukacyjne młodych, co ujawnia się w przemianach preferencji w wyborze szkoły dokonywanym ze względu na status rodziny pochodzenia.

Tabela 5. Zmiany preferencji w wyborze szkoły a status rodziny pochodzenia

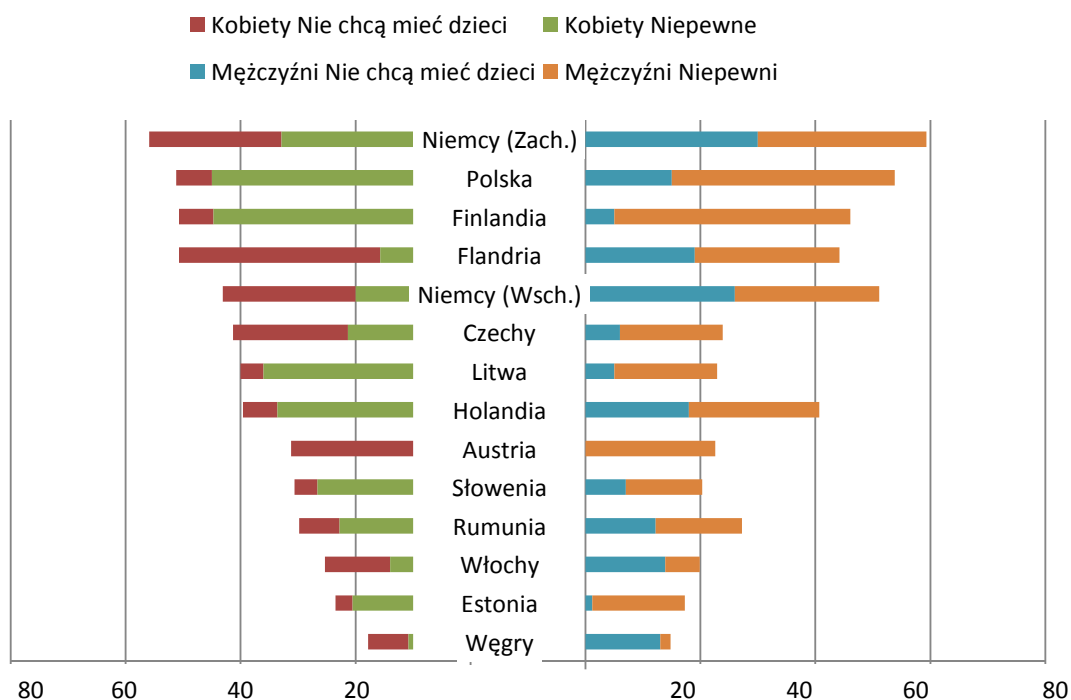
Typ szkoły	Status społeczny rodziny					
	2003			2009		
	Niski	Średni	Wysoki	Niski	Średni	Wysoki
ZSZ	22,2	6,8	1,7	20,0	8,3	2,3
LP,T	40,3	30,6	9,9	49,4	38,0	11,9
LO	37,5	62,5	88,4	30,6	53,7	85,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jarosław Domalewski. 2010. *Społeczne i środowiskowe uwarunkowania dróg szkolnych młodzieży – dynamika zmian*, Warszawa: IRWiR PAN.

- Orientacja na zaspakajanie potrzeb konsumpcyjnych, wynikająca z socjalizacji do kultury różnorodności i dobrobytu, jest tak silna, iż zachowania konsumpcyjne polskiej młodzieży wykazują odporność na zmienność koniunktury, co jest fenomenem europejskim, a zarazem ważnym czynnikiem dynamizowania rynku – sprzężone z procesem „nastolatyzacji” i lansowanym kultem młodości wśród dorosłych, zmienia style życia, pobudza konsumpcję, a więc – finalnie – i wzrost gospodarczy.
- To pokolenie nie ma kompleksów wobec rówieśników ze świata – jest to pierwsze od stuleci polskie pokolenie bez doświadczenia luki kulturowej czy technologicznej w porównaniu z młodymi z innych, rozwiniętych krajów.
- Ma umiejętność indywidualizacji strategii życiowych.
- Kapitały wyniesione z domu rodzinnego, ale i osobisty wysiłek oraz ambicje młodych ludzi sprawiają, że w pokoleniu tym istnieją grupy innowacyjnie zorientowane nie tylko tam, gdzie są korzystne warunki startu życiowego, ale wewnątrz różnych kategorii społecznych i środowisk.
- W tym pokoleniu widać, jak dalece zaawansowane są – typowe dla krajów rozwiniętych – procesy deinstytucjonalizacji rodziny. Zmiany w kulturowych wzorcach seksualności, wysokie wartościowanie wolności i indywidualności w połączeniu z nowymi cywilizacyjnymi wyzwaniami i problemami (nieokreślona i niepewna przyszłość, strukturalne – związane z sytuacją na rynku pracy – ograniczenia w osiągnięciu statusu dorosłej osoby) sprawiają, że podstawowym dylematem młodego Polaka staje się dziś wybór między samodzielnością życiową (którą gwarantuje znalezienie pracy i dbałość o karierę zawodową), a założeniem rodziny (uważanej za warunek życiowego szczęścia). Wybór pada na samodzielność życiową i – coraz częściej – testowanie alternatywnych form życia rodzinnego (bycia razem) bez formalizowania związków.
- Problem ten, stanowiący część szerszego syndromu zjawisk, określanego mianem „kryzysu ćwierćwiecza” (niepokoju ludzi w wieku 25+ wynikającego z ciężaru decyzji, jakie muszą podjąć w obliczu trudnych dylematów życiowych i barier w realizacji celów), coraz częściej znajduje ujście w strategii nieopuszczania lub szybkiego powrotu dorosłych ludzi do rodzinnego gniazda (kwestia, której problematyczność rośnie w całej UE).

- Narasta problem transferu między edukacją a rynkiem pracy i podjęciem samodzielnego życia (co wynika i z barier w systemie edukacji, ciągle słabo dostosowanym do wymogów zmiennego rynku pracy, i z problemów rynku pracy, wciąż wykazującego się niską absorpcyjnością młodej siły roboczej). Jest szczególnie ważne, aby start zawodowy młodej generacji – jakkolwiek w warunkach maksymalnie elastycznych, bo to zwiększa szansę znalezienia pracy, z czasem przekształcał się w ścieżkę stabilizacji zawodowej i pozycji na rynku pracy (zagrożeniem jest trwały dualizm na rynku pracy), co pozwoliłoby zwiększyć poczucie pewności (dostęp do kredytów, możliwości stałego podnoszenia kwalifikacji etc.), tak istotne dla samodzielności i np. decyzji prokreacyjnych.
- Pokolenie to cechuje wysoki (wyższy niż w krajach zachodnich) poziom deklaracji chęci posiadania dzieci, ale i większa ostrożność w strategiach życiowych, jeżeli chodzi o decyzje dotyczące dzietności. Decyzje te uzależniane są od warunków do opieki, wychowania i stworzenia dzieciom szans rozwojowych w przyszłości. Średni wiek matki w chwili porodu jest w Polsce ciągle niższy od przeciętnego w UE (Polska – 28,6, a UE – 30 lat w 2009 r.), ale trend w przesuwaniu tego wieku jest wyraźny. Zarazem w UE poza formalnymi małżeństwami rodzi się ok. 40%, a w Polsce 20% dzieci. Relatywnie stabilna jest liczba małżeństw na 1000 mieszkańców i przeciętna dynamika wzrostu rozwodów. Wszystkie te czynniki zwiększają siłę potencjału demograficznego Polski, mimo zachodzących zmian kulturowych, ale nie uchronią jej przed negatywnymi skutkami starzenia się społeczeństwa w trzeciej dekadzie XXI wieku.

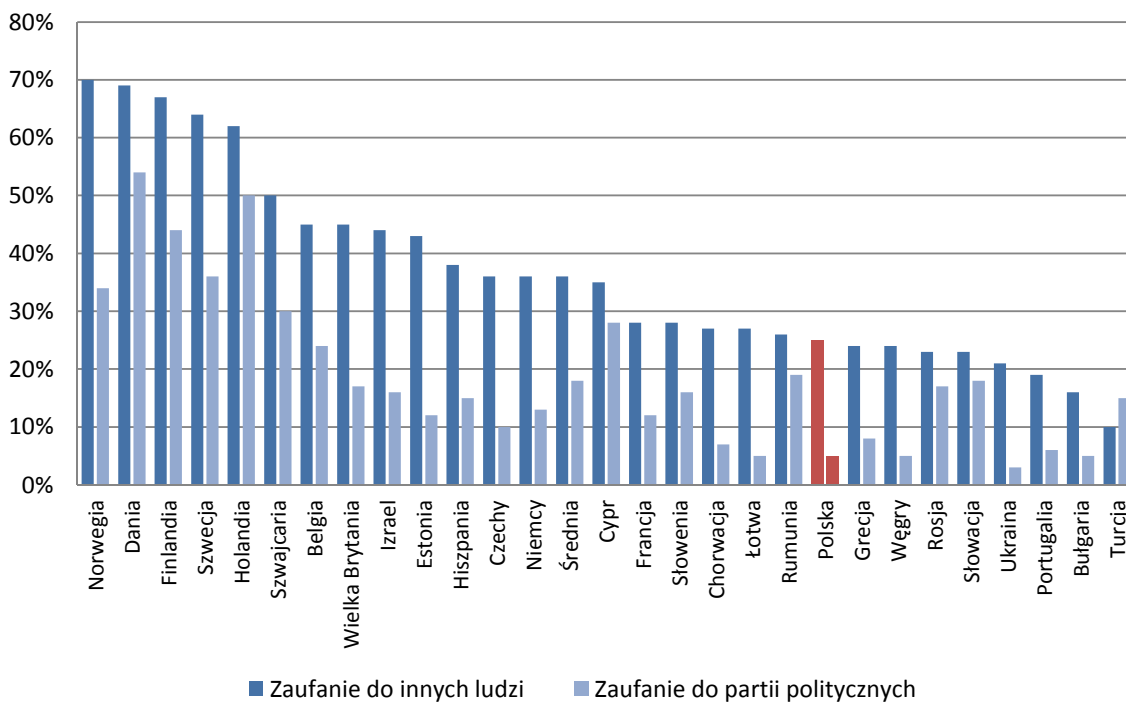
Rysunek 5. Udział deklarujących niepewność i niechęć posiadania dzieci (w %)

Źródło: European Society of Human Reproduction and Embryology. 2010. „Europe: The Continent with Lowest Fertility”. *Human Reproduction Update* 16 No. 6: 599.

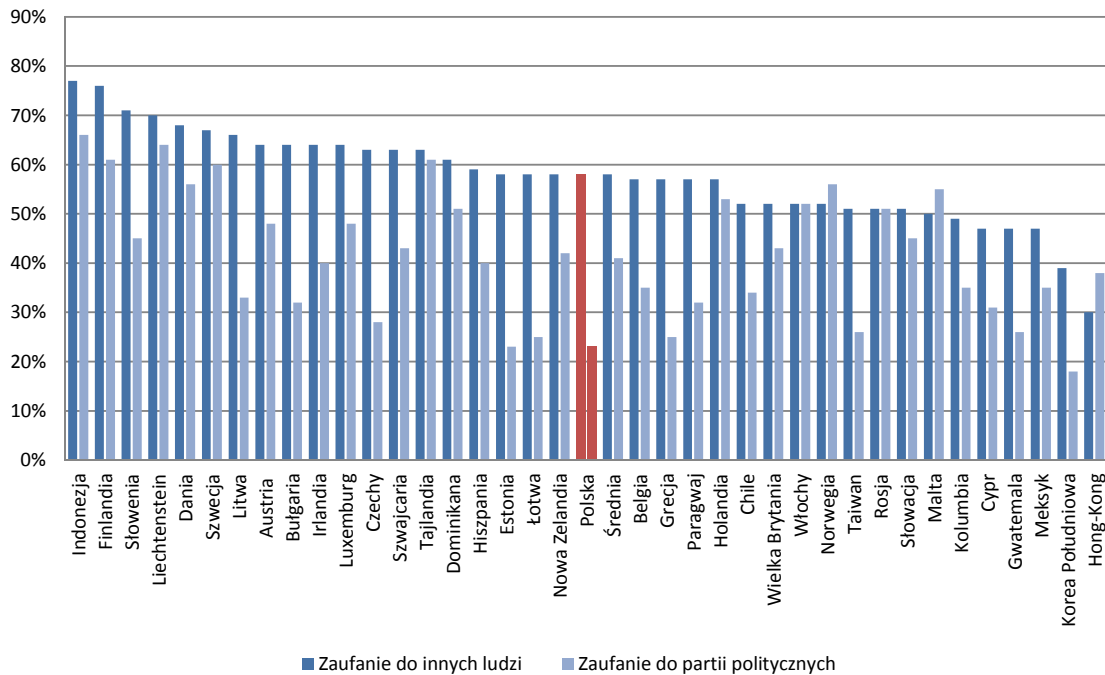
- Silne dostrzeżenie i respektowanie, o wiele bardziej niż przez starsze generacje, potrzeby równowagi między pracą zawodową i życiem osobistym nie zmienia pozytywnego nastawienia do pracy, ale radykalnie zwiększa znaczenie czasu wolnego (sposób spędzania wolnego czasu tych generacji nabiera jeszcze większego znaczenia ekonomicznego). W tym kontekście warto rozumieć (z myślą o programach nastawionych na wsparcie uczestnictwa w kulturze), iż współczesny udział w kulturze definiuje się jako udział w „kulturze maskulinyznej”, tzn. takiej, która funkcjonuje w obiegu masowym ze względu na dostępność, ale zarazem poprzez istnienie nisz dla grup adresatów, swoistą ekskluzywność, „klubowość”.
- Jest to pokolenie, które cechuje inne sytuowanie roli i obszaru wolności. Dla nich oazą wolności (o największym znaczeniu) oraz obszarem kreowania więzi społecznych jest sfera Internetu. Zarazem Internet w sposób konwergentny organizuje dostęp do innych mediów (dla osób do 25. roku życia źródłem informacji o świecie i Polsce w większym stopniu jest Internet niż telewizja). W Polsce to młode pokolenie jest pierwszym tzw. pokoleniem sieci.
- O wiele większy niż w generacjach starszych i przeciętnie w Polsce jest w młodym pokoleniu poziom otwartości i zaufania, co świadczy o wyższym potencjalnie kapitale społecznym i możliwościach jego wzrostu.

Rysunek 6. Udział osób deklarujących zaufanie do innych ludzi i do partii politycznych (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podst. European Social Survey 2008.

Rysunek 7. Udział młodych (14-latków) deklarujących zaufanie do innych osób i do partii politycznych (w %)

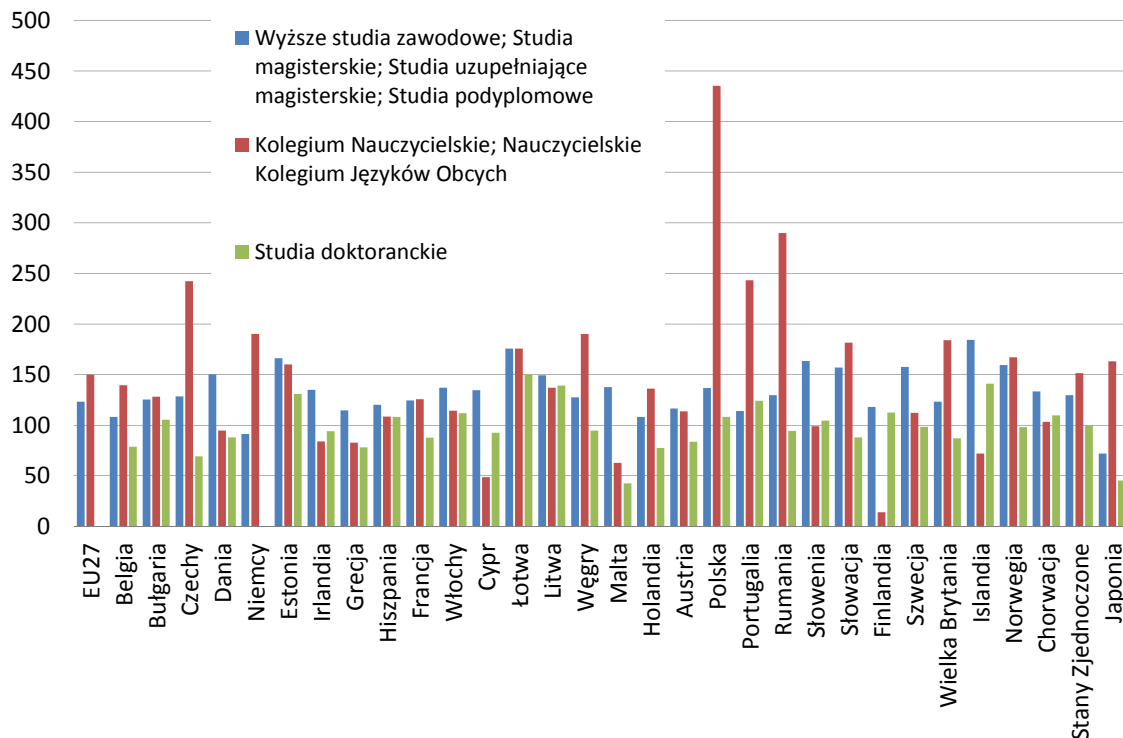
Źródło: International Association for the Evaluation of Educational Achievement. 2010. *Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study 2010*. Amsterdam: IEA.

- Umiejętne łączenie indywidualizmu (poziom rywalizacji w większej i mniejszej skali) ze zdolnością do kooperacji jest ważne zarówno dla wzrostu kapitału społecznego, jak i rozwoju kompetencji kluczowych we współczesnej i przyszłej gospodarce.
- Pokolenie to cechuje bardzo duże wewnętrzne zróżnicowanie, czego konsekwencją jest obecność również takich grup młodzieży, które nie radzą sobie z nowymi wyzwaniem. Jeżeli nawet stanowią one w tym momencie mniejszość, musimy o nich myśleć, aby mieli szansę włączenia się w główny nurt życia społecznego i nie stanowili w przyszłości problemu.

Te cechy generacyjne są istotne dla stworzenia energii społecznej ewolucyjnych przemian w Polsce, pozwalającej z jednej strony kreować nowe przewagi konkurencyjne, z drugiej nowy model życia społecznego. W perspektywie 2030 roku ma to znaczenie fundamentalne. Ale trzeba mieć świadomość, że wymaga to efektywnej polityki edukacji, poprawionych warunków startu zawodowego, wspierania rozwoju rodziny i dietności – co powiązane jest z rozwinięciem tych projektów, które zainicjowano w tych obszarach od 2008 roku. Po 1989 roku nie podjęto działań na rzecz wsparcia drugiego, powojennego wyżu demograficznego, który przechodził przez kolejne fazy, budując własne strategie dostosowawcze – dzisiaj jednak wydaje się niezbędna odpowiednia polityka. Z jednej strony, wspierająca start zawodowy i dietność, z drugiej zaś, wyciągająca lekcje z „zaniechań” systemowych, tak aby kolejne roczniki dzieci i młodych ludzi funkcjonowały w lepszych rozwojowo warunkach, bo taka inwestycja jest opłacalna.

Istotnym czynnikiem rozwojowym jest również rosnący potencjał kobiet. Przemiany gospodarcze powodują, iż przeobrażeniu ulega rola mężczyzn zarówno w funkcjach zawodowych (spada znaczenie i dochodowość zatrudnienia w przemyśle, szczególnie w przemysłach starego typu, a rośnie funkcja usług, gdzie więcej szans na zatrudnienie mają kobiety), jak i społecznych (już obecnie w populacji kobiet jest o przeszło 800 tys. osób więcej z wyższym wykształceniem). Dzięki przebudzeniu kulturowemu budujące swój potencjał społeczny i ekonomiczny kobiety stają się liderkami przemian w wielu dziedzinach, a ich aspiracje edukacyjne są tego wyrazistym dowodem:

Rysunek 8. Liczba studiujących kobiet przypadająca na 100 studiujących mężczyzn z uwzględnieniem różnych poziomów studiowania (2009 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podst. Eurostat.

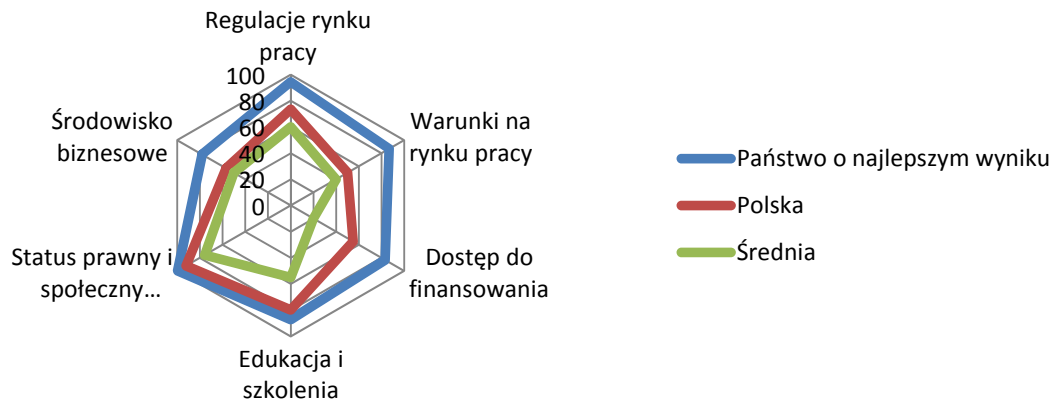
Poprawiają się, choć nie bez wielu jeszcze barier prawnych, instytucjonalnych czy mentalnych, warunki wykorzystania potencjału kobiet w rozwoju kraju. W przygotowanym w 2010 roku po raz pierwszy indeksie i rankingu ekonomicznych szans kobiet, Polska zajęła 33. miejsce na 113 krajów. Porównywano tam sytuację kobiet w wymiarach: przepisy prawa i rynku pracy (Polska na 34. miejscu), realna sytuacja na rynku pracy (31. pozycja), dostęp do zdobycia finansowania (31. miejsce w rankingu), udział i pozycja w edukacji i szkoleniach (18. pozycja), społeczny i prawny status kobiet (27. miejsce), warunki rozwoju kobiet w środowisku biznesu (44. miejsce). Od krajów o najlepszych wynikach najbardziej odstawiamy w dziedzinie praktyk stosowanych na rynku pracy (m.in. warunki dla łączenia pracy i opieki nad dziećmi), dostępu do finansów i udziału w rozwoju biznesu. Przedstawia to poniższy zestaw danych:

Tabela 6. Wyniki Polski w rankingu Economist Intelligence Unit dotyczącego potencjału ekonomicznego kobiet

	Wynik	Miejsce		Wynik	Miejsce
Wynik sumaryczny	68	33	Edukacja i szkolenia	79,8	18
Regulacje i warunki na rynku pracy	61,8	30	Umiejętność czytania i pisania	99	11
Regulacje rynku pracy	73,6	34	Wsparcie i szkolenia dla MSP	80	13
Równe płace	85,7	12	Wykształcenie wyższe lub równoważne	77,6	18
Niedyskryminacja (Konwencja 111 MOP)	85,7	3	Edukacja na poziomie podstawowym i średnim	62,7	45
Restrykcje odnośnie do typu pracy	75	54	Status prawny i społeczny kobiet	92,2	27
Urlop macierzyński i ojcowski	71,4	41	Wolność poruszania się	100	1
Różny wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn	50	71	Prawo własności	100	1
Warunki na rynku pracy	50,2	31	Ratyfikowanie Konwencji ONZ w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet	100	1
Dostęp do opieki nad dziećmi	66,7	13	Dzietność wśród młodzieży	94,2	26
Faktyczna dyskryminacja w miejscu pracy	50,7	89	Przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet	66,7	62
Faktyczna niedyskryminacja (Konwencja 111 MOP)			Środowisko biznesowe	56,9	44
Faktyczna równość płacy	33,3	32	Jakość regulacji	66,1	37
Dostęp do finansowania	55,1	31	Ryzyka infrastrukturalne	65,9	34
Dostęp kobiet do programów finansujących	100	1	Liczba subskrypcji telefonii mobilnej	54,7	30
Kredyty w sektorze prywatnym	75	28	Zakładanie firmy	40,7	79
Budowanie historii kredytowej	45,5	37			
Dostarczanie usług finansowych	0	47			

Źródło: Economist Intelligence Unit. 2010. *Women's economic opportunity. A new pilot index and global ranking from the Economist Intelligence Unit. Findings and methodology*. London, New York, Hong-Kong, Geneva: EIU.

Rysunek 9. Polska w rankingu Economist Intelligence Unit

Źródło: Economist Intelligence Unit. 2010.

Jest oczywiste, że wraz ze wzrostem gospodarczym, poprawą wartości PKB na mieszkańca i zmianami cywilizacyjnymi otwierają się możliwości budowania bardziej znaczącego udziału kobiet w rozwoju. Tak wygląda ten proces w w większości krajów świata. Wydaje się, że **głęboki sens ma radykalne jego przyspieszenie, co oznacza, iż poprawa warunków rozwoju pozycji kobiet, wykorzystanie ich potencjału niesie szansę na zwielokrotnienie siły pozytywnych czynników rozwojowych**. Tym bardziej, że luka w zatrudnieniu między kobietami a mężczyznami wynosi w Polsce ok. 15%, co oznacza, że istnieją rezerwy pozwalające na wzrost aktywności zawodowej kobiet i pełniejsze wykorzystanie ich potencjału.

Podsumowanie

Blisko dwudziestoletnia perspektywa realizacyjna **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju – Polski 2030. Trzeciej fali nowoczesności** każe zadawać pytanie o podmioty i siły rozwojowe, mogące podołać zadaniom. Nieprzypadkowo w tym wprowadzeniu wskazywana jest problematyka geografii oraz generacji rozwoju, a dodatkowo podkreślona rola prorozwojowa kobiet. Cechą charakterystyczną tych sił rozwojowych jest wysoki poziom aspiracji regionów i miast szybko dzisiaj zmieniających swoje oblicze, ale i tych, które, dostrzegając zapóźnienia rozwojowe, budują wysokie aspiracje, aby odrobić dystans cywilizacyjny. Podobnie jest, kiedy patrzy się na innowatorów w młodym pokoleniu, czy energię społeczno-kulturową kobiet w Polsce. Podstawową przesłanką uruchomienia sił i działań na rzecz trzeciej fali nowoczesności są więc aspiracje i potrzeby ludzi, grup społecznych i całych środowisk.

Dla polskiego rozwoju w wymiarze ekonomicznym potrzebna jest równowaga finansowa, wzrost oszczędności oraz inwestycje, szczególnie w obszarze działań prorozwojowych. Natomiast w wymiarze społecznym niezbędne jest wykorzystanie i rozbudzanie aspiracji społecznych, bo one składają się na konsumpcję. Doświadczenie polskie jest tu specyficzne. Siłą rozwojową są bowiem nie tylko aspiracje młodej generacji, ale sama potrzeba aspiracji. Pokolenie szeroko definiowanej „Solidarności”, które w 1989 r. zainicjowało transformację, realizowało swoje potrzeby konsumpcyjne, kompensując braki poprzedniego okresu (podobnie młodzi wchodzący na rynek w latach 90.). Młodą generację charakteryzują nowe wzorce konsumpcyjne – jak twierdzą socjologowie – społeczeństwa post niedoboru, co oznacza, że konsumpcja zmienia swoje cechy, ma podłoże bardziej postmaterialne, powiązane z potrzebami poprawy jakości życia. Zbliżając się do okresu emerytalnego, starsi będą najprawdopodobniej starali się naśladować młodych (część zjawiska nastolatyzacji) – ich presja na konsumpcję, jakość życia (dbanie o siebie), na dłuższą aktywność zawodową i wyższe dochody będzie większa w nadchodzących latach, aż do 2030 r.

Zadaniem władzy publicznej jest tej energii nie zmarnować, nadać jej charakter, stworzyć kształt – poprzez odpowiednie ramy funkcjonowania państwa, przepisów prawnych, rozwiązań instytucjonalnych. Wówczas odpowiemy pozytywnie na wyzwania przyszłości Polski 2030 i unikniemy: niesprawności w wychodzeniu z kryzysu, dryfu rozwojowego oraz niebezpiecznej peryferyzacji.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział drugi – Cel główny i obszary strategiczne

Cel główny

Celem głównym przedstawionych w niniejszym dokumencie działań jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone, z jednej strony, wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej – zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierówności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów.

Głównym sposobem osiągnięcia tego celu jest stabilny i wysoki wzrost gospodarczy. W porównaniu z przeciętnym tempem wzrostu w okresie 20 lat transformacji (4,2% rocznie) ambitnym celem byłoby osiągnięcie poziomu średnio ok. 3,5% wzrostu gospodarczego do 2020 roku, co jest niebywale trudne, nawet przy obecnych, ostrożnych założeniach. Gdyby realny okazał się taki scenariusz rozwojowy, w którym średni wzrost wyniesie ok. 3,5%, to przyspieszenie wzrostu w większej skali potrzebne będzie w następnej dekadzie – 2020–2030.

W tym sensie „trzecia fala nowoczesności” oznacza umiejętne łączenie modernizacji, innowacji, impetu cyfrowego z poprawą jakości życia, powiązaną ze skokiem cywilizacyjnym, jakiego w tej perspektywie czasowej Polska powinna dokonać. Realizacji tak postawionych zadań powinno towarzyszyć odpowiednio wysokie tempo wzrostu gospodarczego, które umożliwiłoby efektywną konwergencję do wyżej rozwiniętych gospodarek Unii Europejskich pod względem dochodu na mieszkańca, w warunkach równowagi finansów publicznych, bez zagrożeń płynących z tytułu nadmiernego wzrostu długu publicznego czy deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych. Wyraźnie postawionym zadaniem powinno być przesunięcie wydatków publicznych w kierunku wydatków prorozwojowych. Wysiłek na rzecz oszczędności musi być bowiem połączony z odpowiedzialnym ponoszeniem nakładów na inwestycje prorozwojowe o szczególnie priorytetowym charakterze. Wyznacznikiem takiego działania jest dostosowanie i połączenie tempa konwergencji z potrzebami inwestycyjnymi, zapobiegającymi nadmiernemu spowolnieniu gospodarczemu czy stagnacji na rynku pracy.

Warto zauważyć, iż formułowanie poprawy jakości życia – jako celu rozwoju – niesie za sobą pewne konsekwencje. Dotyczą one kompleksowego rozumienia „jakości życia” (ang. „well-being”) jako dobrostanu w różnych obszarach życia:

- długości życia w ogóle,
- długości życia w zdrowiu (co wiąże się z poprawą stanu zdrowia Polaków jako rezultatu międzysektorowych działań prozdrowotnych, a w szczególności sprawnie funkcjonującego systemu ochrony zdrowia),
- większej satysfakcji z wykonywania pracy,
- lepszych warunków łączenia kariery zawodowej z życiem prywatnym i rodzinnym,
- sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego nastawionej na pomoc, której celem jest zwiększenie szans na aktywność społeczną i zawodową i dbałość o przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia,
- dostępności dóbr i usług publicznych (zdefiniowanych, standaryzowanych, efektywnie dostarczanych) bez względu na status rodzinny i miejsce zamieszkania,

- otwartych warunków uczestnictwa w życiu publicznym,
- bezpieczeństwa dochodów na starość,
- środowiskowego poczucia równowagi w odniesieniu do warunków krajobrazowych, naturalnego stanu otoczenia oraz żywności,
- udziału w kulturze (co jest ważne dla prorozwojowego potencjału kreatywności),
- poczucia satysfakcji z życia.

To, co wydaje się szczególnie ważne, wiąże się z dostrzeganiem powiązań między różnymi czynnikami i zjawiskami. Z jednej strony konsekwencją zmian demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa, będą nowe wyzwania w obszarze zdrowia, wymagające ponoszenia wyższych nakładów na system ochrony zdrowia (przy potrzebie efektywniejszej niż obecnie dystrybucji środków całościowo przeznaczanych na zdrowie przez podatników). Z drugiej natomiast strony, procesy demograficzne będą pozwalały zwiększać nakłady na edukację per capita i poprawiać jakość usług edukacyjnych bez wzrostu strumienia finansowego, gdyż w efekcie procesów demograficznych i obniżonej dzietności zmniejszy się liczba odbiorców tych usług. W efekcie poprawa jakości życia osiągnana będzie różnymi sposobami.

Wyznaczając ambitny cel – proponujemy, aby punktem odniesienia było PKB per capita Holandii, kraju o jednym z najwyższych wskaźników PKB na głowę w Europie, mierzonym wg parytetu siły nabywczej (Holandia jest druga po Luksemburgu w tym rankingu, ale ten z kolei kraj ze względu na specyfikę kompozycji PKB nie może być punktem odniesienia dla Polski). Wartość docelowa wskaźnika została przedstawiona w części dotyczącej mierników i wskaźników Strategii.

Nie ma sprzeczności między kierunkiem rozwoju zorientowanym na jakość życia a modernizacją i rosnącą konkurencyjnością gospodarki. Te dwa kierunki są współbieżne i współzależne w nowoczesnych społeczeństwach. Tym, co wydaje się w Polsce szczególnie istotne, to – po pierwsze – oparcie procesów rozwojowych na aspiracjach potencjalnie najsilniejszych liderów zmiany – podmiotów trzeciej fali nowoczesności: młodej generacji, środowisk innowatorów z obszarów niższego dzisiaj potencjału rozwojowego, kobiet podejmujących na coraz większą skalę zadania pełnego uczestnictwa we wszystkich wymiarach życia. Po drugie – tworzenie dla nich wszystkich warunków dla integracji ról, w jakich we współczesności człowiek występuje – obywatela, pracownika i konsumenta.

Obszary strategiczne

Analiza zmiany pozycji Polski w rankingach konkurencyjności (wg metodologii The Global Competitiveness Report – World Economic Forum) w latach 2007–2011 pokazuje, iż przejście z pozycji 53. na 41. związane było z poprawą wielu wskaźników składających się na ten ranking. Zmieniły się pozytywnie uwarunkowania instytucjonalne, także infrastruktura, radykalnie obniżył poziom marnotrawstwa wydatków publicznych, wzrosła zaś efektywność funkcjonowania wielu dziedzin, w tym rynku finansowego i niektórych wymiarów innowacyjności, poprawiły się warunki rozwoju edukacji, a także procedury otwierania działalności gospodarczej czy transfer technologii związany z zagranicznymi inwestycjami. Ale z drugiej strony relatywnemu pogorszeniu uległy: przejrzystość rządowego procesu podejmowania decyzji, sztywność reguł zatrudniania i zwalniania na rynku pracy (to oznacza, iż wiele krajów uelastyczyło rynek pracy o wiele bardziej), nie poprawiała

się jakość dróg, gotowość do stosowania nowych technologii, jakość infrastruktury transportu powietrznego. Traktując ranking konkurencyjności jako punkt odniesienia dla reform instytucjonalnych, widać, w jakich obszarach działania naprawcze są niezbędne: mimo poprawy inwestycji wymaga sfera infrastruktury, ale także w obszarach innowacyjności, gotowości do absorpcji technologii, zróżnicowania struktury biznesowej oraz funkcjonowania instytucji.

Tabela 7. Polska w rankingu globalnej konkurencyjności

Global Competitiveness Index	Miejsce (na 142)	Wynik (1-7)	Etapy rozwoju				
			1	Przejście z 1 do 2	2	Przejście z 2 do 3	3
GCI 2011-2012	41	4,5	Napędzane przez czynniki		Napędzane przez wydajność		Napędzane przez innowacje
GCI 2010-2011 (na 139)	39	4,3					
GCI 2009-2010 (na 133)	46	4,3					
Podstawowe czynniki	56	4,7					
Instytucje	52	4,2					
Infrastruktura	74	3,9					
Stabilność makroekonomiczna	74	4,7					
Podstawowa edukacja i ochrona zdrowia	40	6,1					
Czynniki sprzyjające efektywności	30	4,6					
Edukacja wyższa i szkolenia	31	4,9					
Efektywność rynku dóbr	52	4,4					
Efektywność rynku pracy	58	4,5					
Zróżnicowanie źródeł kapitału	34	4,6					
Gotowość do absorpcji technologii	48	4,2					
Rozmiary rynku	20	5,1					
Czynniki sprzyjające innowacyjności	57	3,6					
Zróżnicowanie struktury biznesowej	60	4,1					
Innowacyjność	58	3,2					

Źródło: World Economic Forum. 2011. *The Global Competitiveness Report 2011–2012*. Geneva: WEF.

Osiągnięcie strategicznego celu kluczowego będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach zadaniowych:

- **konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji),**
- **równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji),**
- **efektywności i sprawności państwa.**

CEL GŁÓWNY: poprawa jakości życia Polaków (wzrost PKB na mieszkańca w relacji do najbogatszego państwa UE i zwiększenie spójności społecznej) dzięki stabilnemu, wysokiemu wzrostowi gospodarczemu, co pozwala na modernizację kraju

Makroekonomiczne warunki rozwoju Polski do 2030 roku

obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (modernizacji)

Nastawiony na zbudowanie nowych przewag konkurencyjnych Polski opartych o wzrost KI (wzrost kapitału ludzkiego, społecznego, relacyjnego, strukturalnego) i wykorzystanie impetu cyfrowego, co daje w efekcie większą konkurencyjność

obszar równoważenia potencjału rozwojowego regionów (dyfuzji)

Zgodnie z zasadami rozbudzania potencjału rozwojowego odpowiednich obszarów mechanizmami dyfuzji i absorpcji oraz polityką spójności społecznej, co daje w efekcie zwiększenie potencjału konkurencyjności Polski

obszar efektywności i sprawności państwa (efektywności)

Usprawniający funkcje przyjaznego i pomocnego państwa (nie nadodpowiedzialnego) działającego efektywnie w kluczowych obszarach interwencji

Istotna jest synergia między nimi, ale i precyzyjne oraz spójne wewnętrznie rozpisanie zadań operacyjnych.

Przedstawianym trzem obszarom strategicznym podporządkowane są cele strategiczne oraz kierunki interwencji w podziale tematycznym w sposób następujący:

Trzeba jednak równocześnie mieć świadomość wzajemnego przenikania się obszarów strategicznych oraz narzędzi – kierunków interwencji przypisanych do poszczególnych celów strategicznych. Dla wzmocnienia terytorialnego równoważenia rozwoju jest także istotny rozwój kapitału społecznego, a innowacyjność wymaga odpowiednich ram makroekonomicznych.

Obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki – znaczenie dla rozwoju do 2030 r.

Znaczenie obszaru konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (poświęcamy mu szczególną uwagę, ze względu na jego znaczenie oraz fakt, że obejmuje de facto połowę obszarów tematycznych całości drugiej części POLSKI 2030), wiąże się bezpośrednio z tworzeniem nowych przewag konkurencyjnych, opartych o wiedzę, kapitał intelektualny, możliwość impetu cyfrowego w rozwoju. Z analizy wynika, że Polska dysponuje silnym potencjałem innowacyjnym – istotne jest by go uruchomić.

Jednym z najważniejszych elementów konkurencyjności i innowacyjności jest edukacja. W okresie transformacji wykształcenie pozostaje czynnikiem kształtującym kulturę społeczną. Zarazem może być, dzięki prowadzeniu odpowiedniej polityki, najlepszym narzędziem wyrównującym szanse i możliwości poprzez wzrost kapitału kulturowego, na czym powinna skupiać się szkoła i system nauczania. Należy przyspieszyć procesy zmian w edukacji tak, by wczesna edukacja przedszkolna,

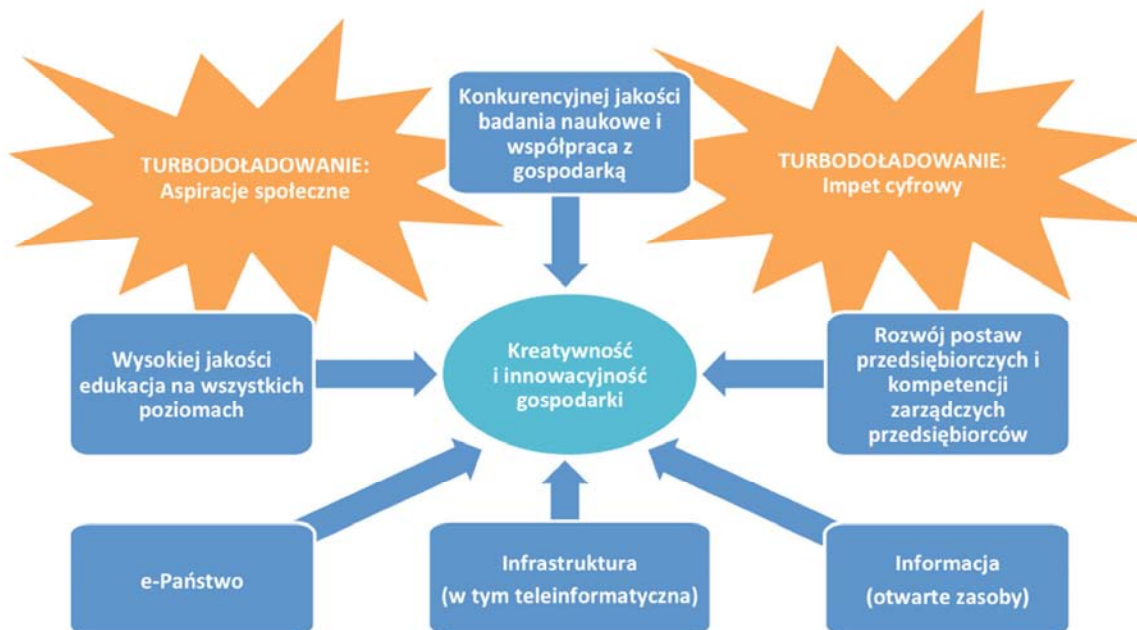
indywidualizacja nauczania, uczenie z wykorzystaniem technik cyfrowych, różnorodność i nowoczesność oferty programowej szkół wyższych, poprawa transferu: edukacja/rynek pracy, nowoczesne warunki dla uczenia się przez całe życie, zaowocowały rozwojem nowych kompetencji. Jest ważne, by system edukacji, z jednej strony, tworzył warunki dla wyrównywania szans między osobami o różnym statusie społecznym, z drugiej zaś, by sprzyjał wyławianiu talentów. Szczególnie istotne wydaje się dalsze dążenie do poprawy jakości w obszarach związanych z naukami przyrodniczymi, matematycznymi i studiami inżynierskimi – co wymaga nakładów, ale zwiększy dopasowanie podaży pracy do potrzeb rynku i gospodarki.

Podobnego wsparcia wymagają, przy rosnącym znaczeniu usług, studia oraz kształcenie i szkolenie zawodowe obejmujące szeroko pojęte usługi. Trudno też wyobrazić sobie rozwój kapitału ludzkiego bez radykalnej przebudowy warunków (w tym wskazania źródeł finansowania) dla uczenia się przez całe życie (ang. *life long learning*), w różnych postaciach i formach: od edukacji formalnej dorosłych, poprzez wykorzystywanie nieformalnych sposobów uczenia się, codziennego (z zastosowaniem najnowocześniejszych technik cyfrowych i interaktywności) oraz w miejscu pracy.

Obok edukacji, zmiany zachodzą w obszarze nauki (wprowadzane nowymi ustawami od 2010 roku). Muszą być dokonywane stopniowo, ale prowadzić w maksymalnie krótkim czasie do wzrostu konkurencyjności w dostępie do środków na badania naukowe oraz zwiększenia nakładów prywatnych na B+R. Wywołanie konkurencyjności jest najprostszym sposobem poprawy jakości prowadzonych w Polsce badań naukowych oraz mechanizmem reformy i różnicowania szkół wyższych i jednostek naukowych. Konieczność konkurowania o środki spowoduje, że uczelnie będą zmuszone do zatrudniania coraz lepszych badaczy, zróżnicowania oferty edukacyjnej oraz prowadzenia efektywnej polityki kadrowej. Warunkiem sukcesu jest wprowadzenie zdrowych zasad oceny zarówno instytucji badawczych, jak i osiągnięć poszczególnych badaczy. Ewaluacja spowoduje, że to kompetencje, osiągnięcia i kwalifikacje staną się sposobem uzyskiwania samodzielności naukowej, a nie formalne stopnie naukowe. **Zmiany w systemie nauki muszą być powiązane ze wzrostem świadomości przedsiębiorców z korzyści jakie mogą przynieść dobrze wykorzystane badania naukowe i ich wyniki. Promocja innowacyjności technologicznych, podnoszenie zdolności do współpracy sektorów nauki i gospodarki, tworzenie specjalnych mechanizmów finansowych i bodźców zachęcających przedsiębiorców do podejmowania ryzyka i inwestycji prywatnych w sferę B+R, połączone z poprawą efektywności uczelni, będą stanowiły element przyspieszający modernizację gospodarki i podstawę trzeciej fali nowoczesności.**

Rozwijając potencjał innowacyjny i kreatywny należy mieć na względzie również innowacje nietechnologiczne, które w dużej mierze oparte są na potencjale kulturowym i są domeną sektora przemysłów kultury i przemysłów kreatywnych. W związku z tym istotne jest również wsparcie studiów na kierunkach kreatywnych, które zasilają gospodarkę kadrami niezbędnymi w dobie dynamicznie zmieniającej się sytuacji na rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy. Model współzależności różnych czynników wpływających na rozwój potencjału innowacyjności i kreatywności gospodarki pokazuje poniższy rysunek:

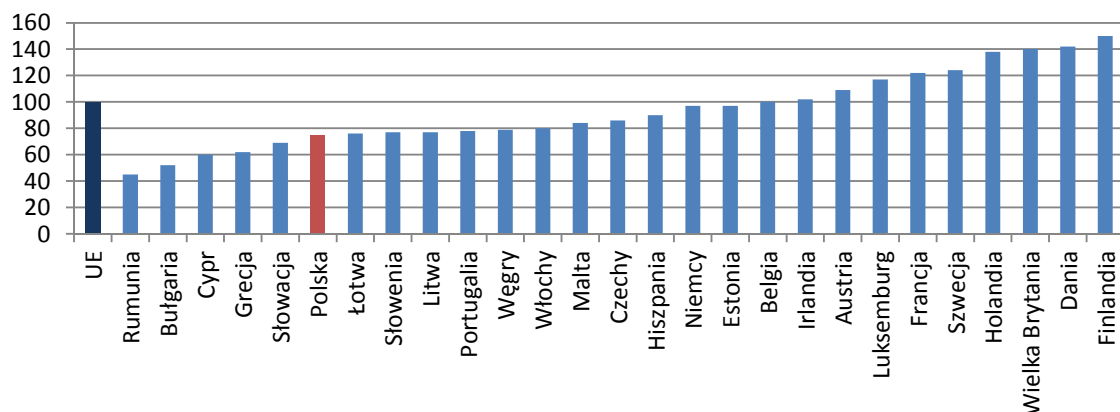
Rysunek 10. Czynniki wpływające na rozwój potencjału innowacyjności i kreatywności gospodarki

Dla konkurencyjności i innowacyjności szczególnie istotna jest także możliwość swoistego „turboładowania”, czyli zwiększenia efektu i uzyskania specjalnej wartości dodanej wynikającej z uruchomienia działań na rzecz impetu cyfrowego. W pełni wykorzystując potencjał e-państwa, infrastrukturę teleinformatyczną oraz otwarte zasoby, stwarzamy nowe ramy dla wspierania kreatywności obywateli oraz odpowiadamy na potrzeby zmieniającej się rzeczywistości.

Dodatkowo – dla rozwoju tzw. „trójkąta wiedzy” (badania – edukacja – innowacje) z punktu widzenia edukacji istotny jest ponadto wzrost zastosowania technik cyfrowych w nauczaniu i uczeniu się (co zaowocuje rozwojem kompetencji cyfrowych przyszłych pracowników), bowiem w tej dziedzinie Polska zajmuje jedną z niższych pozycji w Unii Europejskiej, co przedstawia poniższy wykres:

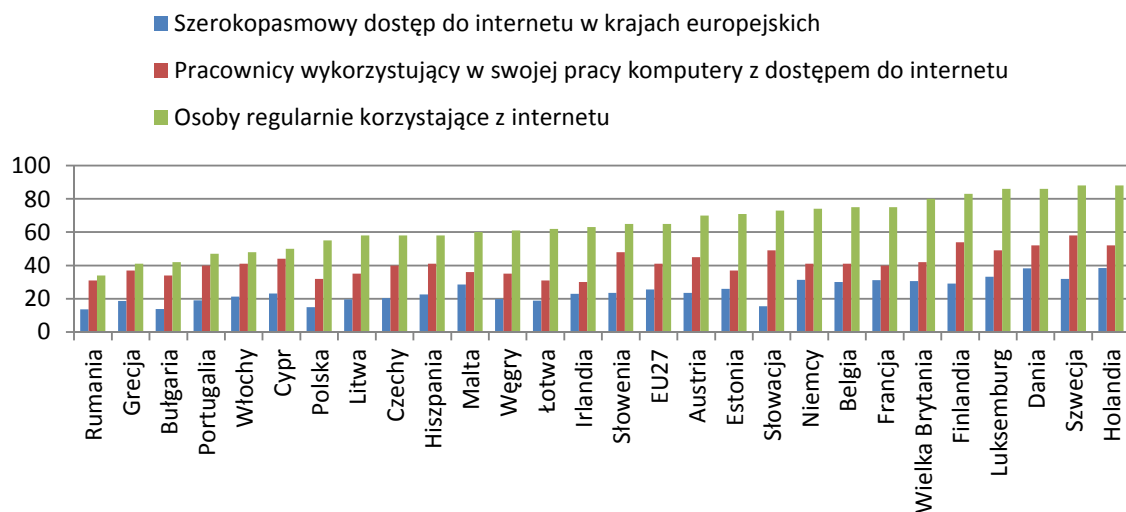
Rysunek 11. Ocena umiejętności korzystania z mediów cyfrowych w państwach UE

Źródło: EVI, Clemi, UAB, UCL, UTA. 2009. *Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels – A comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy level in Europe should be assessed*. Brussels: European Commission.

Generalnie, w różnych dziedzinach wykorzystywania zdobyczy cyfrowych, Polska zajmuje jedno z ostatnich miejsc, co z jednej strony może generować potrzebę szybkiej zmiany i poprawy, z drugiej natomiast pomaga jasno definiować konkretne zadania, by tę poprawę osiągnąć. Co ważniejsze, dotyczy to nie tylko kwestii technicznej dostępności narzędzi cyfrowych, ale głównie nawyków i postaw. Skalę tych zadań przedstawiają poniższe dane.

Rysunek 12. Dostęp i wykorzystanie Internetu w państwach europejskich w 2010 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podst. Eurostat.

Z tego powodu niezbędna jest odpowiednia polityka makroekonomiczna (jej założenia zawarte zostały w rozdziale o uwarunkowaniach makroekonomicznych rozwoju Polski), w ramach której powinna następować alokacja środków publicznych w stronę celów prorozwojowych. Natomiast stymulacja współpracy między biznesem a światem nauki, wzrost nakładów na B+R i większy udział

sektora prywatnego w finansowaniu nauki, a także rozwój „flexicurity” na rynku pracy oraz nowoczesne inwestycje energetyczne będą przyspieszały modernizację gospodarki.

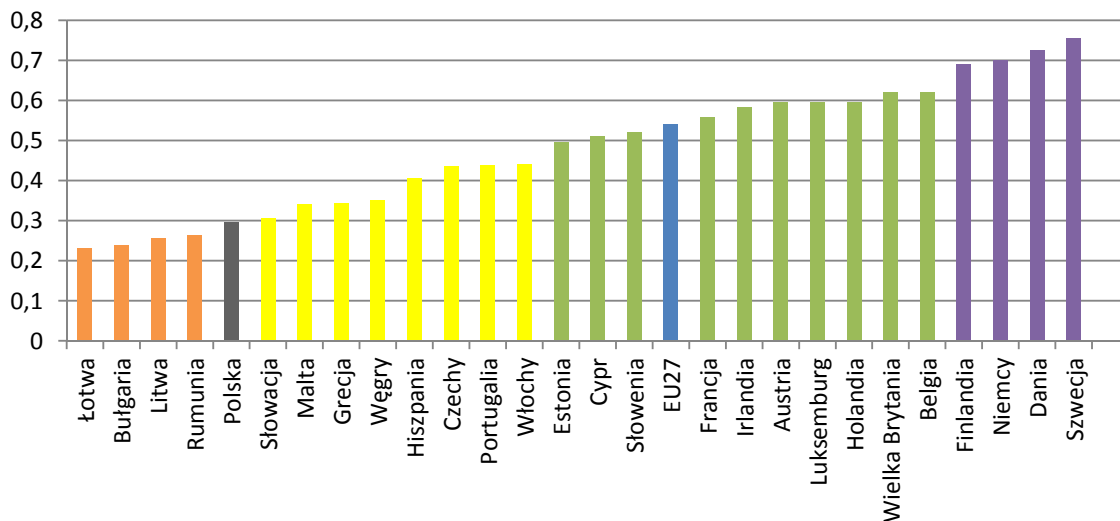
Ważnym elementem wprowadzania innowacji i nowoczesnych technologii jest energetyka. Na modernizację obszaru energetyki oddziałuje kilka czynników o istotnym znaczeniu dla całej gospodarki:

- efekty inwestycji zmierzających do dywersyfikacji źródeł energii (budowa gazoportu w Świnoujściu oraz dwa projekty tworzące podstawy energetyki jądrowej w Polsce),
- potrzeby modernizacji elektrowni i linii przesyłowych oraz dystrybucyjnych ze względu na ich przestarzały charakter technologiczny,
- zmiana struktury wytwarzania energii, by odpowiedzieć na wyzwania i realizację celów klimatycznych (OZE oraz technologie czystego węgla), także w kontekście cen polskiej energii i ich wpływu na warunki wzrostu gospodarczego,
- konieczność jasnego zdefiniowania roli wydobycia i stosowania węgla w polskiej gospodarce (zasób nie do przecenienia jako przyszła przewaga konkurencyjna),
- przygotowanie polskiej energetyki do otwartości wymiany energetycznej i handlu energią w obrębie UE,
- przeprowadzenie realnego testu dotyczącego dostępności gazu łupkowego w Polsce, co przy scenariuszu pozytywnym radykalnie zmieniłoby w perspektywie najbliższych 20 lat pozycję Polski w układzie sił związanym z dobrami energetycznymi, nie mówiąc o potencjalnym efekcie w postaci stworzenia warunków dla funduszu rezerwy demograficznej, wspierającego przyszłe emerytury.

Ważne dla zwiększenia innowacyjności gospodarki jest uświadomienie polskim przedsiębiorcom, iż warto zwiększać nakłady na innowacje i tworzyć strategie rozwojowe firm oparte o konkurowanie, nie tylko niskimi cenami w kraju i niskimi kosztami pracy w wymiarze międzynarodowym, lecz konkurowanie wartością dodaną wynikającą z przewag marketingowych, organizacyjnych, produktowych (jakość), czy realnie innowacyjnych. Sukcesem transformacji jest rozrost przedsiębiorczości, ale np. istotnym ograniczeniem rozwojowym jest niewystarczająca żywotność i wielkość polskich firm, z dominacją mikroprzedsiębiorstw (do 10 osób zatrudnionych), gdzie i tak najwięcej jest firm zatrudniających ledwie 2–3 osoby, i funkcjonujących w większości przypadków ledwie 3–5 lat. Brakuje woli przedsiębiorców do rozwoju firm, przez co większość z nich trwa przy małym biznesie. Niezbędna jest analiza, czy obecnie polska przedsiębiorczość nie znajduje się na granicy regresu, wyczerpując proste czynniki wzrostu.

W rankingach innowacyjnych zajmujemy miejsce wśród krajów „moderate innovators”, których wskaźniki innowacyjności sytuują się poniżej średniej europejskiej:

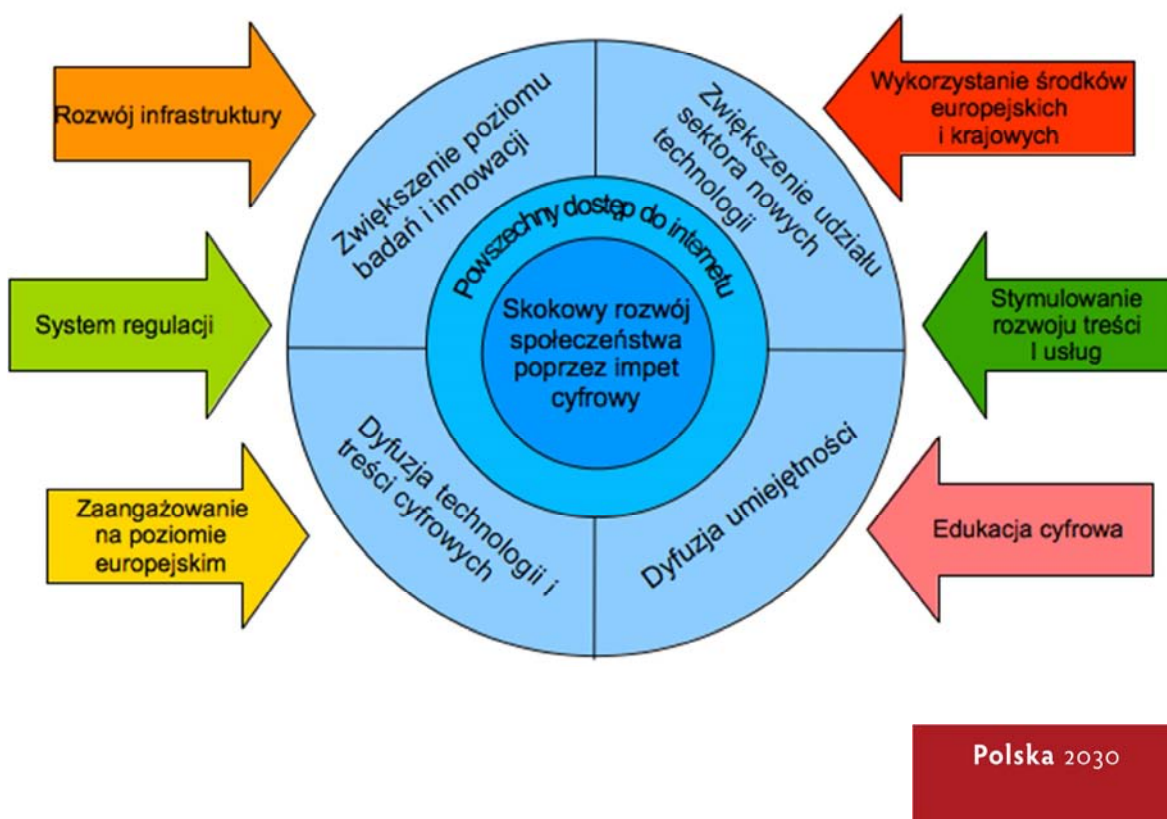
Rysunek 13. Innowacyjność w Europie mierzona zagregowanym wskaźnikiem innowacyjności

Źródło: Pro Inno Europe. 2012. *Innovation Union Scoreboard 2011. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation*. Brussels: European Commission.

Kluczem do poprawy konkurencyjności i innowacyjności gospodarki jest jednak **przejście od społeczeństwa informacyjnego do cyfrowego i odejście od modelu ciągłego nadrabiania zapóźnień w sferze cyfrowej na rzecz prymatu wykorzystywania nowych technologii w czynnikach rozwojowych**. Dopiero wtedy bowiem zbudować będzie można nie tylko nowe przewagi konkurencyjne polskiej gospodarki, ale i zmodernizować ją we wszystkich wymiarach, co przedstawia symbolicznie poniższy rysunek:

Rysunek 14. Wykorzystanie impetu cyfrowego

Cyfryzacja ma sens tylko jako podejście kompleksowe. Aby jednak zapewnić takie podejście konieczne jest: zwiększenie dostępności do Internetu (projekty infrastrukturalne – wzrost gęstości o każde 10% to potencjał wzrostu PKB o 1–1,5% PKB¹², zwiększenie potrzeby używania Internetu poprzez rozwój i udostępnianie treści – zasobów publicznych (wzrost sprawności państwa i e-gospodarki) oraz zwiększenie kompetencji cyfrowych społeczeństwa – promocja i edukacja, co wpływa na innowacyjny rozwój Polski.

Myśląc o e-państwie jako kluczowym obszarze rozwoju, nie możemy zapominać o tym, że choć Polska notuje średnio lepsze wyniki w stosunku do całego świata w rankingach ONZ, to biorąc pod uwagę tylko Europę wskaźnik e-government, usług online i infrastruktury telekomunikacyjnej, jest poniżej średniej. Regionalnie jedynie indeks kapitału społecznego jest wyższy¹³. Pokazuje to istotne cele związane z dostępnością i rozwojem e-administracji, jako elementach cywilizacyjnego przełomu, który wymaga kompleksowości, synergii i zrozumienia pozatechnicznego aspektu przeobrażeń.

Dodatkowym czynnikiem wspierającym rozwój będzie swoista renta z tytułu wzrostu produktywności. Polska, w przeciwieństwie do wielu krajów rozwiniętych, które w latach 1995–2010 opierały wzrost produktywności głównie na wpływie informatyzacji i internetyzacji na organizację pracy, produkcji i usług, jest jeszcze przed tą fazą pożytkowania rozwoju procesów cyfryzacyjnych.

Jeśli zakładamy, że jednym z najsilniejszych czynników rozwojowych mają być procesy cyfryzacji, połączone z innowacyjnością w wykorzystaniu tych technologii, to bierze się to z głębokiego przekonania o zasadniczym przełomie zachodzącym w procesach rozwojowych, jakim podlegają ludzie. Istotą tego przełomu są nowe zasady ekonomii (reguł zarządzania, mechanizmów podejmowania decyzji, dystrybucji wiedzy, rozkładu energii i pracy etc.), które D. Tapscott i A. Williams charakteryzują poprzez rosnącą radykalnie dzięki Internetowi rolę reguł: współpracy, otwartości, dzielenia się, integracji oraz współzależności. Zdefiniowane przez nich reguły stanowią kwintesencję innowacyjności i podstawę modernizacji procesów społecznych i gospodarczych¹⁴.

Istotnym czynnikiem uzupełniającym rozwój innowacyjności i zmiany cywilizacyjne na rzecz trzeciej fali nowoczesności, jest wzmocnienie warunków dla wzrostu potencjału kreatywności. Kreatywność społeczeństwa rośnie wraz z rozwojem grup/klas (w rozumieniu Richarda Floridy¹⁵) kreatywnych. Wiąże się to z coraz większym udziałem w społeczeństwie ludzi z wykształceniem wyższym, ale też i zmieniającymi się oczekiwaniami wobec umiejętności pracowników, co pokazuje poniższy wykres:

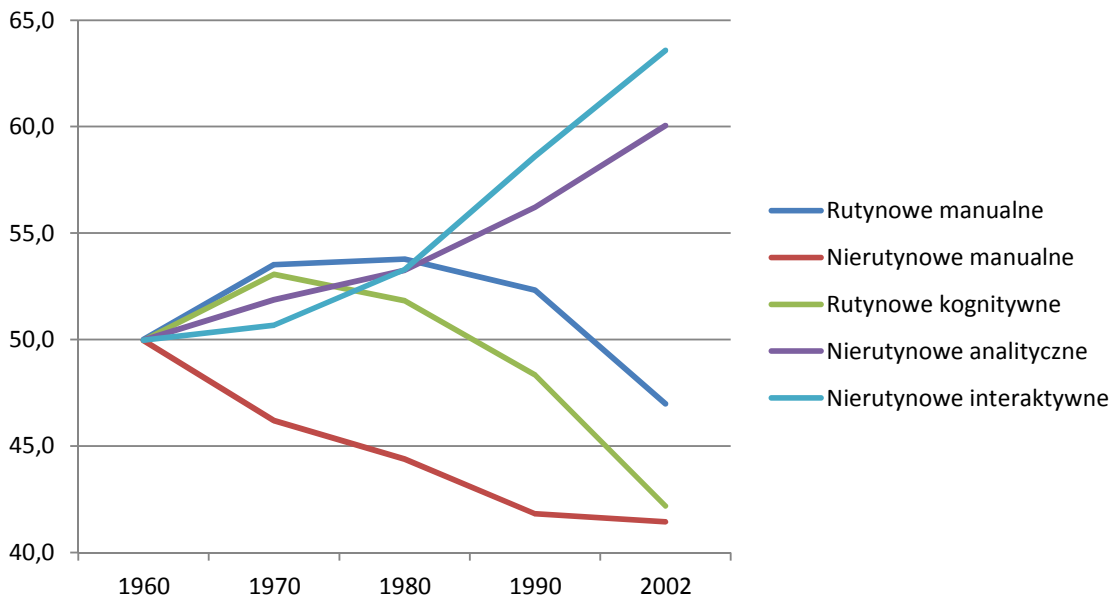
¹² Nina Czernich, Oliver Falck, Tobias Kretschmer, Ludger Woessmann, 2011. "Broadband Infrastructure and Economic Growth," *Economic Journal*, Royal Economic Society, vol. 121(552).

¹³ UNPAN. 2012. *United Nations E-government Survey 2012. E-government for the People*. New York: UNPAN.

¹⁴ Don Tapscott, Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics, How Mass Collaboration Changes Everything*. New York: Penguin Group; 2010. *Macrowikinomics, Rebooting Business and the World*, New York: Penguin Group.

¹⁵ Richard Florida. 2004. *Rise of the Creative Class*. New York: Penguin Group.

Rysunek 15. Zmiany w popycie na umiejętności na rynku pracy w stronę nierutynowych interaktywnych i analitycznych w USA w latach 1960–2002

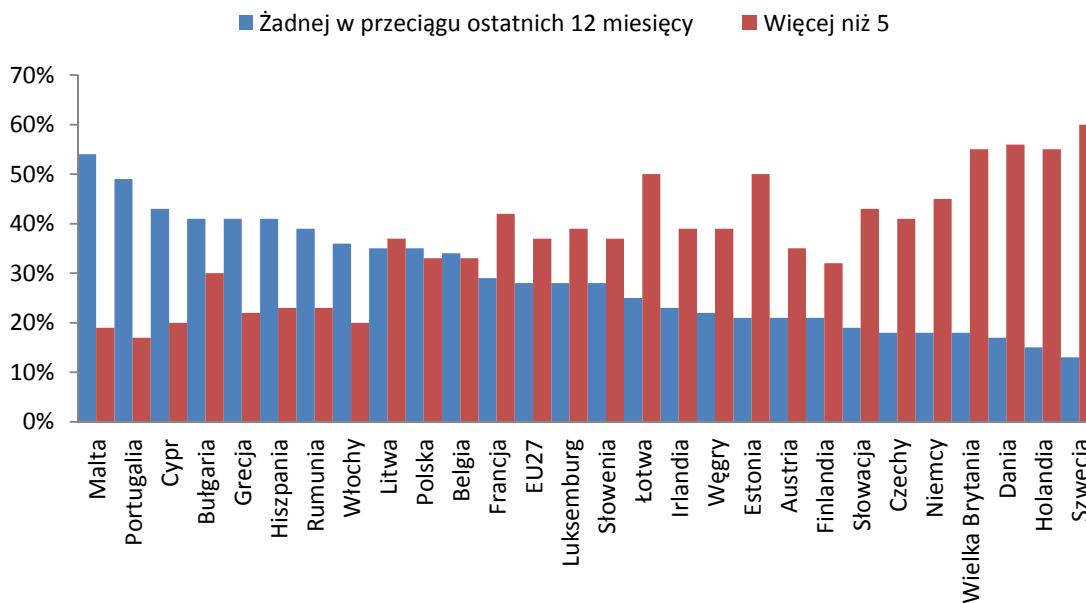

Źródło: Andreas Schleicher. 2011. *Strong performers and successful reformers – PISA 2009*. Prezentacja w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 10 lutego 2011 r. Warszawa: KPRM.

Takie rodzaje umiejętności zależą często od bogactwa zaplecza kulturowego pozyskiwanego w domu rodzinnym lub podczas edukacji. Rośnie więc waga kapitałów kulturowych, a jednym ze sposobów ich rozwoju jest stymulacja nawyków uczestnictwa w kulturze, choćby poprzez lekturę książek, czy kształtowanie nawyku korzystania z zasobów kultury i uczestnictwa w kulturze także tej w formie cyfrowej¹⁶. Dane na temat Polski w tej dziedzinie, ujawniają słabości i otwierają pole do podejmowania szerokich działań:

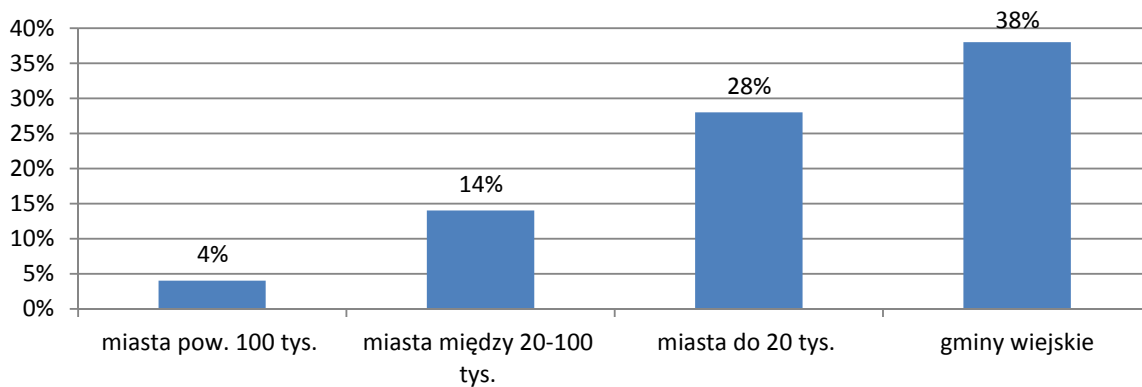
¹⁶ Mirosław Filiciak, Justyna Hofmokl, Alek Tarkowski. 2012. *Obiegi Kultury. Społeczna Cyrkulacja treści*. Warszawa: Centrum Cyfrowe.

Rysunek 16. Czytanie książek i intensywność czytania w Unii Europejskiej

Źródło: Opracowanie własne na podst. Komisja Europejska. 2007. *Special Eurobarometer 278, European Cultural Values. Fieldwork February – March 2007*. Bruksela: KE.

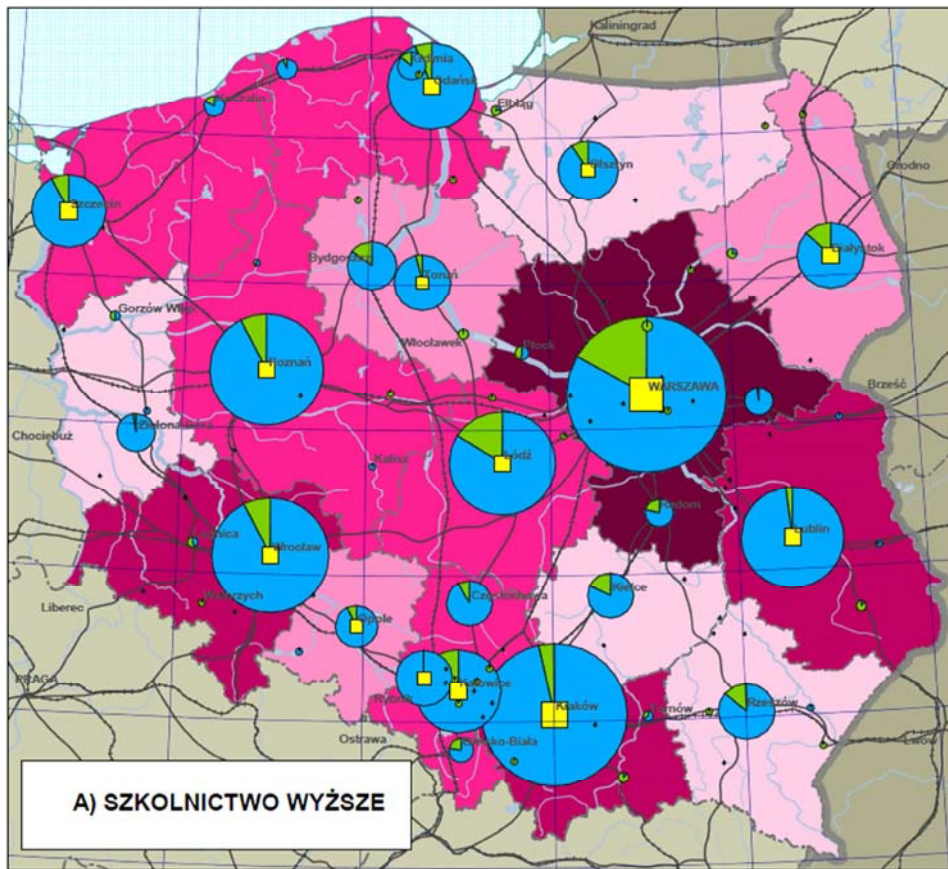
Rysunek 17. Internauci mający problem z dostępem do instytucji kultury

Źródło: Mirosław Filiciak, Justyna Hofmoki, Alek Tarkowski. 2012. *Obiegi Kultury. Społeczna Cyrkulacja treści*. Warszawa: Centrum Cyfrowe.

A zatem infrastruktura kulturalna, powiązana z edukacyjną staje się ważna w kontekście budowy potencjału kreatywności (stosowania wyobraźni twórczej w różnych typach pracy zawodowej). Przedstawiają to dwie mapy Polski:

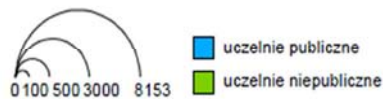
Rysunek 18. Infrastruktura wyższego rzędu - szkoły wyższe

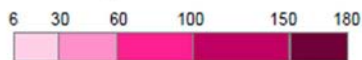
A) SZKOLNICTWO WYŻSZE

Profesorowie i docenci
w szkołach wyższych (2008/2009)
(według danych MNiSW)

Liczba szkół z pierwszej "50"
rankingu "Rzeczpospolitej" i "Perspektyw"

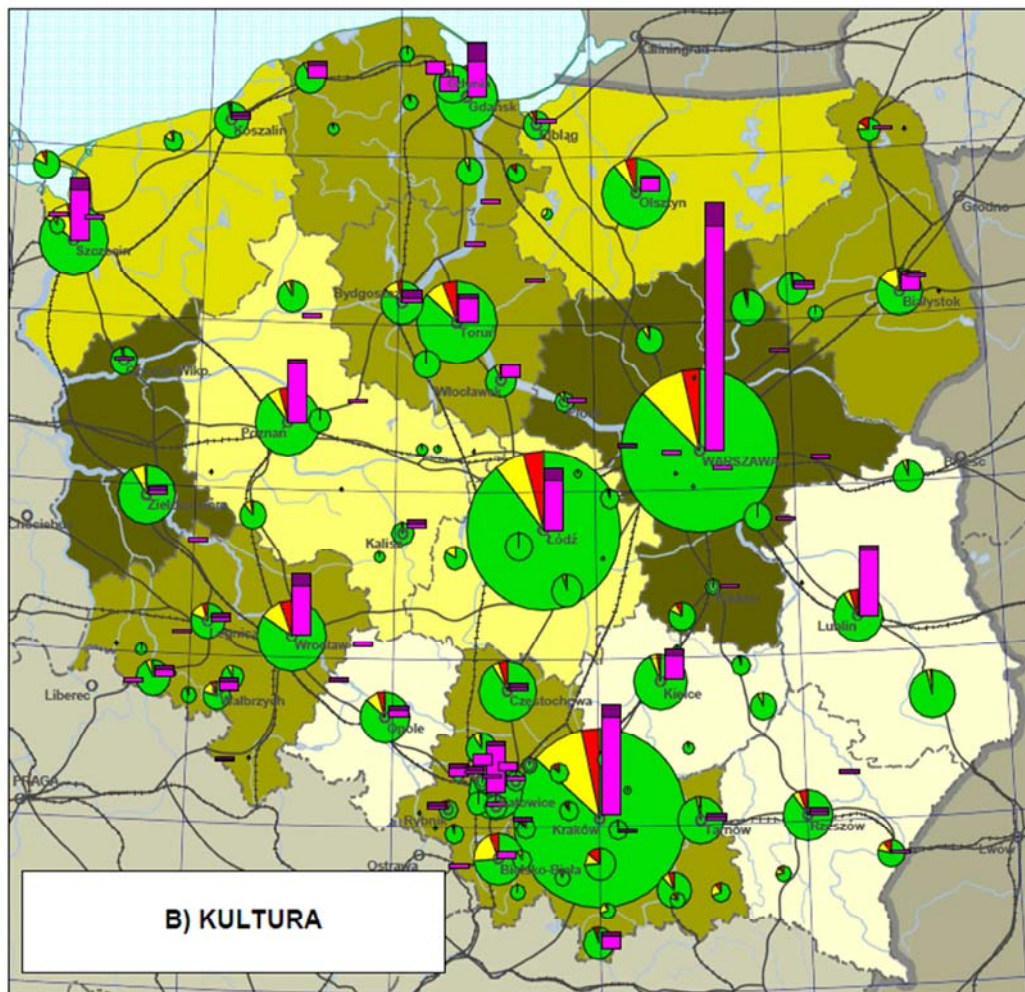

Uczestnicy studiów doktoranckich na 100 tys. mieszkańców

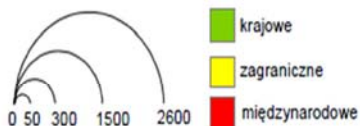
Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2011.

Rysunek 19. Infrastruktura wyższego rzędu – kultura

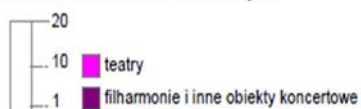

B) KULTURA

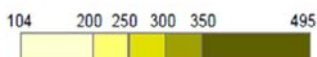
Liczba wystaw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym (2005-2009)

Liczba ważniejszych stałych publicznych instytucji kultury wysokiej o charakterze widowiskowym

Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców (2009)

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2011.

Podstawowym czynnikiem zapewniającym rozwój innowacyjności musi być jednak zasada prorozwojowego traktowania polityki makroekonomicznej i harmonizowanie potrzeb rozwojowych (zdefiniowanie priorytetów i selektywnych obszarów interwencji państwa i inwestycji)

z bezpieczeństwem zrównoważonych finansów publicznych. Oznaczać to musi **redukcję części zbędnych, sztywnych wydatków, ale też i warunki dla oszczędności oraz poważną debatę o wzroście dochodów i wprowadzenie mechanizmów umożliwiających ten wzrost – rozszerzenie bazy podatkowej i udoskonalenie systemu podatkowego dopasowanego do potrzeb rozwojowych (w tym m.in. przesunięcie ciężaru fiskalnego na rzecz podatków pośrednich).**

Obszar równoważenia potencjału rozwojowego regionów – znaczenie dla rozwoju do 2030 r.

Dla równoważenia potencjału rozwojowego regionów (dyfuzji) ważne są zróżnicowane kierunki interwencji przedstawione w rozdziale poświęconym temu obszarowi, ze szczególnym wskazaniem celu, jakim jest wyrównywanie szans w ramach polityki spójności, w tym także spójności społecznej, poprzez poprawę poziomu cywilizacyjnego życia codziennego. Wiąże się to z łatwą dostępnością usług i zasobów publicznych z każdego miejsca w kraju. Jednym z najistotniejszych problemów jest zmiana modelu funkcjonowania obszarów wiejskich, z nowymi czynnikami ustanawiającymi wiejski model gospodarki, pracy i życia (co uzupełni ważne akcenty – do rolnictwa dodane zostaną dziedziny uzupełniające).

Technicznym kluczem do realizacji celów w tym obszarze jest poprawa dostępności transportowej, w tym obszarów wiejskich. Ważne jest zbudowanie jeszcze do 2020 podstawowej sieci autostradowej i dróg łączących regiony, jak i poprawa jakości dróg lokalnych oraz budowa ich powiązań z siecią dróg krajowych. Jeśli jednak po 2020 roku wzrastać ma znaczenie intermodalności w dostępności transportowej, to modernizacja kolei musi przyspieszyć do tego czasu, a decyzje dotyczące kolei szybkich powinny być powiązane z analizą efektywności gospodarczej tego przedsięwzięcia (ich niezbędnością ekonomiczną) oraz możliwościami sfinansowania. Konieczne jest także zwiększenie dostępności portów lotniczych (regionalnych i drugorzędnych) poprzez odpowiednie zintegrowanie ich z infrastrukturą transportu lądowego, tj. z transportem kolejowym i drogowym, jak również komunikacją publiczną. Strategiczny wybór dotyczyć też będzie wzmocnienia połączeń lotniczych zewnętrznych i wewnętrznych. Wskazywane jako potrzebne nakłady inwestycyjne w tej dziedzinie są olbrzymie, wielosetmiliardowe (podobnie jak w obszarze energetyki) do 2030 roku, co musi prowadzić do poważnej debaty o sposobach ich finansowania (nie tylko budżet krajowy oraz środki UE, ale i rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego – PPP).

W realizacji Strategii nowego zdefiniowania wymagać będą zasady polityki miejskiej, zogniskowane wokół potrzeb infrastrukturalnych, ale także infrastruktury nowego typu, związanej z dopasowaniem miast do starzejących się społeczeństw, czy dokładniej – do cyklu życia mieszkańców, bo to oznacza też poprawę i stałe rozszerzanie infrastruktury spędzania czasu wolnego oraz wsparcie w postaci infrastruktury wspierającej wychowywanie dzieci.

Narzędzia terytorialnie równoważonego rozwoju widać ponadto w opisach zadań w rozdziałach poświęconych kapitałowi ludzkiemu, społecznemu, sprawnemu państwu, czy procesom cyfryzacyjnym. A dodatkowo w obszarze energetyki i środowiska, gdyż bezpieczeństwo dostępu do

sieci energetycznych i usytuowanie źródeł energii ma olbrzymie znaczenie dla wyrównywania szans regionalnych (pomoc regionom objętym tzw. wykluczeniem energetycznym i rozwój energetyki rozproszonej). Podobnie należy patrzeć na działania z zakresu ochrony środowiska, bo z jednej strony poprawiają one jakość życia (mniej zagrożeń, lepsza jakość otoczenia), z drugiej tworzą warunki dla rozwoju – lokalne i regionalne inwestycje w tym zakresie modernizują gospodarkę, tworząc nowe miejsca pracy (w przypadku OZE – na trwałe). Wszystkie narzędzia tak pojmowanej dyfuzji budują potencjał konkurencyjności Polski i polskiej gospodarki.

Obszar efektywności i sprawności państwa – znaczenie dla rozwoju Polski do 2030 r.

Potencjał konkurencyjności wzmocniony będzie również w obszarze efektywności. Nie można bowiem wyobrazić sobie synergii w stosowaniu narzędzi innowacyjności i dyfuzji w osiągnięciu celu głównego, jakim jest poprawa jakości życia, bez sprawnego państwa. A sprawne państwo to **państwo:**

- **przejrzyste,**
- **przyjazne,**
- **pomocnicze,**
- **partycypacyjne.**

Istotnym elementem działań na rzecz poprawy jakości usług publicznych będzie nie tylko zmiana w zakresie regulacji, ale również praktyki działania. I w tym nowym, tworzonej przeciwstawne państwu nadodpowiedzialnemu, blokującemu de facto energię obywatelską, swobodę przedsiębiorczości. Ten już przestarzały model sprawowania władzy i kreowania roli państwa obniża poziom zaufania obywateli wobec instytucji państwa, czyli i zaufania społecznego, ergo nie sprzyja rozwojowi kapitału społecznego.

Fundamentem efektywności we współczesnym zarządzaniu sferą publiczną jest, z jednej strony, sprawne państwo, z drugiej, zaufanie społeczne, czyli właśnie państwo pomocne, oparte o zredefiniowaną zasadę pomocniczości oraz warunki dla wzrostu kapitału społecznego.

Sprzężenie sprawności państwa i obywatelskiej zdolności do współpracy płynącej z kapitału społecznego widać szczególnie w okresach zagrożeń i kryzysów. Jest wysoce prawdopodobne, iż choćby w części z przyczyn zmian klimatycznych w nadchodzących latach wzrośnie skala zagrożeń o podłożu naturalnym (powodzie, nawałnice, huragany czy wręcz katastrofy ekologiczne wygenerowane wprost przez człowieka i gospodarkę). To wymaga określenia na nowo mechanizmów działania i współdziałania między podmiotami państwa a społeczeństwem obywatelskiego, zarówno w procesach przeciwdziałania efektom takich zjawisk, jak i podczas bezpośredniego usuwania ich skutków (nie pomijając współpracy sektora publicznego i obywatelskiego w innych obszarach).

Usprawnienie funkcjonowania państwa jest ważne dla rozwoju przedsiębiorczości, jak i dla rozwoju nowoczesnych usług dobra publicznego. W pierwszym przypadku istotna jest deregulacja i stałe pilnowanie oraz unikanie nadmiaru obciążeń prawnych i instytucjonalnych, w taki sposób,

by nie hamowały rozwoju inwestycji i swobody gospodarowania. W drugim przypadku, kluczowa jest w odniesieniu do usług dobra publicznego nie tylko ich dostępność, ale i efektywność związana z jakością świadczonych usług, satysfakcją klientów, użytkowników, lecz i oszczędnościami kosztowymi w stosunku do dnia dzisiejszego (w tych obszarach znajdują się prawdopodobnie duże rezerwy oszczędności w wydatkach publicznych, nie w pełni jeszcze oszacowane). Usługi dobra publicznego mogą i powinny być realizowane przez różne podmioty (także rynkowe), ale według odpowiednich wysokich standardów i z gwarancją powszechnej dostępności (np. edukacja i zdrowie). Lecz lepsza adresowalność i nastawienie na efektywność prowadzić muszą **do przemodelowania tradycyjnego „welfare state” (państwa opiekuńczego) w stronę „workfare state” (państwa pracowników) plus „welfare society” (opiekuńczego społeczeństwa)**. Tworzenie warunków dla zaistnienia **welfare society** wiąże się z rozwojem instytucji społeczeństwa obywatelskiego, ich aktywnością w świadczeniu usług dobra publicznego, oraz stabilnością funkcjonowania nie tylko ze względu na przejrzystość prawną, ale i określone ramy finansowania działalności.

Rysunek 20. Wdrażanie otwartego rządu

Źródło: Justyna Hofmoki, Alek Tarkowski, Igor Ostrowski, Małgorzata Werner, Katarzyna Werner, Jakub Bartosiak, Donatella Solda-Kutzmann, Paweł Hess. 2011. *Mapa drogowa otwartego rządu* (wersja robocza 9.06.2011). Warszawa: Centrum Cyfrowe.

Nie można również zapomnieć, iż nadchodzące lata będą radykalnie zmieniały sposoby i modele komunikacji społecznej. Coraz bardziej powszechna dostępność technik informatycznych (po 2015 r. nie będzie trudności w dostępie do sieci szerokopasmowego Internetu) będzie sprzyjała bezpośredniości kontaktu obywatela i instytucji władzy. Wymaga to wdrożenia idei i reguł *open government*, jak również uruchomienia na szeroką skalę otwartego dostępu do zasobów (danych,

wiedzy, kultury etc.). **Rodzące się społeczeństwo sieci będzie tworzyło zręby demokracji partycypacyjnej**, co zmieni dotychczasowy sposób konsultacji społecznych, dialogu społecznego i obywatelskiego, proces stanowienia prawa oraz podejmowania decyzji. W tych obszarach także niezbędna będzie innowacyjność i kreatywność w działaniu i dokonywanych wyborach politycznych.

Obszar efektywności, skupiony na zadaniach „sprawnego, pomocnego państwa” i aktywnego społeczeństwa i jego instytucji, jest istotnym dopełnieniem, obok dwóch pierwszych obszarów – równoważenia potencjałów rozwojowych regionów oraz konkurencyjności i innowacyjności, czynników potrzebnych do osiągnięcia celu głównego, jakim jest poprawa jakości życia. Synergia większej efektywności państwa oraz rozwoju kapitału społecznego pojawi się wówczas, gdy zmieniona zostanie postać kapitału społecznego. Polska historia wygenerowała silny kapitał społeczny przetrwania (utrzymywania tożsamości), lata transformacji ukształtowały nowy charakter kapitału społecznego – bardziej dostosowujący się do zmieniającej się rzeczywistości, którego istotą jest adaptacyjność. **Ale wyzwania przyszłości powiązane są z nowym modelem: społecznym kapitałem rozwoju** (który oznacza m.in. większą zdolność do współpracy, dzielenia się zadaniami i odpowiedzialnością, większą otwartość na siebie).

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział trzeci – Warunki realizacji Strategii – ramy makroekonomiczne i harmonogram

Przesłanki wzrostu gospodarczego do 2030 r.

Realizacja Strategii ważna dla modernizacji kraju oraz równoważenia różnic i dysproporcji rozwojowych, może być uzyskana przy odpowiednich warunkach, z których kluczowymi są:

- **bezpieczny i stabilny wysoki wzrost gospodarczy,**
- **wzrost zatrudnienia i aktywności zawodowej, który zarazem będzie odpowiedzią na wyzwania demograficzne.**

Wzrost gospodarczy, jeśli ma być stabilny i wysoki, musi wynikać z kilku przesłanek:

Pierwsza dotyczy konieczności uporania się z zagrożeniami kryzysowymi. Mimo że Polska gospodarka relatywnie dobrze odpowiedziała na kryzys, spowalniając jedynie do poziomu +1,6% wzrostu PKB w 2009 roku, a w 2010 roku wzrastając o +3,9% i nie wchodząc w recesję, to samo doświadczenie kryzysowe, odsłoniło strukturalne słabości finansów publicznych – zagrożenie wysokim deficytem i długiem. Także rok 2012 i perspektywa lat 2013–2014 wskazują na rosnące gwałtownie zagrożenie stagnacją i spowolnieniem gospodarczym, spadkiem produkcji, obniżeniem popytu wewnętrznego, czy w końcu wzrostem poziomu bezrobocia. W nowym świetle należy postawić kwestię skali potrzeb pożyczkowych państwa związaną z funkcjonowaniem kapitałowego systemu emerytalnego, wymagającego (jeśli się nie chce podnosić składek i zwiększać kosztów pracy) uzupełniania środków składkowych uczestników systemu kwotami generującymi dług i deficyt. Zmniejszenie obciążeń pożyczkowych w wyniku zmian w systemie emerytalnym w 2011 r. oraz wydłużenie i zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn w najmniejszym stopniu nie podważa niezbędności rozwiązania problemu deficytów w systemie ubezpieczeniowym wynikających z braku spójności w rozwiązaniach emerytalnych dla grup zawodowych o szczególnych preferencjach (odrębne systemy albo preferencyjna składka), czy specyfiki systemu ubezpieczeniowego. **Całość systemu ubezpieczeń emerytalnych, rentowych i zdrowotnych wymaga maksymalnego zbilansowania i zmiany struktury wydatków w perspektywie nadchodzących lat.**

Przegląd wydatków pod kątem ich efektywności (oprócz już istniejącej reguły wydatkowej) oraz ograniczenie kosztów tam, gdzie to racjonalnie możliwe i doprowadzenie, poprzez zmiany systemowe, do co najwyżej 1% (docelowo) deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych średnio w cyklu koniunkturalnym, bo tylko takie rozwiązanie będzie długoterminowo bezpieczne, są zadaniami podstawowymi.

Rozwiązanie tych problemów w ciągu kilku pierwszych lat realizacji strategii jest ważne, ale zarazem redefiniuje punkt startu do nowego etapu rozwoju, w tym do przygotowania warunków do wejścia do strefy euro.

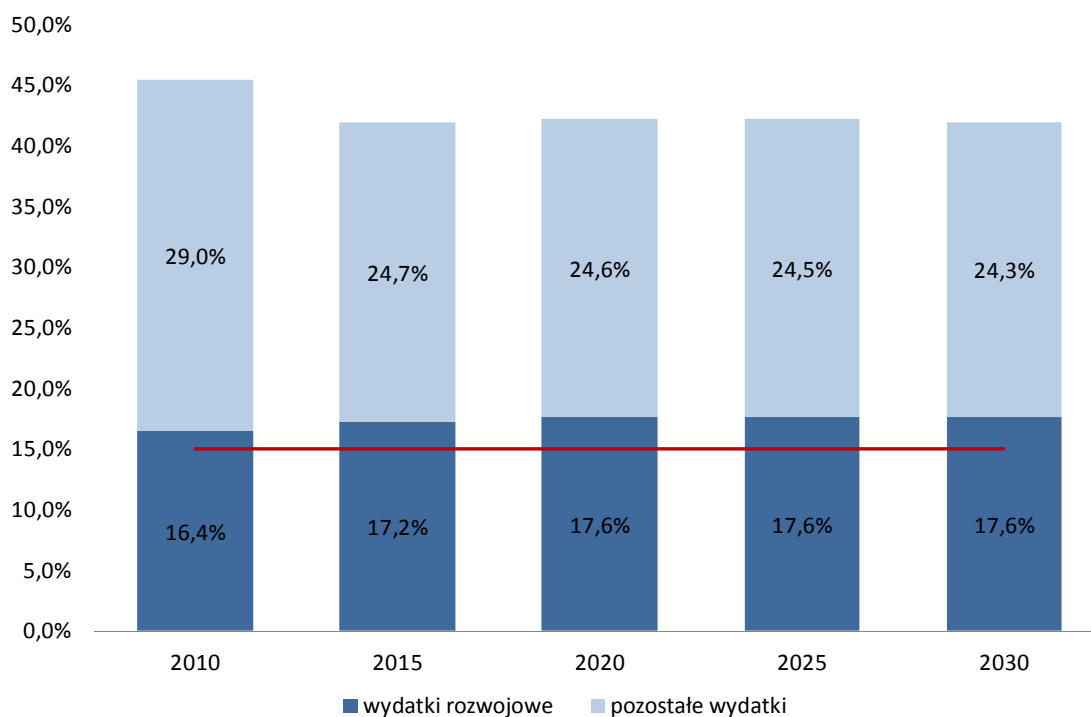
Druga przesłanka dotyczy zwiększenia rygorów oszczędnościowych w obszarze wydatków, ale i wymuszenia odpowiedniego „mixu” wydatkowo- (redukcje i oszczędności) -dochodowego (wzrost bazy podatkowej). By fundamenty rozwojowe Polski były trwałe, konieczne jest zmniejszenie nierównowagi sektora instytucji rządowych i samorządowych do średniookresowego celu budżetowego (Medium term budgetary objective – MTO), tj. deficytu strukturalnego 1% PKB, oraz lepsza alokacja środków wydatkowych i ich ukierunkowanie na cele prorozwojowe. Kluczowe jest, by wprowadzenie oszczędności, przy możliwym realnym wykorzystywaniu nowych środków z Unii

Europejskiej dopiero po 2015 r., nie przekreśliło szans rozwojowych Polski oraz **utrzymania tempa inwestycji w latach 2013–2014**. W przypadku samorządów istotne jest, by zdefiniować na nowo ich potencjał finansowania rozwoju, biorąc pod uwagę, z jednej strony, rygory oszczędnościowe (by nie zadłużać się nadmiernie i nie kreować wysokiej skali deficytu) oraz źródła dochodów własnych, z drugiej zaś, potrzeby rozwojowe. Należy także pamiętać, że w roku 2015 zostanie osiągnięty maksymalny poziom wydatków strukturalnych. Nastąpi przy tym kumulacja wydatków unijnych wynikająca z nałożenia się dwóch perspektyw finansowych i zakładane w tym okresie wydatki z funduszy unijnych osiągną maksymalny poziom, wynoszący ponad 2,5% PKB.

Wzrost poziomu wydatków rozwojowych

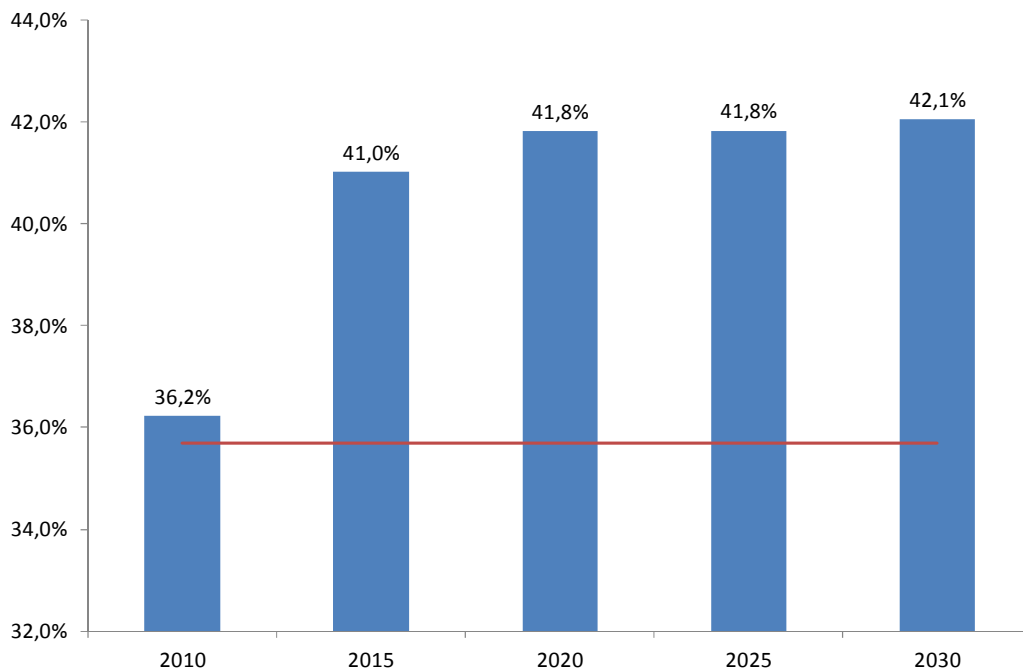
W sumie zatem warto przyjąć punkt widzenia istotny dla wyzwań rozwojowych. W latach 2007–2010, w okresie rządów Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego udział wydatków rozwojowych osiągnął niespotykany wcześniej wysoki poziom 16,4% PKB. Jest to skok o prawie 1,5% PKB w ciągu ostatnich pięciu lat. Tak duży wzrost oznacza także, że w ciągu tych lat udział wydatków rozwojowych w ogólnych wydatkach sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnął w 2010 r. poziom 36,2%. Dla osiągnięcia celów określonych w niniejszym dokumencie niezwykle ważne jest, by poziom deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych w ciągu najbliższych 20 lat mógł się zmniejszyć z 7,8% PKB w 2010 r. do poziomu spójnego z MTO (1% PKB) od 2015 r. Będzie to możliwe wyłącznie przy połączeniu dwóch równoległych kierunków działań – położeniu dużego nacisku na te składniki finansów publicznych, które w przyszłości mogą stanowić siły rozwoju oraz konsekwentnym wprowadzaniu zmian w wydatkach bieżących. Kluczowe dla realizacji Strategii będzie odpowiedzenie na wyzwanie dodatkowego podwyższenia wydatków rozwojowych w pierwszej dekadzie realizacji Strategii – do poziomu ponad 17,5% PKB oraz utrzymanie na tym samym poziomie do 2030 r., przy jednoczesnym zmniejszaniu obciążeń sektora instytucji rządowych i samorządowych (ang. *general government*) wydatkami bieżącymi z obecnych 29% do 24,3% w 2030 r. Podejmowane równoległe działania pozwolą osiągnąć w ciągu 20 lat wzrost udziału wydatków na rzecz dziedzin prorozwojowych (w tym m.in. edukacja, zdrowie, infrastruktura – transportowa, komunikacyjna, środowiskowa, badania i rozwój, kultura) w ogóle wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych o ok. 5 pp z 36,2% do 42,1%.

Rysunek 20. Zmiany struktury wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce między wydatki rozwojowe i bieżące w relacji do PKB (czerwona linia – poziom wydatków w 2007 r.)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

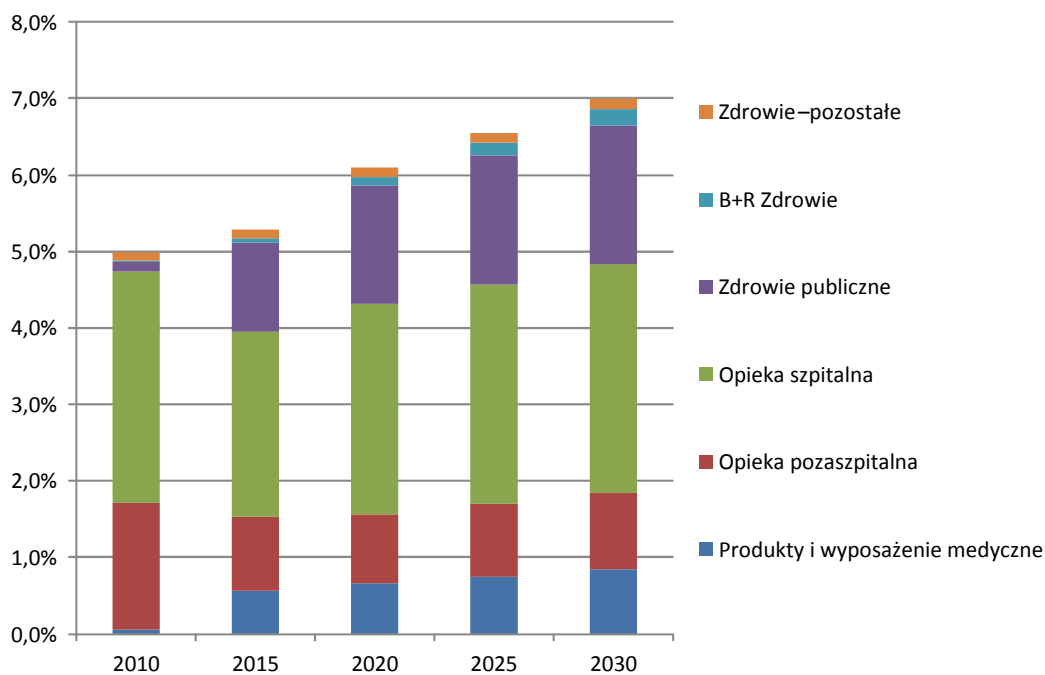
Rysunek 21. Udział wydatków rozwojowych w wydatkach sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem, 2010–2030 (w %, czerwona linia – poziom wydatków w 2007 r.)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

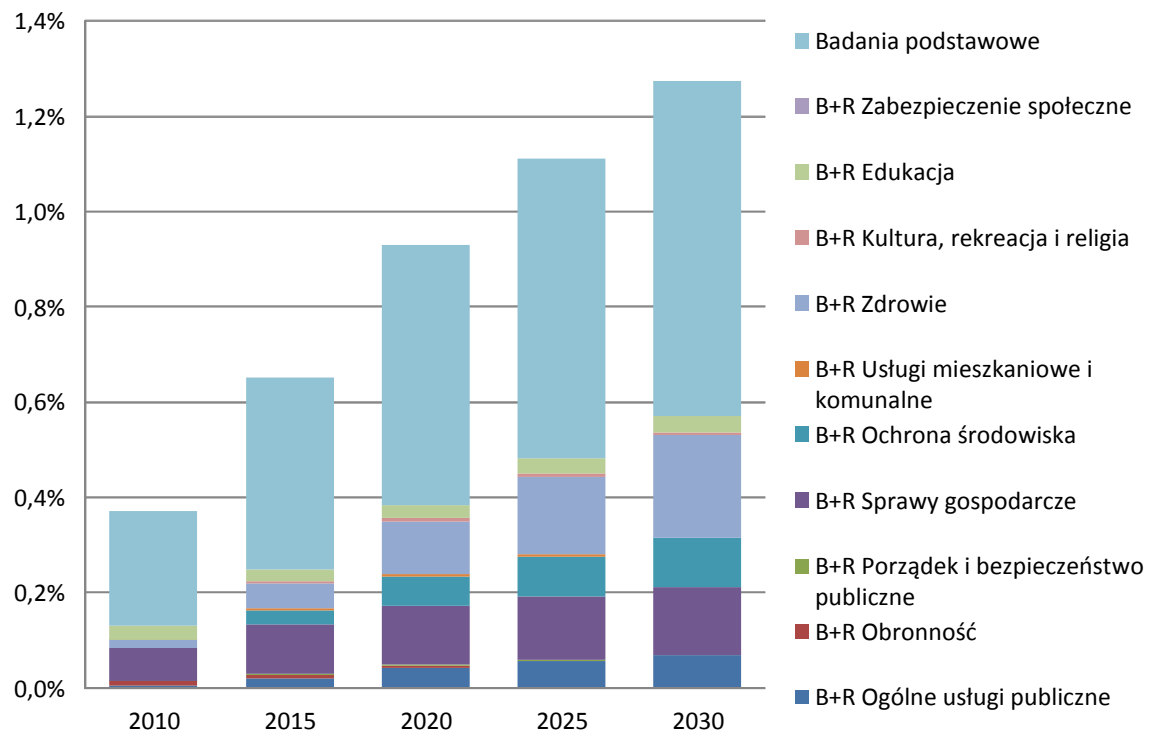
Szczegółowe alokacje w odniesieniu do wybranych obszarów, np. zdrowia oraz nakładów na B+R mogłyby wyglądać następująco:

Rysunek 22. Indykatorywna struktura wydatków na zdrowie (% PKB)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

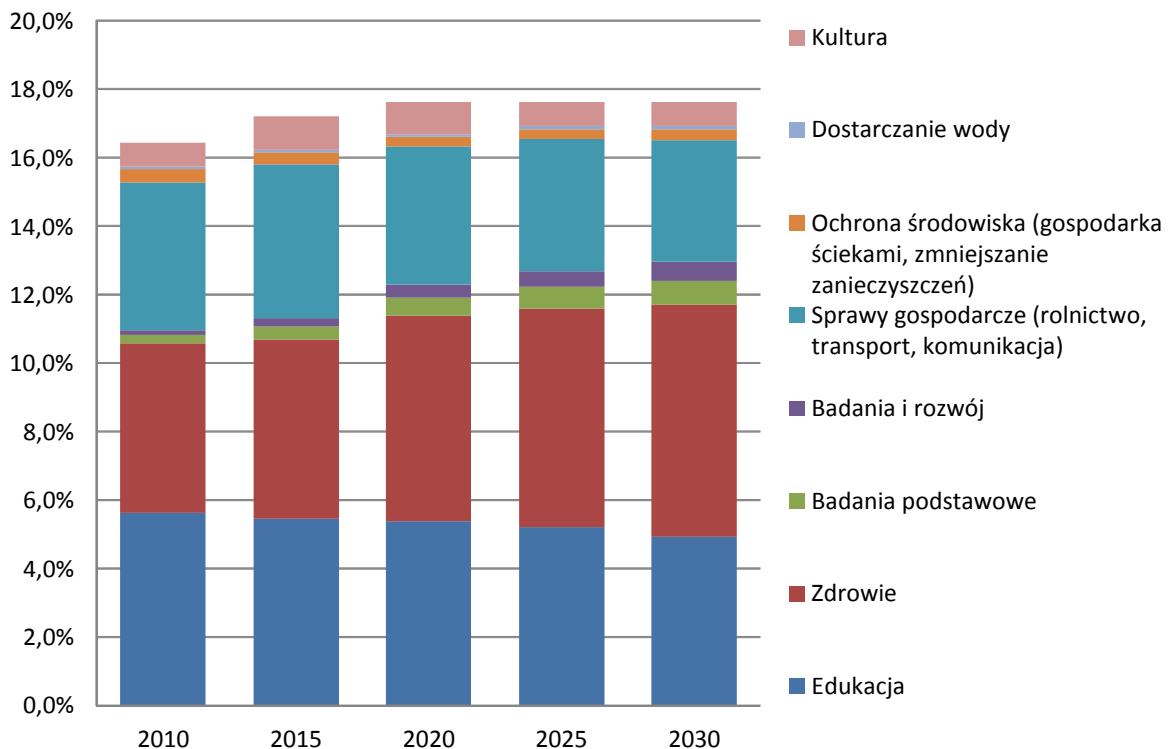
Rysunek 23. Indykatorywna struktura wydatków na B+R (% PKB)

Źródło: Opracowanie własne (wykorzystano model IBS COFOG KIT).

Natomiast całościowa indykatorywna struktura wydatków rozwojowych wyglądałaby następująco.

Rys. 24. Indykatywna struktura wydatków rozwojowych (% PKB)

Źródło: obliczenia własne (wykorzystany model IBS COFOG KIT)

Chodzi zatem o modernizację struktury wydatków publicznych. Oznacza to **wzrost inwestycji publicznych, nakładów na naukę, badania, kulturę, zdrowie – przy zmniejszeniu skali transferów społecznych, co będzie mogło wynikać z większej samodzielności gospodarstw domowych, dzięki wzrostowi zatrudnienia**. Po stronie oszczędności należy również umieścić rezultaty wzrostu efektywności wydatków publicznych, przede wszystkim na różnego typu usługi dobra publicznego – lepiej adresowane do użytkowników, kontraktowane rynkowo, z pomiarem skuteczności i efektywności ich działania. W poprawie zarządzania sektorem publicznym trzeba upatrywać obniżenia kosztów i obciążeń budżetu, w znacznie większej niż się dzisiaj wydaje skali.

Należy podkreślić, że bez wysiłku na rzecz równowagi w finansach publicznych, bez modernizacji wydatków i stworzenia warunków dla akumulacji środków na rzecz rozwoju i innowacji w żadnej mierze nie uda się osiągnąć stawianych celów. Środki unijne nie są i nie będą wystarczającą gwarancją rozwoju. To oznacza, że aby sprostać wyzwaniom w perspektywie 2030 roku dekada lat 2010–2020 musi być okresem mądrej, wiarygodnej i wymagającej, nastawionej na przyszłość polityki. Musi być dekadą oszczędności, by zarazem mogła stać się dekadą rozwoju.

Trzecia przesłanka wiąże się z kapitałem na rozwój. Przy skali niezbędnych rozwojowo inwestycji w sektor infrastrukturalny oraz energetyczny, wraz z efektami klimatycznymi i bezpieczeństwem źródeł energetycznych (gazoport i gaz bliskowschodni oraz ew. rezultaty poszukiwania gazu łupkowego w Polsce, a także budowa dwóch elektrowni jądrowych) – **kluczem jest pozyskanie źródeł finansowania rozwoju, które będą miały zdwersyfikowany charakter**. Środki publiczne nie będą wystarczające. Nie będzie zatem to tylko budżet państwa, ale również powinny być uwzględnione do 2020 roku znaczące środki UE wielkości ok 60–70 mld euro z nowej perspektywy 2014–2020, by

utrzymać na poziomie realnym dopływ funduszy z UE. Osiągnięcie tego poziomu będzie olbrzymim sukcesem w warunkach kryzysu gospodarczego i kłopotów w strefie euro.

Istotne będzie rozwinięcie na szeroką skalę formuły PPP, czy rosnąca rola rynku kapitałowego i jego różnorodności (np. rynek obligacji przedsiębiorstw, obligacje infrastrukturalne podmiotów i funduszy prywatnych, czy nowe narzędzia finansowe związane ze wsparciem długoterminowych kredytów hipotecznych). Źródłem finansowania rozwoju powinny być także: inwestycyjno-rozwojowa agresywność polskich przedsiębiorstw, odciążonych od nadmiaru regulacji, jak i odpowiedzialność jednostek, czy to inwestujących w rozwój szans w rodzinach, czy oszczędzających na swoje potrzeby w różnych fazach życia (choćby w formule ubezpieczeń dodatkowych). Żeby tak się stało, potrzebny jest wzrost oszczędności w całej gospodarce.

Wzrost zatrudnienia

Kluczowym warunkiem rozwojowym jest również wzrost zatrudnienia. Celem jest zatrudnienie na poziomie 75% w grupie 15–64 lata (wskaźnik zatrudnienia – w grupie 20–64 lata odpowiednio wyższy). Jeśli deficyt liczby osób w wieku produkcyjnym (w porównaniu ze stanem obecnym) będzie wynosił po 2020 od 1,5 do 2 mln osób, to **wyrównanie bilansu demograficznego istotnego dla rynku pracy musi opierać się na bardzo spójnej sekwencji działań, nawet wówczas, jeśli pozostanie podobna liczba osób pracujących – między 16 a 17 milionów.** Istotne jest zrozumienie, jakie rezerwy tkwią jeszcze w polskich zasobach pracy oraz jakie rezerwy tkwią w organizacji rynku pracy, jeśli wziąć pod uwagę z jednej strony wyzwania demograficzne, a z drugiej potrzebę wysokiego wzrostu gospodarczego.

Z punktu widzenia długofalowych wyzwań najistotniejsze jest **stworzenie warunków dla poprawy wskaźników dzietności**, tak by osiągać większą równowagę demograficzną, np. przy wskaźniku 1,6–1,7. Potrzebne do tego są lepsze instytucjonalne warunki do sprawowania opieki nad dziećmi, oraz efektywniej stosowane rozwiązania pozwalające łączyć ambicje zawodowe kobiet z aspiracjami rodzinnymi zwiększać udział mężczyzn w korzystaniu z urlopów „ojcowskich” i wychowawczych. Czynnikiem sprzyjającym byłaby też promocja stosowania na większą skalę zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu (dziś niewiele ponad 10%), co może stanie się powszechniejsze, jeśli przy wzroście gospodarczym – będą także rosły wynagrodzenia. I podobnie jak w wielu krajach świata, będzie to **czynnik sprzyjający wzrostowi udziału kobiet w rynku pracy.**

Dla poprawy poczucia pewności i stabilizacji życiowej oraz pozycji na rynku pracy ważny jest także model transferu: edukacja – rynek pracy. I nie chodzi tu tylko o odpowiedniej jakości kształcenie, dopasowane kompetencyjnie do wymogów zmieniającego się rynku pracy, ani o bardzo elastyczne warunki zatrudnienia przy podejmowaniu pierwszej aktywności zawodowej (zatrudnienie czasowe, samozatrudnienie jako efekt presji pracodawcy etc.). Bardziej chodzi o zmniejszenie poziomu stałej niepewności związanej z tymczasowością zatrudnienia, niepełnym dostępem do różnych dóbr (szkolenia u pracodawcy czy kredyty bankowe), utrwaleniem pozycji w tym mniej stabilnym segmencie rynku pracy. **Problemy dualnego rynku pracy nabierają znaczenia i choć z jednej strony dzięki elastyczności – może rosnąć zatrudnienie, a wysoka dynamika i rotacyjność zatrudnienia**

ograniczają przyrost długotrwałego bezrobocia, to z drugiej wzrasta również poczucie niepewności, limitujące decyzje i wybory w strategiach życiowych i rodzinnych nastawione na posiadanie dzieci.

Dlatego też ważne jest realne stworzenie warunków dla polskiej odmiany flexicurity (elastyczności i bezpieczeństwa nie miejsca pracy, ale zatrudnienia) na rynku pracy, jak również z punktu widzenia bilansowania się zasobów na rynku pracy, oraz potrzeby zwiększenia jego konkurencyjności i efektywności w środowisku międzynarodowym – selektywnego otwarcia się w wybranych sektorach na imigrantów. W efekcie po 2020 roku, Polska powinna stać się krajem migracji netto.

Rezerwą jest także wiek wejścia na rynek pracy. W Polsce dzieje się to ok. 22. roku życia (a ostatnio nawet ok. 23. roku życia). Przesunięcie wieku rozpoczęcia edukacji (start 6-latków) przyniesie w efekcie po 2020 roku potencjalnie 350 000 osób więcej gotowych do aktywności zawodowej – i to trochę wcześniej. Trzeba także pamiętać o rosnącym zjawisku NEET's (ang. Neither in Employment nor in Education and Training), czyli młodych osobach niepracujących i nieuczestniczących w kształceniu i szkoleniu; wskaźnik NEET dla grupy wiekowej 20–24 lata wynosił w Polsce 18,3% w roku 2011. Działania na rzecz ich aktywizacji, tak jak i podjęcie aktywizacji w ramach Aktywnej Polityki Rynku Pracy skorelowanej z Aktywną Polityką Społeczną (wg zasady *welfare to work*) wobec osób, które wypadły z rynku pracy i są trwale nieaktywne, to nowe wyzwania, dzięki podjęciu których może rosnąć zatrudnienie w Polsce. Podobnym **celem jest wzrost udziału niepełnosprawnych w zatrudnieniu na otwartym rynku pracy**, gdyż wzrost wskaźnika zatrudnienia z 17% do 34% (dzisiejsza średnia europejska) dawałby pracę oraz poczucie włączenia społecznego dodatkowo 250 tysiącom osób.

Z punktu widzenia starzenia się społeczeństwa kluczowe jest pytanie o dwie kwestie. Po pierwsze – o **warunki rozwoju „srebrnej gospodarki”**, czyli bezpieczeństwo systemu emerytalnego (żeby ludzie dysponowali dochodami pozwalającymi na odpowiedni poziom życia oraz aktywność konsumencką – do czego potrzebna jest też promocja dodatkowych ubezpieczeń w III filarze, zainicjowana przez rząd w 2011 roku) oraz instytucjonalne wsparcie związane z opieką długoterminową nad osobami niesamodzielnymi, będącymi już w podeszłym wieku (po 2030 roku będzie w Polsce przeszło 2 mln osób powyżej 80 lat). Po drugie natomiast – o **warunki dłuższej aktywności zawodowej i przesuwanie wieku wyjścia z rynku pracy, który dzisiaj jest na poziomie ok. 58,5 lat.** Tylko 34% populacji w wieku 55–60/64 lata pracuje, a w krajach UE ten wskaźnik wynosi 45%. Celem jest więc stopniowe zrównywanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn do 67 roku życia w perspektywie do 2040 roku, co przynieść powinno wzrost populacji zatrudnionych o przeszło 750 tysięcy. Oczywiście, liczy się głównie efektywny wiek przechodzenia na emeryturę, ale wszelkie dane i analizy z różnych krajów pokazują, że istotnym stymulatorem dłuższej aktywności zawodowej i obecności na rynku pracy jest ustawowo określony poziom wieku emerytalnego. Proces ten musi być przeprowadzony z dbałością o poprawę warunków pracy podczas całej kariery zawodowej, o lepsze badania stanu zdrowia i profilaktykę (rosnąca rola pracodawców), o odpowiednie inwestowanie w zmianę kwalifikacji, by osoby 50+ i 60+ odpowiadały wymaganiom pracodawców, co nie jest zadaniem łatwym w wielu zawodach wymagających np. wyłącznie sprawności fizycznej. Należy bowiem pamiętać, iż istotną przyczyną wzrostu liczby osób biernych zawodowo jest choroba i niepełnosprawność. Na koniec II kwartału 2011 r. z tego właśnie powodu pozostawało biernych zawodowo 1 500 000 osób spośród populacji ludzi w wieku produkcyjnym. Koszty utraconej produktywności z powodu wykluczenia z pracy w związku z chorobą i niepełnosprawnością to istotne przesłanki mające wpływ na zmniejszenie dochodów podatkowych.

Ponadto musimy pamiętać, że wzrost liczby pracujących o 1 pp. w skali roku daje szacunkowo przyrost dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych z tytułu podatków rządu ok. 3,5–4 mld zł, a więc przyczyni się poprzez wzrost bazy podatkowej (obok ewolucyjnego objęcia wszystkich grup podatkami) do wzrostu dochodów i stabilizacji sytuacji budżetowej. Dłuższa aktywność zawodowa, poprzez zwiększenie zasobów pracy, wpłynie na sytuację gospodarczą oraz zwiększy korzyści dla młodszych pokoleń, poprawiając dostęp do środków na edukację czy naukę.

Charakteryzując warunki wzrostu zatrudnienia trzeba podkreślić znaczenie strony podażowej. Równie kluczowy jest wzrost gospodarczy, bo to dzięki niemu rośnie popyt na pracę. Sprzężenie tych dwóch czynników wzajemnie na siebie działających – wzrostu gospodarczego oraz wzrostu zatrudnienia, jest więc kluczowe.

Zarówno wzrost zatrudnienia, jak i – po uporządkowaniu warunków makroekonomicznych – wzrost gospodarczy i modernizacja całej gospodarki (więcej produktów high-tech, także w eksporcie, większa rola usług, większa rola sektorów przemysłów kultury, etc.) są zatem najważniejszymi dźwigniami polskiego rozwoju, zarówno w długookresowej perspektywie do 2030 roku, jak i w wymiarze średniookresowym – do 2020.

Harmonogram i narzędzia realizacji Strategii

Podjęcie wyzwań w perspektywie 2030 roku wymaga już obecnie tworzenia fundamentów rozwojowych. Żeby można było realnie je zbudować, trzeba przełożyć idee, cele i kierunki wskazywane w raporcie „Polska 2030”, jak i w niniejszej Strategii, na działania operacyjne, dające się wprowadzić w życie oraz zarządzać.

Dlatego Strategia przedstawia podzielone na trzy obszary strategiczne kierunki interwencji, czyli zestaw rekomendacji, działań i narzędzi, które stanowią odpowiedź na wyzwania przyszłości wynikające z doświadczenia i aktualnej wciąż groźby kryzysu, z zagrożenia dryfem rozwojowym oraz możliwej peryferyzacji Polski w procesie międzynarodowej konkurencji. Ich realizacja jest potrzebna, by realnie osiągnąć wskazywane cele i wypełnić misje zawarte w wyzwaniach. To dobry przykład praktycznego podejścia do wizji – tak, aby nie była tylko wizją, ale stała się szansą spełnienia aspiracji społecznych i ekonomicznych Polaków w najbliższym dwudziestoleciu. A dodatkowo jest to wsparcie w procesie rządzenia, bo kluczem do efektywności rządzenia są jasno sformułowane wyzwania i cele. Ponadto każdemu obszarowi strategicznemu i celom strategicznym przypisany jest określony zestaw mierników, który pozwoli na właściwą identyfikację planowanych do osiągnięcia rezultatów.

Rodzi się pytanie o czas i sposób wdrożenia Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju – Polski 2030. Trzeciej Fali Nowoczesności jako Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Realizacja zadań wymaga zasobów, odpowiedniego przywództwa, agendy działań. Celem jest poprawa jakości życia Polaków, ale też i uniknięcie dryfu rozwojowego, groźby peryferyzacji Polski, czy ograniczenia możliwości rozwojowych z tytułu nadmiernego długu publicznego i deficytu oraz dokonanie „skoku cywilizacyjnego” tworzącego podstawy innowacyjności.

Toteż ważne jest podzielenie perspektywy do 2030 roku na trzy okresy:

- **Lata 2012–2015:** horyzont krótkoterminowy, w którym dominować mogą problemy bieżącej polityki europejskiej, presja na rozwiązania taktyczne, ale kiedy również trzeba podjąć wysiłek równoważenia finansów publicznych, bez zaprzepaszczania szans rozwojowych. W tym okresie należy wynegocjować i uruchomić środki europejskie z nowego okresu programowania, co dla wsparcia zasobów rozwojowych ma kluczowe znaczenie. Zarazem jest to czas przygotowań, budowania fundamentów przyszłego rozwoju, **odpowiedzenia na wszystkie kluczowe wyzwania.**
- **Lata 2015–2020:** horyzont średniookresowy, gdzie istotna jest realizacja celów, w powiązaniu ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju oraz dziewięcioma zintegrowanymi strategiami, a także w spójny sposób z dokumentem programowym UE – „Europa 2020”. Wymaga to stworzenia warunków dla dobrej implementacji, czyli ram działania i planowania większości wydatków (z różnych źródeł, w tym krajowych i europejskich), a także wprowadzenia miar efektywności realizowanych celów.
- **Lata 2020–2030:** horyzont długookresowy, który oznacza realizację długoterminowych celów, uzyskiwanie widocznych przewag w nowych typach konkurencyjności (rola innowacyjności, ale z efektywnym wykorzystaniem długoterminowych działań w tzw. „trójkącie wiedzy”),

racjonalną odpowiedź na wyzwania energetyczno-klimatyczne, ale zarazem czas zmian generacyjnych (problematyka demograficzna), w tym i okres wymiany pokoleniowej w elitach przywódczych kraju.

Wydaje się, że każdy ze wskazanych okresów wymaga odrębnych zasobów, nakładów, form przywództwa. **Przedstawiane w tym dokumencie cele, ale i konkretna lista kierunków interwencji jakie należy podjąć, by cele osiągnąć i decyzje realnie wcielić w życie (wraz z miernikami, wskaźnikami osiągnięcia celów) powodują, iż Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju staje się rzeczywiście dokumentem gotowym do wdrożenia.**

Po sukcesie polskiej transformacji warto podjąć wysiłek, by sukcesem stała się modernizacja kraju w imię odpowiedzialności za przyszłe pokolenia.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

**Rozdział czwarty – Cele strategiczne i
kierunki interwencji w obszarze
konkurencyjności i innowacyjności
gospodarki**

Makroekonomiczne ramy konkurencyjności i innowacyjności gospodarki

Kryzys na rynkach finansowych, który rozpoczął się w 2008 r. zakończył niemal dwudziestoletni okres szybkiego, globalnego wzrostu gospodarczego i przypomniał, że w gospodarce rynkowej raz na kilkadziesiąt lat następuje szczególnie głębokie osłabienie aktywności ekonomicznej, silniejsze od tego, do którego przywykliśmy w „zwykłym” cyklu koniunkturalnym. Zjawisko to, samo w sobie, nie jest oczywiście dowodem na upadek czy systemową niewydolność sił rynkowych, a jedynie potwierdzeniem znanej od dawna prawidłowości, że nie jest możliwe nieprzerwanie ponadprzeciętne prosperity, a po szczególnie dużym boomie musi nadejść głębsza korekta. Jeśli niektóre okresy są czasami wyjątkowej pomyślności, w których roczne dynamiki konsumpcji, inwestycji i cen aktywów przekraczają kilkunasto- lub wręcz kilkudziesięcioprocentowe pułapy, to inne lata muszą być nietypowo „chude”, przynosząc niezbędną korektę do historycznie ugruntowanych poziomów.

Mimo że gospodarki rynkowe rozwijają się cyklicznie, to w horyzoncie wieloletnim jedynymi źródłami wzrostu zamożności społeczeństw niezmiennie pozostają praca, oszczędności, inwestycje i podnoszenie wydajności. Rolą polityki makroekonomicznej jest takie kształtowanie ram fiskalnych i monetarnych gospodarki, by warunki do oszczędzania, inwestowania i pracy były możliwie najbardziej sprzyjające. Jest to szczególnie ważne w wypadku krajów, które, jak Polska, nadrabiają wieloletni dystans cywilizacyjny w stosunku do światowej czołówki państw rozwiniętych.

Po pierwsze praca i zdrowie

Oznacza to więc przede wszystkim zmniejszenie do roku 2030 o około 2,5% PKB wydatków o charakterze stricte transferowym, w tym zwłaszcza emerytalnych i rentowych, czemu sprzyjać będą zarówno te już wdrożone, jak i dopiero planowane w Strategii reformy strukturalne. Ich podstawowym celem i efektem ekonomicznym będzie zrównoważenie okresu pracy zawodowej i emerytury/renty w przebiegu życia i dostosowanie proporcji obu tych faz życia do intensywnych wyzwań demograficznych, przed którymi stanie Polska w najbliższym 20-leciu.

Polska znajduje się wśród krajów europejskich, które powinny zwiększyć aktywność zawodową i wskaźnik zatrudnienia. Tylko wielowymiarowy pakiet reform¹⁷ umożliwi neutralizację niekorzystnych makroekonomicznych konsekwencji zmian demograficznych, jakie kształtować będą Polską gospodarkę w najbliższych dziesięcioleciach. Niepodjęcie reform systemu emerytalnego, edukacyjnego i rynku pracy oznaczać będzie, że do roku 2030 liczba pracujących obniży się o niemal 1,5 miliona osób tj. o około 10 proc. stanu obecnego, by po tej dacie spadać dalej i w roku 2050 sięgnąć zaledwie ok. 10–11mln osób tj. ok. 4–5 mln mniej niż dziś. Aktywna polityka publiczna może przeciwstawić się temu negatywnemu scenariuszowi, pod warunkiem pełnego wdrożenia pakietu decyzji obejmującego:

¹⁷ obliczenia por. Maciej Bukowski, Piotr Lewandowski. 2010. „Makroekonomia cyklu życia.” w: *Zatrudnienie w Polsce 2008 – praca w cyklu życia*. red. Maciej Bukowski. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.

1. działania wzmacniające związanie z rynkiem pracy osób starszych (harmonizacja specjalnych systemów emerytalnych z systemem powszechnym, stopniowe zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn na poziomie 67 lat – już się rozpoczęło i trwać będzie przez cały okres realizacji Strategii, harmonizacja systemu rentowego z systemem emerytalnym),
2. zmiany wspierające szerszą partycypację w zatrudnieniu osób młodych i kobiet (obniżenie wieku szkolnego do 6 lat, system instytucjonalnej opieki nad dziećmi, proaktywna orientacja programów studiów, zwiększenie rangi dyplomu licencjata i racjonalności ekonomicznej decyzji o studiowaniu na poziomie magisterskim),
3. działania na rzecz wejścia i utrzymania na rynku pracy osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych i imigrantów.

Makroekonomiczny koszt zaniechania tych reform mierzony trwałą utratą poziomu wytwarzanego bogactwa w roku 2030 wyniosłby ok. 4% PKB (względem scenariusza z reformami), a więc blisko 60 mld złotych w warunkach roku 2012. Dla finansów publicznych oznacza to stratę rządu 2% PKB czyli ok. 30 mld złotych w warunkach roku 2012. Przeprowadzenie wymienionych reform strukturalnych będzie miało skutek odwrotny – wskaźnik zatrudnienia wzrośnie do ponad 70% ludności w wieku 15–65 lat, zwiększając PKB, dochody ludności i wpływy podatkowe, a zmniejszając sferę ubóstwa i nieproduktywne wydatki publiczne. Reformy będą więc służyć stabilizacji makroekonomicznej, wzmocnią konkurencyjność polskiej gospodarki i podniosą zamożność Polaków.

Starzenie się ludności i zmiany proporcji między liczebnością osób młodych i starszych w populacji pociągną za sobą konieczność zmian w strukturze wydatków publicznych nie tylko w obszarze emerytalnym i rentowym, lecz także w dwóch innych obszarach, tj. wydatkach na zdrowie i edukację. W tym pierwszym obszarze zakłada się w Strategii stopniowy wzrost wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych do roku 2030 o ok. 2% PKB, co wiązać się będzie zarówno z koniecznością podniesienia standardów w opiece zdrowotnej, jak i ze znacznym wzrostem w populacji odsetka ludzi w wieku, w którym zachorowalność jest większa. Podkreślić należy, że w ostatnich latach wydatki sektora *general government* na zdrowie w Polsce kształtowały się znacznie poniżej średniego poziomu nie tylko w krajach UE-15, ale i pozostałych państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Kładąc większy nacisk na profilaktykę i promocję prozdrowotnych wzorców stylu życia, istotnie zwiększymy szansę na osiągnięcie zakładanych celów zatrudnienia osób w wieku 60+. Zwiększenie udziału wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych w PKB do poziomu średniej unijnej w 2030 r. należy traktować zatem jako inwestycję w deficytowy zasób kapitału ludzkiego, a jednocześnie jako realizację celu DSRK, jaką jest poprawa jakości życia Polaków. Z kolei, wynikający także z procesów demograficznych, przewidywany spadek liczby uczniów szkolnictwa powszechnego oraz studentów szkolnictwa wyższego pozwoli na niewielkie zmniejszenie (o ok. 0,5% PKB) wydatków *general government* na cele edukacyjne bez jednoczesnego spadku, a nawet przy wzroście, jakości świadczonych w tym zakresie usług publicznych.

Po drugie innowacje

W dekadzie 2010–2020 Polska musi być krajem szybko nadrabiającym zaległości względem Zachodu. Oznacza to, że za dziesięć lat stanie się krajem aspirującym do statusu państwa wysoko rozwiniętego, aktywnie włączającego się w światową konkurencję innowacyjną, regulacyjną i kapitałową. Realizacja

tego scenariusza w modelu odziedziczonym po okresie transformacji, w którym innowacje importowane są z lepiej rozwiniętych państw świata, nie będzie możliwa. Jak pokazują Bukowski, Śniegocki i Szpor¹⁸, utrzymanie niskiego priorytetu innowacji w polityce publicznej i pozostawienie wydatków na B+R na historycznie niskim poziomie oznaczać będzie zatrzymanie procesu konwergencji już w horyzoncie 2020–2025 roku i znalezienie się Polski w tzw. pułapce średniego dochodu. Autorzy ci pokazują, że aby temu zapobiec, państwo powinno wydawać na innowacje więcej, mądrzej i ambitniej. Aktywne włączenie się Polski w międzynarodową konkurencję innowacyjną jest warunkiem koniecznym utrzymania wysokiej dynamiki wzrostu w latach 2020–2030, gdy podnoszenie konkurencyjności w oparciu o poprawę systemu transportowego i regulacyjnej zacznie przynosić mniejsze korzyści niż w dekadzie 2010–2020. Polska nie może przy tym popełnić błędów niektórych innych krajów europejskich, które – jak Portugalia czy Grecja – zaniedbały inwestowanie w innowacyjność i długofalowy rozwój, a przez to stworzyły nieprzekraczalną barierę swojego rozwoju, zatrzymując się w połowie drogi między krajami o średnim i wysokim dochodzie per capita. Czysto imitacyjny model rozwoju – właściwy dla państw nisko i średnio rozwiniętych – nie jest bowiem wystarczający dla tych krajów, których ambicją jest dołączenie do pierwszej ligi światowej. Kraje, które, jak kiedyś Finlandia, Japonia, Tajwan czy Korea Południowa, to zrozumiały, na trwałe dołączyły do grona państw rozwiniętych. Dziś tą drogą podążają Czechy i Estonia. Powinna do nich dołączyć także Polska.

Sprostanie międzynarodowej konkurencji w obszarze badań naukowych i prac rozwojowych jest więc jednym z kluczowych wyzwań stojących przed polską polityką rozwoju w najbliższym dwudziestoleciu. Dlatego Strategia zakłada stopniowy wzrost rangi wydatków na naukę oraz badania i rozwój w całkowitych wydatkach publicznych już w najbliższym dziesięcioleciu i kontynuację tak zapoczątkowanego trendu w latach następnych. O ile bowiem obecny poziom wydatków na B+R w Polsce odpowiada mniej więcej poziomowi rozwoju gospodarczego Polski, to już zaledwie za kilka lat tak nie będzie. Jak pokazują doświadczenia państw rozwiniętych już w najbliższej dekadzie stopniowe zwiększanie publicznych i prywatnych wydatków na innowacje stanie się rozwojową koniecznością.

Co ważne publiczne wydatki na innowacyjność są, pod warunkiem stworzenia odpowiedniej infrastruktury regulacyjnej oraz konkurencyjnych i otwartych zasad ubiegania się o środki na innowacje, w pełni komplementarne względem wydatków prywatnych. Komplementarność publicznych i prywatnych wydatków na badania i rozwój oznacza, że uzupełniają się one wzajemnie. Tym samym znaczny wzrost innowacyjności polskiej gospodarki, nie będzie możliwy bez zwiększenia nakładów publicznych na ten cel. Jednocześnie zwiększenie publicznych wydatków na naukę i innowacyjność wedle zasad przedstawionych szczegółowo w odrębnym rozdziale Strategii doprowadzi do pojawienia się efektów mnożnikowych, adekwatnego wzrostu nakładów prywatnych na te cele, a w konsekwencji przestawienia stricte imitacyjnego modelu wzrostu gospodarczego w Polsce na ścieżkę innowacyjną.

Dlatego w Strategii zakładamy zwiększenie wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych na cele badawczo-rozwojowe oraz naukę w perspektywie roku 2030 z ok. 0,4% PKB dziś do prawie

¹⁸ Maciej Bukowski, Aleksander Śniegocki, Aleksander Szpor. 2012. *Potencjał i bariery polskiej innowacyjności*. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.

1,3% PKB (wg metodyki COFOG). W kwocie tej znajdują się zarówno środki krajowe, jak i wspólnotowe. Należy brać także pod uwagę, że projekcje UE przewidują zwiększenie udziału środków prywatnych w finansowaniu badań naukowych z obecnych ok. 30% do 50–60%. Biorąc pod uwagę doświadczenia innych krajów rozwiniętych, możemy szacować, że pozwoli to w perspektywie 20-letniej na zwiększenie całkowitych (publicznych i prywatnych) nakładów na B+R w Polsce do ok. 3% PKB. W wydatkach publicznych szczególne miejsce zajmą nakłady na badania podstawowe, które wzrosną do 0,7% PKB, lecz państwo będzie wspierało także prace badawcze i rozwojowe na poziomie 0,6% PKB. Zwiększeniu ulegną zwłaszcza środki publiczne przeznaczane na kluczowe dla rozwoju obszary badawcze: zdrowie, ochronę środowiska, kulturę, edukację, a także sprawy gospodarcze (IT, wysokie technologie etc.).

Samo podwyższenie nakładów, w tym na badania i rozwój oraz wzrost innowacyjności, nie będzie wystarczające, jeżeli równoległe nie będą prowadzone zasadnicze zmiany w zakresie zasad finansowania badań naukowych, zarządzania nauką oraz zmiany struktury nauki w Polsce. Środki finansowe pochodzące z budżetu państwa powinny być rozdzielane w otwartym systemie konkursowym, także niezależnym (niepublicznym) instytucjom badawczym i przedsiębiorcom, a ranga badań podstawowych powinna ulec wzmocnieniu.

Jednocześnie wzmocnieniu powinny ulec mechanizmy współpracy między jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami, tak by polski sektor nauki był jednocześnie zdolny do zapewnienia wysokokwalifikowanych kadr firmom jak i do częstszej komercjalizacji wyników prowadzonych badań. **Nowoczesne systemy zarządzania gospodarczego wskazują na trend, iż skuteczniejszą formą budowania podstaw trwałego rozwoju jest kooperencja, czyli konkurowanie, ale poprzez kooperację.**

Po trzecie infrastruktura

Strategia przewiduje znaczny wzrost wydatków o charakterze inwestycji w długofalowy rozwój nie tylko w postaci wydatków na naukę, lecz także w infrastrukturę publiczną. Wzmocnienie fundamentów rozwoju Polski wymaga bowiem wypełnienia jednej z kluczowych luk dzielących nasz kraj od najbardziej rozwiniętych państw UE i OECD, jaką jest znaczna luka kapitałowa w infrastrukturze publicznej. Wymagać to będzie utrzymania przez okres ok. 20 lat inwestycji w infrastrukturę, w tym transportową, na poziomie o około 1,5–2% PKB wyższym niż w latach 2000–2009.

Trend wzrostowy inwestycji publicznych został już zainicjowany dzięki znacznemu wzrostowi alokacji na ten cel w latach 2009 i 2010. Strategia zakłada jego kontynuowanie w perspektywie 20 letniej, przy jednoczesnym stopniowym przesuwaniu ciężaru finansowania inwestycji modernizacyjnych w obszarze infrastruktury ze środków wspólnotowych (polityka spójności UE) na rzecz środków krajowych w ślad za tym jak Polska i jej regiony będą konwergowały pod względem poziomu wytwarzanego PKB do innych części Europy. Szczegóły tego procesu tak jak i szczegółowe założenia celów infrastrukturalnych przedstawiamy w odrębnej części DSRK.

Podsumowując, Strategia zakłada utrzymanie bieżącej skali wydatków na podstawowe funkcje państwa i obsługę długu publicznego przy jednoczesnym bardzo istotnym wzroście wydatków na badania podstawowe. Podobnie, przewiduje się niewielki spadek wydatków na edukację i oświatę, co jednak w związku ze zmianami demograficznymi nie będzie oznaczało spadku, ale wręcz wzrost wydatków w przeliczeniu na jednego ucznia i studenta. Z kolei zarówno już wprowadzone, jak

i przewidziane w Strategii reformy z zakresu zabezpieczenia społecznego pozwolą na wydłużenie okresu aktywności zawodowej Polaków i zmniejszenie skali globalnych wydatków na transfery społeczne. Symulacje wykonane za pomocą modelu iSWORD Emerytury potwierdzają, że wdrożone już reformy instytucjonalne, takie jak reforma emerytalna z 1998 r., czy likwidacja emerytur wcześniejszych oraz wdrażane już podwyższanie wieku emerytalnego pozwolą na utrzymanie wydatków na emerytury na dzisiejszym poziomie, tj. ok. 9,5–10% PKB, mimo znacznego wzrostu liczby emerytów. Jednocześnie znacznie, zarówno w kategoriach realnych, jak i per capita, wzrosną wydatki publiczne na opiekę zdrowotną. Całkowity zakres zabezpieczenia społecznego gwarantowanego przez państwo obywatelom nie ulegnie więc zmianie, choć jednocześnie przesunięciu ulegną jego akcenty.

Wizja konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki w 2030 r.

Polska gospodarka w 2030 r. będzie **gospodarką konkurencyjną, otwartą i efektywną, zdolną do zaoferowania nowych miejsc pracy dla dobrze wykształconych pracowników**, którzy staną się najważniejszym zasobem przedsiębiorstw, a ich **kreatywność, otwartość na zmiany, poziom kompetencji i kwalifikacji zawodowych oraz zdolność do ich podnoszenia**, będą w większym niż obecnie stopniu decydować o przewagach konkurencyjnych polskich firm uczestniczących w rynku europejskim i światowym.

Warunkiem osiągnięcia takiego stanu w gospodarce jest system edukacji, którego dostępność jest zrównoważona w metropoliach i na obszarach peryferyjnych. Na obszarach biedniejszych jest jednym z podstawowych mechanizmów dyfuzji, zwiększając szansę tych regionów na uczestniczenie w sukcesie całego kraju. W ramach systemu edukacji oferowane jest **wysokiej jakości wykształcenie**, dostosowane do potrzeb rynku pracy. Edukacja w 2030 r. stanowi podstawowy mechanizm wzmocnienia kapitału ludzkiego, służąc rozwojowi społecznemu i gospodarczemu. System edukacyjny w większym stopniu **wzmacnia indywidualne postawy oparte o kreatywność i innowacyjność działania, kształtuje postawy sprzyjające podejmowaniu ryzyka i przystosowywaniu się do zmian, ale równocześnie poprawia zdolność do współpracy w celu osiągnięcia większych efektów i korzyści społecznych i gospodarczych**. W 2030 r. coraz **więcej ludzi korzysta z oferty i możliwości uczenia się przez całe życie**, dostosowując swoje kompetencje i kwalifikacje do zmieniającego się elastycznego rynku pracy, a system nadawania i uznawania wysokiej jakości kwalifikacji i przesunięty wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn pozwala na pozostanie aktywnym zawodowo w wieku 60+.

Wysokiej jakości badania naukowe prowadzone są w sposób **efektywny**, finansowane zarówno ze środków publicznych, jak i w coraz większym stopniu ze źródeł prywatnych, a ich wyniki dostępne są dla przedsiębiorców. **Poziom finansowania** badań naukowych (GERD) w Polsce **przekracza 3% PKB**, przy czym co najmniej **50% jest finansowane ze źródeł prywatnych**. Przedsiębiorcy, opierając swoje strategie działania i rozwoju na zmianach i wprowadzaniu innowacji, chętniej **inwestują w**

badania, zarówno te prowadzone w instytutach naukowych i uczelniach, jak i we własnych powstających laboratoriach (ang. *in house R&D*).

W gospodarce rośnie znaczenie współpracy i zdolności do tej współpracy, otwartość ludzi na zmiany i innowacje, a poziom zaufania między uczestnikami życia publicznego stale rośnie.

Innowacyjność sprzyja poprawianiu pozycji międzynarodowej polskich przedsiębiorstw, które są w stanie skuteczniej uczestniczyć w grze rynkowej. **Przewagi strategiczne polskich firm wynikają z ich strategii rozwoju i mądrego inwestowania w modernizację przedsiębiorstw** – w technologie, organizację pracy i nowoczesne usługi, a państwo zapewnia stabilne ramy prawne pozwalające na efektywne prowadzenie działalności gospodarczej. W ciągu dwudziestu lat **powstały silniejsze polskie marki i firmy konkurujące na rynku światowym**. Powstają struktury globalne – filie i oddziały zagraniczne – polskie korporacje transnarodowe. W przedsiębiorstwach **wykorzystywane są zdolności i kwalifikacje kolejnych pokoleń pracowników**. Podstawą rozwoju przedsiębiorstw jest kreowanie nowych usług i przewag konkurencyjnych opartych na innowacjach – technologicznych i organizacyjnych. **Zasoby publiczne (dane, informacje, wiedza tworzone lub finansowane ze środków budżetowych) w takich obszarach jak nauka, edukacja, kultura, administracja dostępne są dla każdego (w systemie otwartym)** i sprzyjają rozwojowi gospodarczemu kraju, wzmacniając możliwości konkurowania polskich firm na rynku globalnym.

Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna

Cel 1 – Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji

Do roku 2030 jakość polskiej polityki fiskalnej poprawi się, a jej kształt dostosowany do głównego wyzwania stojącego przed polityką rozwoju w tej perspektywie czasowej, jakim jest przekształcenie Polski w nowoczesną, efektywnie wykorzystującą zasoby, innowacyjną i zdolną do efektywnej konkurencji międzynarodowej, w pełni rozwiniętą gospodarkę rynkową.

Oznacza to po pierwsze, że struktura wydatków publicznych zostanie stopniowo, lecz konsekwentnie i dogłębnie przekształcona, tak by pozycje prorozwojowe obejmujące badania i rozwój, naukę, zdrowie, kulturę, edukację, a także inwestycje w infrastrukturę podstawową zyskały łącznie znacznie większą rangę w priorytetach polityki państwa niż ma to miejsce dziś¹⁹. By nie zwiększać ponad miarę całkowitego ciężaru fiskalnego nałożonego na gospodarkę konieczne będzie adekwatne dostosowanie innych pozycji wydatkowych (w tym zwłaszcza części konsumpcji publicznej oraz transferów społecznych). Będzie to możliwe dzięki realizacji m.in. takich zadań stawianych przed polityką rozwoju, jak: wydłużenie okresu aktywności zawodowej w przebiegu życia, zwiększenie mobilności zawodowej ludności, poprawa efektywności instytucji państwa i podniesienie jakości usług publicznych.

Kierunek interwencji

Zwiększenie udziału wydatków rozwojowych (m.in. na kształcenie, szkolenie, zdrowie, badania i rozwój oraz infrastrukturę) do 17,6% PKB od 2020 r.

- Zmniejszenie, dzięki już podjętym i planowanym reformom, wydatków o charakterze stricte transferowym o około 2% PKB do roku 2020 i o kolejne 0,5% PKB w latach następnych dzięki m.in. wprowadzaniu bodźców ekonomicznych do większej aktywności zawodowej osób w wieku

¹⁹ W całym tekście DSRK stosowana jest uzgodniona definicja wydatków rozwojowych jako sumy kategorii Zdrowie oraz Edukacja i oświata w klasyfikacji COFOG: oraz podkategorii: Badania podstawowe; B+R (właściwe dla każdej kategorii); Rolnictwo, leśnictwo, itd. (z wagą 22%); Transport; Komunikacja; Gospodarka ściekami (z wagą 80%); Zmniejszanie zanieczyszczeń; Dostarczanie wody (z wagą 50%) oraz Kultura. Definicja ta znajduje zastosowanie w Długookresowej i Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju oraz towarzyszących im dokumentach strategicznych. Wydatki rozwojowe w rozumieniu DSRK i ŚSRK nie obejmują części innych wydatków o charakterze inwestycyjnym, które mogą pozytywnie stymulować wzrost PKB, jednak nie mają charakteru rozwojowego.

15–67, w tym dzięki stopniowemu zrównywaniu wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn na poziomie 67 lat.

- Stopniowe zwiększanie wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych na zdrowie, tak aby możliwe było sprostanie rosnącemu popytowi na usługi zdrowotne starzejącej się ludności Polski przy jednoczesnej poprawie standardu usług medycznych.
- Zwiększenie wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych na cele badawczo-rozwojowe oraz naukę w perspektywie roku 2030 z ok. 0,4% PKB w ostatnich latach do ponad 1,3% PKB (wg metodyki COFOG), przy jednoczesnej modernizacji ich struktury i budowie systemu instytucjonalnego gwarantującego równy, otwarty i efektywny dostęp do tych środków dla innowacyjnych podmiotów publicznych, pozarządowych i prywatnych.
- Kontynuacja inwestycji infrastrukturalnych w tym zwłaszcza transportowych, w tym w transport drogowy, kolejowy i infrastrukturę telekomunikacyjną.
- Stopniowe dostosowanie struktury i skali publicznych wydatków edukacyjnych do zmieniających się proporcji w liczebności kolejnych generacji przy jednoczesnym zapewnieniu, że poziom finansowania w przeliczeniu na jednego ucznia/studenta będzie stopniowo wzrastał w wyniku wzrostu finansowania projakościowych zmian w edukacji.

Kierunek interwencji

Zmiany w strukturze opodatkowania zmierzające do wzmocnienia bodźców ekonomicznych sprzyjających oszczędzaniu (w tym: na starość)

- Poszerzenie obecnie funkcjonujących instrumentów podatkowych zwiększających skłonność do oszczędzania w III filarze systemu.
- Dążenie do efektywnej proporcjonalności podatku PIT i składek na ubezpieczenia społeczne (traktowanych łącznie) z zachowaniem preferencji podatkowych dla osób o niskich dochodach (poprzez takie instrumenty, jak koszt uzyskania przychodu czy kwota wolna od opodatkowania).

Cel 2 – Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym

Żeby osiągnąć ten cel należy wdrożyć pakiet zmian w finansach publicznych gwarantujący długoterminowe oszczędności w wydatkach i wzrost dochodów państwa (także poprzez poszerzenie bazy podatkowej), w celu osiągnięcia trwałej stabilności finansów publicznych. Rozwiązania te powinny na stałe zmniejszać deficyt strukturalny sektora instytucji rządowych i samorządowych (ang. *GG – general government*) do 1% PKB i pozwolić na trwałe zredukowanie długu publicznego²⁰ poniżej poziomu 50% PKB.

²⁰ W strategii pojęcie długu publicznego odnosi się do długu sektora instytucji rządowych i samorządowych (*general government*), zgodnie z metodologią UE.

Kierunek interwencji

Trwała redukcja deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych skorygowanego o czynniki cykliczne do 1% PKB dla podniesienia stabilności makroekonomicznej Polski

- Podjęcie prozatrudnieniowych działań na rynku pracy, a w rezultacie, w perspektywie roku 2030, wzrost poziomu aktywności zawodowej i liczby pracujących o ok. 2–2,5mln osób (łącznie we wszystkich grupach wiekowych) względem instytucjonalnego status quo i adekwatny wzrost funduszu płac, dochodów ludności oraz sektora finansów publicznych z podatków PIT, VAT, akcyzy i składek na ubezpieczenia społeczne.
- Sukcesywne reformowanie wszystkich segmentów systemu emerytalnego, racjonalizacja systemów specjalnych oraz powiązanie wysokości składek emerytalno-rentowych płaconych przez rolników z osiąganymi przez nich dochodami.
- Maksymalne zbilansowanie kosztów utrzymania systemu ubezpieczeń emerytalnych, rentowych i zdrowotnych oraz przywrócenie związku między składką a zakresem zabezpieczenia, tak aby ograniczyć generowanie bieżącego deficytu i długu publicznego w przyszłych latach.

Kierunek interwencji

Wykorzystanie procesu dostosowawczego związanego z wejściem do strefy euro do zwiększenia stabilności makroekonomicznej gospodarki

- Prowadzenie polityki makroekonomicznej, która będzie zapobiegać pojawieniu się nadmiernych nierównowag makroekonomicznych – tak aby móc w jak największym stopniu wykorzystać potencjalne korzyści związane z wprowadzeniem wspólnej waluty (prowadzenie konsekwentnych reform pokazujących jednoznaczną orientację Polski na skuteczną i trwałą modernizację w duchu rozwiniętych gospodarek Europy Północnej).
- Prowadzenie polityki fiskalnej nakierowanej na stabilność finansów publicznych w średnim i długim okresie.
- Polityka monetarna zmierzająca do osiągnięcia wysokiej stabilności cen i kursu walutowego oraz odpowiedzialny nadzór bankowy niedopuszczający do powstawania nierównowagi na rynku depozytowo-kredytowym i zapobiegający nadmiernemu wzrostowi cen aktywów.
- Wejście do strefy euro w momencie, który będzie optymalny ze względu na wykorzystanie potencjału rozwojowego Polski, a jednocześnie zminimalizowane zostaną wewnętrzne i zewnętrzne ryzyka tej operacji.

Cel 3 – Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki

Aby zrealizować ten cel, niezbędne jest unowocześnienie i poprawa jakości edukacji oraz dopasowanie edukacji do potrzeb zmieniającej się gospodarki i społeczeństwa. Należy zapewnić powszechny dostęp i wysoką jakość opieki oraz edukacji w przedszkolach i szkołach wszystkich poziomów i typów, oraz zorientować je na pobudzanie kreatywności dzieci, młodzieży i dorosłych, i przygotowanie do uczenia się przez całe życie. Trzeba lepiej wykorzystać indywidualne i publiczne inwestycje w edukację, wzmacniając kształcenie kluczowych kompetencji, wdrażając model kształcenia zawodowego opartego na uczeniu się praktycznym i na elastycznych ścieżkach uczenia się, tworząc ofertę atrakcyjnych studiów o profilu praktycznym i podnosząc ich jakości, oraz wzmacniając wagę studiów I stopnia tak, aby służyło to poprawie transferu edukacja – rynek pracy w całym okresie realizacji Strategii.

Chcąc osiągnąć ten cel, należy stworzyć przewagi konkurencyjne oparte na kapitale intelektualnym, w tym kapitale społecznym, poprzez wzmacnianie kreatywności i podnoszenie kwalifikacji pracowników, nowoczesny system szkoleń, wspieranie przemysłów kultury i kreatywnych, kształtowanie kompetencji zarządczych przedsiębiorców zorientowanych na innowacyjne strategie rozwojowe, wspieranie firm inwestujących w innowacje i rozwój nowoczesnych technologii oraz udzielanie wsparcia instytucjom otoczenia biznesu, a także tworzenie zachęt dla globalnego biznesu do inwestowania w Polsce i wsparcie eksportu polskich firm, tak aby zwiększyć skalę umiędzynarodowienia gospodarki do 2030 r. Trzeba również wzmocnić konkurencyjność nauki i innowacyjność gospodarki poprzez wzrost nakładów na B+R do 3% PKB (GERD) w 2030 r., w tym udział nakładów prywatnych na poziomie co najmniej 50%, poprawę wiedzy o zarządzaniu własnością intelektualną i komercjalizacji wyników prac badawczych, wzmacnianie procesów konkurencji w nauce w dostępie do środków na badania, poprawę jakości szkolnictwa wyższego dzięki ocenie uczelni opartej o realne efekty kształcenia i powiązaniu wysokości finansowania uczelni z osiąganymi wynikami, a także wprowadzanie mechanizmów finansowych i fiskalnych pobudzania innowacyjności przedsiębiorstw. Elementem poprawy musi być także zniesienie barier prawnych prowadzenia działalności gospodarczej i wzmocnienie poziomu samoregulacji (po dokonaniu przeglądu regulacji) zakładania, prowadzenia, rozwijania i likwidowania, w szczególności uwolnić ze zbędnych obciążeń biurokratycznych procesy inwestycyjne we wszystkich dziedzinach.

Kierunek interwencji

Wzmacnianie wykorzystania potencjału kreatywnego poprzez rozwój sektora kreatywnego i przedsiębiorstw kreatywnych

- Wspieranie dywersyfikacji źródeł finansowania sektora kultury i sektora kreatywności.
- Wspieranie edukacji artystycznej.

- Wsparcie postaw przedsiębiorczych w sektorze kultury.
- Współpraca z podmiotami z innych sektorów.

Kierunek interwencji

Stworzenie powszechnie dostępnej oferty wczesnej edukacji i opieki wysokiej jakości, nastawionej na wspomaganie rodziców wychowujących dzieci w wieku 0–5 lat

- Przyjęcie zintegrowanego podejścia do wczesnej edukacji i opieki: system powinien pełnić zarówno funkcję opiekuńczą (ułatwiać rodzicom aktywność zawodową), jak i edukacyjną i obejmować całe spektrum wieku od 0 do 5 lat.
- Tworzenie nowych miejsc wczesnej edukacji oraz opieki instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej dla dzieci w wieku 0–5 lat przede wszystkim na terenach wiejskich i w małych miasteczkach.
- Zapewnienie różnorodności form wczesnej edukacji i opieki z zagwarantowaniem wysokiej jakości tych form, stosownie do potrzeb i możliwości rozwojowych dzieci w wieku 0–5 lat (realizowanie takich zadań przez samorządy terytorialne musi być powiązane z przyznaniem środków na te działania).
- Dostosowanie procesu kształcenia nauczycieli wychowania przedszkolnego do modelu współpracy przedszkoli z rodzicami.

Kierunek interwencji

Wprowadzenie nowych modeli kształcenia i rozwoju kompetencji zawodowych nauczycieli oraz kariery zawodowej nauczycieli, sprzyjających wybieraniu zawodu nauczyciela i pozostawania w nim przez najlepszych

- Podniesienie jakości i znaczenia praktyk/stażu nauczycielskiego; wprowadzenie do standardów kształcenia nauczycieli zasady nabywania umiejętności teoretycznych w ścisłym związku i na podstawie doświadczeń praktycznych oraz obowiązku uzyskania przez nauczycieli umiejętności wykorzystywania nowoczesnych technologii w nauczaniu wszystkich przedmiotów.
- Wprowadzenie elastycznego systemu finansowego motywowania nauczycieli, który uatrakcyjni zawód nauczyciela dla młodych i zachęci najlepszych nauczycieli do pozostawania w zawodzie.
- Udział nauczycieli w procesie kształtowania zmian, aby w jak największym stopniu identyfikowali się z tymi zmianami.

Kierunek interwencji

Podnoszenie jakości edukacji poprzez zorientowanie na efekty uczenia się, w szczególności w zakresie kluczowych kompetencji, a także personalizację nauczania oraz ewaluację pracy szkół i placówek

- Wdrożenie reformy programowej kształcenia ogólnego, tak by odejść od modelu kształcenia promującego zapamiętywanie i aplikację schematów na rzecz modelu promującego samodzielne zdobywanie informacji, krytyczne ich przetwarzanie, identyfikowanie problemów i szukanie indywidualnych strategii ich rozwiązywania.

- Stała ocena i ewentualna korekta podstaw programowych pod kątem eliminowania nadmiaru obszerności faktograficznej treści kształcenia wraz z jednoczesnym podniesieniem oczekiwań co do efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności i postaw) osiągniętych przez uczniów.
- Przeprowadzenie zmiany w systemie ocen osiągnięć uczniów ze sprawdzianów stopnia przyswajania treści na rzecz oceny umiejętności rozwiązywania problemów, także w zespole.
- Ograniczenie dominacji tradycyjnych form i metod nauczania na rzecz pracy zespołowej podczas zajęć i wzmacniania relacji uczeń-uczeń, a także poprzez wprowadzenie obowiązku realizacji projektów zespołowych przez uczniów na każdym etapie nauczania.
- Wzmocnienie roli edukacji obywatelskiej, kulturalnej i medialnej, ekonomicznej (w tym kształtowanie postaw przedsiębiorczych) oraz edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w programach szkolnych oraz pobudzanie współpracy między szkołami i instytucjami zewnętrznymi np. przedsiębiorstwami, samorządem lokalnym, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi.
- Personalizacja procesu kształcenia służąca wspieraniu indywidualnych możliwości, potrzeb i zainteresowań uczniów oraz odkrywaniu i rozwijaniu indywidualnych talentów każdego ucznia (przy współpracy z rodzicami i nauczycielami).
- Stworzenie i wdrożenie nowego modelu pracy z uczniem zdolnym, promującego wzajemną inspirację i współpracę uczniów w miejsce rywalizacji i modeli konfrontacyjnych.
- Położenie nacisku na poprawę jakości edukacji szkolnej w zakresie matematyki, przedmiotów przyrodniczych oraz języków obcych.
- Upowszechnienie nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych jako środków dydaktycznych podczas wszystkich zajęć edukacyjnych w szkole oraz upowszechnienie kształtowania umiejętności sprawnego i krytycznego ich wykorzystywania przez uczniów.

Kierunek interwencji

Poprawa jakości kształcenia na poziomie wyższym poprzez wzmocnienie mechanizmów konkurencji między uczelniami, pro jakościowe finansowanie i ułatwienie transferu edukacja – praca

- Stworzenie profesjonalnego i powszechnie dostępnego systemu informacji o jakości studiów, zawierającego m.in. wyniki badań losów absolwentów przeprowadzonych według centralnie ustalonej, jednolitej, rzetelnej metodologii i autorytatywne rankingi programów kształcenia.
- Wprowadzenie nowego systemu oceny jakości kształcenia, który umożliwi wiązanie poziomu finansowania danego rodzaju studiów ze środkami publicznymi z ich jakością oraz potrzebami rynku pracy.
- Przekształcenie zasad funkcjonowania uczelni z wydziałowego (silosowego) na szerokie, interdyscyplinarne programy nauczania w ramach całych uczelni.
- Uzupełnienie kształcenia na poziomie wyższym o współpracę z sektorem gospodarki w dwóch wymiarach – dopasowania oferty uczelni do rynku pracy – zwiększenie liczby studentów i doktorantów na studiach przyrodniczych i ścisłych oraz inżynierskich (w pierwszym okresie realizacji strategii), w latach następnych – zwiększenie liczby studentów powinno odbywać się na podstawie przewidywanych zapotrzebowań rynku pracy oraz powiązanie systemu badań z przedsiębiorstwami – poprzez system staży, wspólnych zgłoszeń patentowych, wdrożeń.

Rozwijanie profesjonalnych usług na rzecz firm, urzędów i innych instytucji publicznych oraz organizacji społecznych.

Kierunek interwencji

Poprawa jakości i efektywności kształcenia i szkolenia zawodowego na wszystkich poziomach, połączona ze zwiększeniem jego atrakcyjności poprzez silniejsze powiązanie z rynkiem pracy

- Zmiana zasad funkcjonowania klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, tak aby kwalifikacje wyodrębnione w zawodach zostały odniesione do europejskich ram kwalifikacji poprzez Krajowe Ramy Kwalifikacji oraz wprowadzenie mechanizmu zgłaszania nowych zawodów do klasyfikacji przez przedsiębiorców.
- Rozszerzanie oferty kursów dla osób dorosłych realizowanych we współpracy z pracodawcami przez szkoły i placówki prowadzące kształcenie zawodowe, w ramach których osoby te będą mogły nabywać i podnosić kwalifikacje zawodowe.
- Budowa przejrzystego systemu kwalifikacji możliwych do uzyskania po zakończeniu edukacji zawodowej, uzupełnionego o elastyczny system egzaminów sprawdzających kompetencje niezbędne do wykonywania określonej pracy.
- Poprawa warunków realizacji kształcenia zawodowego, w tym przy udziale pracodawców, tak aby w jak największym stopniu odzwierciedlały rzeczywiste warunki pracy zawodowej.
- Wprowadzenie mechanizmów ułatwiających finansowanie szkolnictwa zawodowego w partnerstwie publiczno-prywatnym.
- Wdrażanie zmian umożliwiających młodzieży i dorosłym gromadzenie i uznawanie osiągnięć uzyskanych w kształceniu zawodowym.
- Włączenie pracodawców w system identyfikacji i prognozowania potrzeb kwalifikacyjno-zawodowych na rynku pracy, zwłaszcza w ujęciu sektorowym, stanowiących wytyczne dla szkół prowadzących kształcenie zawodowe w zakresie konstruowania przez nie oferty kształcenia.

Kierunek interwencji

Upowszechnianie uczenia się dorosłych, przede wszystkim w trybie pozaformalnym oraz w miejscu pracy oraz zapewnienie skutecznego mechanizmu łączącego finansowanie tej formy uczenia ze środków prywatnych i publicznych

- Wprowadzenie nowego modelu uczenia się dorosłych opartego na uczeniu się praktycznym i na elastycznych ścieżkach uczenia się oraz identyfikowaniu efektów takiego uczenia się w systemie walidacji spójnym z krajowymi i europejskimi ramami kwalifikacji.
- Opracowanie nowego modelu współfinansowania uczenia się dorosłych przez państwo, pracodawców oraz samych zainteresowanych opartego na mechanizmach popytowych, w tym indywidualnym wsparciu osób uczących się (bony, kredyty w zakresach ważnych dla rozwoju gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego).
- Wprowadzenie zintegrowanego systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego, świadczonego przez współpracujące instytucje systemu oświaty i rynku pracy oraz wspieranie rozwoju doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach.
- Rozwijanie mechanizmu koordynacji działań resortów na rzecz uczenia się dorosłych, w tym doskonalenie regulacji prawnych w celu lepszego określenia zadań administracji publicznej dotyczących rozwoju uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych oraz rozwoju

kompetencji i kwalifikacji we właściwym dla ministrów zakresie (odpowiednio do zapisów przyjętych w planie uporządkowania strategii rozwoju).

- Wspieranie edukacji osób z utrudnionym dostępem do edukacji, bezrobotnych i poszukujących pracy oraz innych grup defaworyzowanych na rynku pracy, w tym niepełnosprawnych.
- Wspieranie i promocja atrakcyjnej oferty edukacyjnej adresowanej do seniorów oraz innowacyjnych rozwiązań na rzecz motywowania seniorów do uczenia się dla zachowania aktywności.
- Wdrażanie nowych form organizacyjnych szkoleń dla dorosłych, w tym form uczenia się na odległość (e-learning).
- Rozwój partnerstwa na rzecz uczenia się dorosłych, w tym poprzez tworzenie wspólnych projektów edukacyjnych i szkoleniowych nakierowanych na realizację konkretnych potrzeb pracodawców i pracowników.

Kierunek interwencji

Dalsza zmiana systemu nauki w Polsce tak, by wzmocnić mechanizm konkurencji między jednostkami naukowymi poprzez wprowadzanie i poszerzanie skali konkursowego mechanizmu finansowania badań naukowych i edukacji opartego o system ewaluacji i oceny osiągnięć badawczych oraz akademickich

- Wykorzystanie doświadczeń z kompleksowej oceny jakości działalności jednostek naukowych przeprowadzonej w latach 2012 i 2013 do udoskonalenia jej kryteriów i metod oraz ściślejszego powiązania wysokości środków przekazywanych do poszczególnych jednostek naukowych z systemem oceny.
- Przesuwanie coraz większej puli środków przeznaczanych na badania naukowe z systemu dotacji na działalność statutową do systemu grantowego (konkursowego), otwartego, podlegającego procedurze peer review poprzez agencje publiczne (Narodowe Centrum Nauki i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju).
- Przeznaczane na naukę z budżetu państwa po 2013 r. dodatkowe środki finansowe powinny być bezpośrednio kierowane na finansowanie w ramach systemu konkursowego.
- Wprowadzenie mechanizmu podwyższania finansowania w przypadku uzyskania przez jednostkę naukową dodatkowego finansowania ze źródeł prywatnych.
- Stałe zwiększanie nakładów budżetowych na badania i rozwój, aby osiągnąć poziom finansowania ze środków publicznych w wysokości 1,7% PKB w 2030 r.

Kierunek interwencji

Wzmocnienie mobilności międzynarodowej i międzysektorowej studentów i pracowników naukowych

- Realizacja w szerokim zakresie programów stypendiów zagranicznych dla doktorantów i młodych doktorów.
- Realizacja programów powrotowych dla polskich i zagranicznych naukowców, czemu służyć będą dedykowane polskim i zagranicznym uczonym programy, które zachęcą ich do powrotu do polskich ośrodków naukowych i budowania zespołów badawczych.

- Realizacja wspólnych projektów badawczych uczelni i przedsiębiorstw technologicznych w Polsce i za granicą.
- Wprowadzenie staży studenckich, doktorskich i poddoktorskich, współfinansowanych przez uczelnię i przez przedsiębiorstwa lub inne instytucje (publiczne, organizacje pozarządowe), w których staże te będą się odbywać.
- Prawo uczelni do zatrudniania na stanowisku odpowiadającym „*visiting professor*” praktyków, którzy nie posiadają odpowiednich stopni naukowych, ale mają wystarczające doświadczenie zawodowe, które może być interesujące dla studentów. W większym stopniu także sami naukowcy powinni szukać zatrudnienia stałego lub czasowego w przedsiębiorstwach, biorąc udział w określonych projektach B+R, szczególnie obecnie, kiedy ograniczone zostaną możliwości tzw. dwuetatowości.

Cel 4 – Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki

Działania prowadzone w okresie 2012–2030 powinny koncentrować się na dostarczaniu przedsiębiorcom wiedzy o zarządzaniu, budowaniu przewag konkurencyjnych i organizacji firmy w oparciu np. o zasady *open innovation* – otwartej innowacji, czyli działania w sieci, realizacji projektów badawczych i technologicznych często poza właściwymi przedsiębiorstwami. Przedsiębiorcom należy w związku z tym dostarczyć także wiedzy dotyczącej np. regulacji prawnych związanych z własnością intelektualną przedsiębiorstwa, a nawet wyposażyć w kadry i środki niezbędne do obsługi tej własności.

Inna część działań musi dotyczyć aktywnego wspierania postaw już proinnowacyjnych poprzez odpowiednie instrumenty finansowe – kredyty, pożyczki, granty lub zachęty podatkowe, uruchomione w okresie stabilizacji finansów publicznych.

Zwiększenie innowacyjności w samych przedsiębiorstwach, w szczególności w pierwszym okresie będzie możliwe m.in. poprzez promowanie inwestycji kapitałowych w zagraniczne technologie. Państwo może oddziaływać na firmy poprzez stymulację rynku finansowego do tworzenia szerszej oferty dla przedsiębiorstw poprzez odpowiednie prawo. Wystrzegać się jednak należy na tym etapie ochrony rynku krajowego przez konkurencję. W krótkim okresie takie działania mogłyby przynieść pozytywny efekt, ale w przypadku działań długofalowych ich rzeczywiste skutki oznaczałyby brak konkurencyjności i tym samym rozwoju polskich przedsiębiorstw.

Kształtowanie kompetencji zarządczych i postaw proinnowacyjnych wśród przedsiębiorców powinno być podporządkowane założeniu o potrzebie zwiększenia adaptacyjności przedsiębiorstw w Polsce. Należy przez to rozumieć działania nakierowane na profesjonalizację kadr przedsiębiorstw, prowadzące w efekcie do rozwoju konkretnych podmiotów gospodarczych.

Drugim zadaniem ważnym z punktu widzenia rozwoju innowacyjności i wzmocnienia polskiej przedsiębiorczości jest wyposażenie w odpowiednią wiedzę i możliwości współpracy młodych polskich przedsiębiorców, którzy są na etapie tworzenia własnej firmy. Pakiet działań musi być kierowany do tych osób, które będą decydowały się na rozpoczęcie własnego biznesu. Dodatkowo

należy wzmacniać procesy współpracy zagranicznej polskich firm poprzez promocję współpracy, eksportu oraz pozyskiwania technologii zagranicznych.

Należy zdawać sobie jednocześnie sprawę z tego, że nawet w perspektywie 2030 r. nie będzie możliwe osiągnięcie w pełni innowacyjnej gospodarki, opartej o nowoczesne technologie wytwarzane jedynie w Polsce. Dlatego należy wykorzystać ogromny potencjał istniejących w Polsce mikroprzedsiębiorstw oraz całego sektora MSP dla adaptacji tych technologii, które obecnie są już stosowane na świecie, a ich wdrożenie nie wymaga dużych nakładów finansowych.

Kluczowe dla rozwoju gospodarki będzie także stałe zwiększanie stopnia jej umiędzynarodowienia. Wzrost umiędzynarodowienia gospodarki to nie tylko wzrost eksportu, ale także wzrost powiązań kooperacyjnych polskich przedsiębiorstw oraz ich większa integracja z międzynarodowymi łańcuchami wartości oraz inwestycje tych przedsiębiorstw w innych krajach. Dlatego ważne jest tworzenie zachęt dla inwestycji i eksportu polskich firm.

Osobnym zadaniem jest stałe pozyskiwanie inwestycji zagranicznych, w szczególności w okresie do 2020 r. zarówno z zakresu produkcji przemysłowej, jak i usług – w tym przede wszystkim w trzech obszarach – obsługa procesów biznesowych (*Business Process Offshoring*), tworzenia w Polsce centrów usługowych (*Shared Service Centre*) oraz centrów dostarczania wiedzy lub ośrodków badawczych (*Knowledge Process Outsourcing*).

Kierunek interwencji

Wdrożenie efektywnych procesów deregulacyjnych na poziomie władzy centralnej

- Zobowiązanie resortów do wdrożenia procedur mających na celu identyfikację przepisów tworzących nieuzasadnioną nadregulację. Procedury takie powinny obejmować możliwość zgłaszania propozycji deregulacyjnych przez podmioty prywatne.
- Opracowanie przez rząd pakietu proponowanych zmian redukujących bariery biurokratyczne. Opublikowanie i przekazanie do Sejmu propozycji legislacyjnych w tym zakresie (z ew. projektami przepisów wykonawczych) oraz listy postulatów, wobec których nie została podjęta inicjatywa ustawodawcza, wraz ze szczegółowym uzasadnieniem przyczyn odmowy.
- Wprowadzenie obowiązku przedkładania Radzie Ministrów i publikacji przez resorty rocznych sprawozdań z implementacji propozycji deregulacyjnych.

Kierunek interwencji

Zwiększenie dostępności powszechnych programów kształtowania postaw przedsiębiorczych i wspierania przedsiębiorczości, opartej o postawy proinnowacyjne, kreatywne, umiejętność współpracy

- Wprowadzenie zajęć z zakresu przedsiębiorczości na wszystkich etapach i kierunkach studiów (także technicznych, zawodowych, rolniczych i artystycznych).
- Realizacja przedsięwzięć w partnerstwie publiczno-prywatnym lub publiczno-społecznym kierowanych do przedsiębiorców i dotyczących poprawy kompetencji i kwalifikacji do zarządzania własną firmą (także mikro) lub organizacją.

Kierunek interwencji

Poprawa świadomości roli innowacji i strategii rozwojowych firm wśród przedsiębiorców

- Wprowadzenie uregulowań prawnych pozwalających płatnikom podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) przekazywanie 1% należnego podatku na rzecz jednostek naukowych.
- Wspieranie finansowe i organizacyjne wspólnych przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorców we współpracy z innymi firmami, partnerami zagranicznymi i ośrodkami wspierania biznesu.
- Realizacja programów edukacyjnych w zakresie planowania strategicznego w małych i średnich przedsiębiorstwach.
- Zaangażowanie samorządów na szczeblu przede wszystkim wojewódzkim dla wspierania przedsiębiorczości, promocji gospodarczej regionu.
- Prowadzenie szkoleń dla przedsiębiorców i pracowników administracji z zakresu pomocy publicznej i zasad jej udzielania i wykorzystywania.

Kluczowy projekt

Poprawa spójności działania i współpracy między ośrodkami wspierania innowacyjności – parkami technologicznymi, centrami transferu technologii, inkubatorami, funduszami PE/VC w celu zwiększenia skuteczności procesów i skali komercjalizacji wyników badań naukowych oraz poprawa jakości regulacji w zakresie innowacji

- Delegowanie zadań z zakresu wspierania innowacyjności do poziomu regionalnego do wyspecjalizowanych ośrodków regionalnych i uczelnianych.
- Budowa sieci współpracy osób i instytucji z rozwiniętym systemem wymiany informacji o podejmowanych działaniach, inicjatywach i projektach wspierania innowacji – promocja technologiczna, organizacja kontaktów krajowych i międzynarodowych.
- Wprowadzenie podziału zadań i zasad współpracy i wymiany informacji między instytucjami centralnymi i regionalnymi (np. program pozyskiwania inwestycji na poziomie centralnym i regionalnym, promocja marek polskich na poziomie centralnym).
- Zaprojektowanie klarownych i obiektywnych miar oceny instytucji wspierania biznesu.
- Reforma zasad prawa patentowego i innych praw własności intelektualnych pod kątem przystosowania systemu prawno-instytucjonalnego do potrzeb najnowszych technologii i zachowania równowagi między prawami twórców, producentów i użytkowników.

Kierunek interwencji

Wzmocnienie instytucjonalne i merytoryczne ośrodków wspierania biznesu i nauki w celu zapewnienia naukowcom lepszego wsparcia przy podejmowaniu działań związanych z komercjalizacją wyników prac badawczych

- Profesjonalizacja kadr zatrudnionych w ośrodkach wspierania biznesu i nauki (stabilizacja zatrudnienia, motywacyjny mechanizm wynagradzania).
- Wprowadzenie skutecznych programów nauczania w zakresie wspierania transferu technologii.
- Wprowadzenie specjalistycznych programów wspierania naukowców w zakresie badania rynku, oceny potencjału komercyjnego, zarządzania własnością intelektualną.

- Podniesienie efektywności uczelnianych systemów transferu technologii, w tym m.in. poprzez tworzenie przez uczelnie spółek celowych, które będą wspierały badaczy na każdym etapie komercjalizacji.

Polska Cyfrowa

Jednym z kluczowych czynników niewystarczającego wykorzystywania technologii cyfrowych w Polsce jest relatywnie niski poziom PKB na głowę, przekładający się na możliwości inwestycji w ICT. Jednak niezależnie od tego czynnika, oraz od problemów technicznych i geograficznych związanych z dostępnością infrastruktury, niskie umiejętności, potrzeby i motywacje wpływają na obecny poziom korzystania z Internetu. Wynika on z braku skutecznych systemowych mechanizmów budowania kompetencji cyfrowych (w edukacji formalnej i nieformalnej) oraz z deficytu odpowiednich treści i usług, dostosowanych do potrzeb istniejących i potencjalnych użytkowników. W rezultacie wiele osób nie widzi powodów, żeby korzystać – nawet jeśli mają dostęp do internetu i innych technologii cyfrowych (20% osób niekorzystających żyje w gospodarstwie domowym wyposażonym w komputer z Internetem).

Rolą państwa jest opracowanie narzędzi stymulujących popyt na usługi cyfrowe, z jednej strony, jak i ich podaż, z drugiej strony, biorąc pod uwagę praktyki osób już uczestniczących w społeczeństwie cyfrowym. Dla nich Internet stał się codziennym narzędziem wykonywania obowiązków w domu czy w pracy oraz sposobem spędzania czasu wolnego. Korzystają z serwisów pośredniczących w sprzedaży i wymianie niekomercyjnej w Sieci; czytają serwisy informacyjne aktualizowane całodobowo na bieżąco; oglądają filmy i inne treści audiowizualne (w tym programy RTV), które są dla nich dostępne bez względu na czas, miejsce odbioru czy rodzaj odbiornika. Dla tej części społeczeństwa podłączony do Internetu komputer jest drugim po telewizorze – a dla młodszych pokoleń najważniejszym obok komórki – urządzeniem elektronicznym. Zachowania użytkowników mają wpływ na kształt usług i treści oferowanych w Internecie. Dla przykładu, w ostatnich latach rosną dynamicznie się tworzące serwisy społecznościowe, a wraz z nimi rozległe sieci społeczne, nakładające się na sieci technologii cyfrowych, w oparciu o które powstają. Dzięki temu media cyfrowe stają się narzędziem mobilizacji społecznej i zbiorowych działań obywatelskich bądź politycznych.

Cel 5 – Stworzenie Polski Cyfrowej

W krótkiej i średniej perspektywie czasowej **wyzwaniem jest osiągnięcie co najmniej poziomu państw EU15 pod względem rozwoju infrastruktury, rozwoju usług i treści oraz podwyższenia poziomu ich wykorzystania. Należy wykorzystać okres do roku 2015, w szczególności na zredukowanie obecnych problemów infrastrukturalnych.** W tej perspektywie podstawowym zadaniem państwa jest wspieranie procesu tworzenia infrastruktury cyfrowej: zmodernizowania obecnej infrastruktury, zapewnienia powszechnego dostępu do usług szerokopasmowych oraz stworzenie podwalin infrastruktury wydajnej w perspektywie dalszych 20 lat – korzystając w każdym wypadku z najnowszych dostępnych rozwiązań technologicznych. Nie oznacza to jednak, że w krótkiej perspektywie działania państwa powinny być ograniczone do kwestii infrastrukturalnych. Ważnym zadaniem w procesie budowy na przestrzeni następnych 5 lat społeczeństwa cyfrowego są także działania na rzecz zwiększenia popytu (poprzez edukację) i podaży (poprzez budowę treści) na usługi

szerokopasmowe, w tym: rozwój e-administracji i systemu e-PUAP (poprzez udostępnienie usługi autoryzacji dla obywateli chcących korzystać, a także wdrożyć nowy model z e-usług innych administracji), digitalizacja i udostępnienie zasobów dziedzictwa i kultury, cyfryzacja telewizji, czy wreszcie otwieranie zasobów publicznych. Proces realizacji części z tych zadań został już rozpoczęty i powinien być kontynuowany w najbliższej dekadzie.

Długa perspektywa czasowa

W perspektywie długoterminowej, zadania są związane nie tylko z utrzymaniem tempa rozwoju (punktem odniesienia powinno być tempo rozwoju EU15 oraz ogólne trendy światowe i rozwój państw najbardziej rozwiniętych cyfrowo w skali globu), lecz także sprostaniem wyzwaniom cywilizacyjnym, wykorzystując potencjał najnowszych w danym momencie technologii cyfrowych oraz polskie przewagi konkurencyjne. W tej perspektywie podstawowym zadaniem nie będzie już jednak rozwój infrastruktury, lecz właśnie wzmożenie wysiłku na rzecz stymulacji popytu i podaży na usługi szerokopasmowe, w tym wzrost kompetencji i motywacji oraz zapewnienie aktualnych, wysokiej jakości treści i usług. Lata 2015–2020 będą zatem okresem budowania fundamentów społeczeństwa cyfrowego na bazie powstałej do tego czasu infrastruktury oraz zakończonych do roku 2015 działań krótkoterminowych. W tym okresie zostanie w pełni rozwinięty model otwartej komunikacji oraz otwartych zasobów, będących niezbędnym elementem Polski Cyfrowej. Natomiast okres 2020–2030 zostanie poświęcony pracy nad wykorzystaniem osiągnięć Polski Cyfrowej oraz głębszego spożytkowania korzyści dla społeczeństwa cyfrowego.

Aby osiągnąć ten cel, należy wdrożyć warunki do uzyskania prorozwojowego impetu cyfrowego, w tym powszechności dostępu i korzystania z szerokopasmowego Internetu, wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) we wszystkich sektorach gospodarki, stworzenie warunków dla podaży wysokiej jakości treści publicznych, także poprzez udostępnienie w sieci otwartych zasobów publicznych oraz wprowadzenie takich regulacji technologii cyfrowych, które służyć będą rozwojowi sieciowych form życia publicznego i kapitału społecznego.

Kierunek interwencji

Wspieranie inwestycji w infrastrukturę szerokopasmową w celu zapewnienia powszechnego, wysokiej jakości dostępu do Internetu

- Dokończyć inwestycje publiczne w infrastrukturę szerokopasmową oraz podjąć projekty w zakresie Sieci Następnej Generacji opartych na pakietowym transporcie informacji.
- Stworzyć system wsparcia finansowego i regulacyjnego dla inwestycji w nowoczesne sieci szkieletowe oraz sieci dostępne, w szczególności Sieci Następnej Generacji (pakietowy transport informacji).
- Zapewnić dostępność mobilną w różnych miejscach (dom, praca, przestrzeń publiczna, instytucje publiczne).

Kierunek interwencji

Budowanie kompetencji cyfrowych osób nauczających (m.in. nauczycieli, pracowników innych instytucji edukacyjnych i kultury, pracowników organizacji pozarządowych) i wdrożenie powszechnej edukacji cyfrowej oraz stworzenie nowoczesnej sieciowej infrastruktury i zasobów edukacyjnych

- Budowanie kompetencji cyfrowych osób nauczających, w tym stworzenie specjalizacji studiów związanych z edukacją cyfrową, tak aby wykształcić kadry zdolne przekazywać kompetencje cyfrowe w ramach systemu edukacji.
- Realizacja na bazie podstawy programowej edukacji cyfrowej (uwzględniającej edukację informatyczną jako istotny element i zawierającej też program edukacji medialnej) jako kluczowego jej elementu.
- Zapewnienie szkołom, instytucjom kultury, innym instytucjom realizującym zadania edukacji cyfrowej oraz osobom uczącym się infrastruktury sieciowej oraz sprzętu ICT, w celu zapewnienia równych szans edukacyjnych i modernizacji procesu edukacyjnego.
- Stworzenie zdecentralizowanego programu edukacji cyfrowej osób dorosłych, opartego na sieci instytucji, organizacji i przedsiębiorstw prowadzących edukację cyfrową osób dorosłych (w modelu uczenia się przez całe życie, w tym nieformalną i pozaszkolną), jako kluczowego mechanizmu likwidowania wykluczenia cyfrowego osób dorosłych.
- Wspieranie współpracy, w skali lokalnej oraz ogólnopolskiej, podmiotów zaangażowanych w różne formy edukacji cyfrowej – w szczególności szkół z innymi instytucjami publicznymi oraz organizacjami pozarządowymi.

Kierunek interwencji

Zwiększenie ilości zasobów publicznych (m.in. zasobów edukacyjnych, zbiorów dziedzictwa, publikacji naukowych i treści mediów publicznych) dostępnych w sieci, w celu zapewnienia podaży treści wysokiej jakości

- Opracowanie w pierwszej kolejności otwartych standardów udostępniania informacji publicznych, uwzględniając kwestie prawne, techniczne oraz finansowe, w celu zapewnienia m.in. możliwości maszynowego przetwarzania informacji oraz dostępności dla osób niepełnosprawnych.
- Wprowadzenie zasad ponownego wykorzystania informacji publicznej, wraz z systemem repozytoryjnym udostępniającym publiczne zasoby informacyjne (tworzone przez administrację publiczną) w sposób otwarty i zestandaryzowany.
- Udostępnienie zgodnie z opracowanymi standardami otwartości istniejących zasobów publicznych ze sfery edukacji, nauki i kultury, w tym zasobów mediów publicznych, zasobów publicznych instytucji kultury, efektów publicznych programów digitalizacji treści, oraz instytucji naukowych i badawczo-rozwojowych finansowanych ze środków państwowych, zgodnie z posiadanymi prawami autorskimi.

Kierunek interwencji

Stworzenie dogodnych warunków prawnych dla rozwoju rynku usług elektronicznych

- Wprowadzenie regulacji umożliwiających otwarty dostęp do informacji publicznych m.in. w celu jej ponownego wykorzystania przez innowacyjnych przedsiębiorców.

- Zminimalizowanie barier regulacyjnych utrudniających sprzedaż towarów i świadczenie usług drogą elektroniczną.
- Promowanie nowych modeli biznesowych na rynku mediów pozwalających na rozwój firm działających na tym rynku w obszarze cyfrowym.

Kierunek interwencji

Gromadzenie, przechowywanie, zabezpieczanie oraz udostępnianie danych i dokumentów elektronicznych oraz udostępnianie i zabezpieczanie w postaci elektronicznej dotychczasowych zasobów w postaci tradycyjnej, w tym udostępnienie za pośrednictwem Internetu treści objętych domeną publiczną

- Systematyczne prowadzenie programu digitalizacji zasobów powstałych i zgromadzonych w postaci nieelektronicznej.
- Gromadzenie, przechowywanie i zabezpieczanie materiałów powstałych w postaci cyfrowej, także danych z Internetu.
- Udostępnianie zgromadzonych treści w postaci cyfrowej (z zachowaniem ochrony danych osobowych i ochrony praw autorskich).

Kapitał Ludzki

W perspektywie kolejnych lat zmniejszaniu się populacji towarzyszyć będzie prawdopodobnie zmniejszanie się liczby miejsc pracy. Proces ten będzie jednak wolniejszy niż w przypadku ogólnej liczby ludności. Jednocześnie zmieniać się będą sektory, w których zarówno tworzone, jak i tracone będą miejsca pracy. Zmieniać będzie się także zapotrzebowanie na kwalifikacje. Największymi zagrożeniami staną się zatem, z jednej strony, malejąca liczba osób w wieku produkcyjnym, a z drugiej, rosnące niedostosowanie umiejętności pracowników do oczekiwań nowoczesnego rynku pracy. Przy utrzymaniu dotychczasowych priorytetów tracone będą również potencjały ludzi młodych, którzy kończąc edukację zetkną się z problemem uzyskania pierwszej, satysfakcjonującej ich pracy. Prognoza rynku pracy przygotowana przez Komisję Europejską w 2010 roku pokazuje, iż dla utrzymania potencjału rozwojowego UE do roku 2020 wskaźnik aktywności zawodowej powinien osiągnąć w grupie wiekowej 20–64 poziom 77,3%, czyli o prawie 2 pp. więcej niż dzisiaj. Stopa bezrobocia natomiast powinna spaść do 6,8%. W przypadku Polski ma to być odpowiednio 70,2% oraz 7,8%.

Oznacza to, iż aby nie pogorszyła się jakość życia, trzeba zaproponować taki model rozwoju, który z jednej strony kreował będzie nowe miejsca pracy, ale z drugiej umożliwił ich zajmowanie przez jak największą liczbę osób. Zgodnie z prognozą ludnościową GUS liczba osób w wieku aktywności zawodowej do roku 2030 zmniejszy się o ponad 3 mln. Oznacza to dwa razy szybszy spadek niż w przypadku ogólnej liczby ludności, co stwarza dodatkowe wyzwanie dla rynku pracy. Bez wzrostu

zatrudnienia stracimy nie tylko szanse na rozwój, ale i narazimy się na ryzyko regresu ekonomicznego i społecznego.

Priorytet wzrostu zatrudnienia to za mało, aby uniknąć negatywnych konsekwencji wyzwań, jakie nas czekają w czasie kolejnych dwudziestu lat. Tak samo jak dla gospodarki zabójcze jest wysokie bezrobocie, tak samo negatywne jest zjawisko, w którym tworzone są wolne miejsca pracy, których nikt nie chce podjąć lub też nie ma na danym rynku pracy odpowiednio przygotowanych pracowników. Należy mieć przy tym świadomość, iż nawet najbardziej szczodry system zabezpieczenia społecznego nie jest w stanie zagwarantować takiej jakości życia, jakiej życzyliby sobie Polacy. Już obecnie Polska wydaje prawie 16% swojego PKB na system zabezpieczenia społecznego. Jednocześnie jednak tylko niecałe 1,5% wydajemy na pomoc dla rodzin oraz dla rodzin najuboższych.

Dlatego też uzupełnieniem priorytetu wzrostu zatrudnienia musi być stworzenie systemu zapewniającego każdemu obywatelowi dostęp do usług publicznych, które pozwolą zmniejszyć lub wyeliminować deficyty czy też dysfunkcje uniemożliwiające podjęcie pracy lub też skutkujące podejmowaniem zatrudnienia poniżej możliwości czy aspiracji. Kluczowe jest również przemodelowanie systemu transferów społecznych, tak aby z jednej strony trafiały one do osób, które wymagają realnego wsparcia, a z drugiej stymulowały, poprzez ich motywujący charakter, do podejmowania zatrudnienia. Tak więc, niemożliwość podjęcia zatrudnienia nie może oznaczać skazania na wykluczenie. Zdecydowane jednak promowane są te działania, których skutkiem jest uzyskanie zatrudnienia na otwartym rynku pracy lub też podjęcie działalności gospodarczej.

Dobry stan zdrowia populacji jest bardzo istotną przesłanką poprawy jakości życia. Zmniejszenie przedwczesnej umieralności, zachorowalności i niepełnosprawności uwarunkowane jest przyspieszeniem postępów w zwalczaniu szkodliwych dla zdrowia zachowań, takich jak używanie tytoniu, szkodliwe skutki spożywania alkoholu, niewłaściwa dieta i brak aktywności fizycznej, które prowadzą do większej zapadalności na przewlekłe choroby niezakaźne (głównie: nowotwory, choroby układu oddechowego, choroby układu krążenia, cukrzyca i choroby psychiczne). Niezbędne jest zatem zintensyfikowanie działań profilaktycznych promujących zdrowy styl życia, wdrożenie systemowych międzysektorowych działań eliminujących różnice w zdrowiu wynikające między innymi z uwarunkowań społecznych oraz poprawa dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych, tak by umożliwić szybki i efektywny powrót na rynek pracy.

W przypadku tych osób, które z różnych przyczyn nie mogą pracować, nowy model zakłada pełną z nimi solidarność. Transfery z zabezpieczenia społecznego uzupełniane przez system podatkowy powinny zapewniać takim osobom odpowiednią jakość życia.

Mając na uwadze utrzymujący się w ostatnich latach na bardzo niskim poziomie wskaźnik dzietności, a także prognozy dotyczące starzenia się społeczeństwa, konieczne jest jeszcze silniejsze podkreślenie działań na rzecz wzrostu dzietności.

Należy także podkreślić, że wszystkie działania strategiczne powinny uwzględniać koncepcję projektowania uniwersalnego (projektowania dla wszystkich) w celu dokonania pozytywnych zmian wpływających na jakość życia i aktywność osób starszych i niepełnosprawnych. Uniwersalne projektowanie oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub

specjalistycznego projektowania (zgodnie z definicją zawartą w Art. 2 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych). Znaczenie tej koncepcji będzie coraz większe ze względu na sytuację demograficzną kraju i stale rosnącą grupę osób starszych.

Cel 6 – Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”

Aby można było mówić o rozwoju kapitału ludzkiego, niezbędne jest przede wszystkim aktywizowanie rezerw na rynku pracy, tak aby zwiększyć poziom zatrudnienia do 80% (20–64) do 2030 r. (osiągnięcie liczby zatrudnionych w 2020 r. na poziomie ponad 17 mln osób i niedopuszczenie do spadku tej liczby poniżej 16,8 mln w 2030 r.), poprzez związanie osób niepełnosprawnych z otwartym rynkiem pracy, umożliwienie wcześniejszego startu młodych osób na rynku pracy, podniesienie aktywności zawodowej kobiet oraz realizację programów 50+ i 60+ oraz poprawę dostępności zasobów mieszkaniowych. Trzeba również wzmocnić warunki dla łączenia ambicji zawodowych i aspiracji rodzinnych młodej i średniej generacji, poprzez m.in. wsparcie rodzin w edukacji i opiece nad dziećmi w wieku 0–5, poprawę dostępności przedszkoli i opieki świetlicowej, propagowanie elastyczności zatrudnienia dostosowanej do potrzeb pracownika. Warunkiem jest zaprojektowanie i wdrożenie działań poprawiających warunki startu życiowego i zawodowego młodej generacji, ułatwiające wchodzenie młodych na rynek pracy (elastyczność zatrudnienia oraz warunki jego stabilizacji). Należy również przygotować instytucje publiczne i społeczeństwo do wzrostu imigracji do Polski (od 2020 r.) poprzez wykorzystanie potencjału migracji poakcesyjnych i migracji powrotnych oraz stworzenie warunków wdrożenia polityki migracyjnej odpowiadającej na potrzeby rynku pracy i wspierającej proces integracji imigrantów. Istotne znaczenie z punktu widzenia potrzeb i dalszego rozwoju rynku pracy będą także odgrywały migracje powrotne, które ze względu na duży potencjał będą wymagały dodatkowego wsparcia ze strony administracji publicznej.

Kierunek interwencji

Zmiana zasad funkcjonowania publicznych służb zatrudnienia w kierunku zwiększenia ich efektywności

- Dokonanie podziału w ramach urzędów pracy na część odpowiedzialną za realizację i kontraktację usług aktywizacyjnych oraz części odpowiedzialnej za rejestrację bezrobotnych oraz za dystrybucję zasiłków dla bezrobotnych.
- Wprowadzenie do przepisów możliwości korzystania z pośrednictwa i doradztwa zawodowego w ramach usług instytucji rynku pracy dla wszystkich obywateli.
- Zwiększenie kontraktacji usług rynku pracy poza urzędami pracy. Docelowo doprowadzenie do konkurencji pomiędzy instytucjami publicznymi i innymi o pozyskiwanie środków na prowadzenie polityki rynku pracy.

Kierunek interwencji

Przeprowadzenie zmian w systemie zabezpieczenia społecznego oraz podatkowym, tak aby zwiększyć opłacalność i skłonność do podejmowania pracy

- Wprowadzenie zmiany w systemie polityki społecznej i świadczeń społecznych, tak aby niektóre z nich (np. zasiłek dla bezrobotnych, świadczenie rehabilitacyjne, dodatki stażowe) mogły być wypłacane przez pewien czas po podjęciu zatrudnienia.
- Dokonanie dalszej dywersyfikacji zasiłków dla bezrobotnych, tak aby zwiększyć ich wysokość po utracie zatrudnienia i sukcesywnie obniżyć w przypadku niepodejmowania prób aktywizacji zawodowej przez bezrobotnego.
- Zwiększenie zakresu wsparcia (dopłaty, kredyty itp.) dla osób, które decydują się podjąć zatrudnienie poza miejscem zamieszkania.

Kierunek interwencji

Zapewnienie dalszego rozwoju elastycznych form zatrudnienia i umożliwienie przez to łączenia życia rodzinnego z karierą zawodową

- Wprowadzenie elastycznych form zatrudnienia i usunięcie barier dla ich podejmowania przez rodziców małych dzieci oraz opiekujących się osobami niesamodzielnymi.
- Przeprowadzenie kampanii społecznych dotyczących możliwości wykorzystania elastycznych form zatrudnienia dla łączenia życia rodzinnego i zawodowego.
- Połączenie form elastycznego zatrudnienia z możliwościami bezpiecznego i pewnego startu dla osób młodych

Kierunek interwencji

Stworzenie warunków dla wzrostu liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy

- Zwiększenie uczestnictwa w szkolnictwie powszechnym dzieci niepełnosprawnych.
- Zmodernizowanie chronionego rynku pracy poprzez zmianę funkcji i zwiększenie roli rehabilitacji oraz wzmocnienie jego społecznej roli, a także przyjęcie instrumentów stymulujących podejmowanie pracy przez osoby niepełnosprawne na otwartym rynku pracy.
- Poprawa dostępności do rehabilitacji medycznej oraz zaopatrzenia osób niepełnosprawnych w funkcjonalne i innowacyjne przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze jest priorytetowym działaniem, które wpłynie na poprawę jakości życia i wzrost poziomu zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- Po audycie dokonanie zmian w zakresie finansowania wsparcia zatrudniania osób niepełnosprawnych.
- Dokonać zmian w świadczeniach rehabilitacyjnych, tak aby w rzeczywisty sposób umożliwiły korzystanie z rehabilitacji.

Kierunek interwencji

Promocja dzietności poprzez zmniejszenie kosztów związanych z opieką oraz wychowaniem dzieci, szczególnie wynikających z łączenia kariery zawodowej z życiem rodzinnym

- Wprowadzenie nowych rozwiązań i umożliwienie jak najszerszego ich wykorzystania (np. elastyczne formy organizowane w nietradycyjnych miejscach oraz w różnym zakresie czasowym, formy opieki i edukacji indywidualnej, domowej, placówki wielofunkcyjne, świadczące wielostronne usługi na rzecz małych dzieci i ich rodziców; usługi opiekuńcze świadczone na rzecz kilku rodzin oraz usługi opieki instytucjonalnej na rzecz dzieci w wieku do lat 3).
- Zwiększenie dostępności i poprawa jakości opieki w przedszkolach i szkołach.
- Wykorzystanie instrumentów finansowych promujących aktywność zawodową (np. podatkowych) i skoncentrowanie strumienia środków finansowych w grupie rodzin rzeczywiście potrzebujących.
- Zapewnienie rodzinom odpowiedniego wsparcia finansowego poprzez system świadczeń rodzinnych.

Kierunek interwencji

Stworzenie kompleksowego systemu wspierania usamodzielniania się młodej generacji, tak aby ograniczać okres niepewności i w pełni wykorzystywać jej potencjał zawodowy i społeczny (np. kreatywność, otwartość, elastyczność)

- Poprawienie opłacalności podejmowania pierwszego zatrudnienia, co można uzyskać poprzez zmiany w systemie podatkowym oraz świadczeń społecznych.
- Zaprojektowanie i wprowadzenie zmian w zakresie przekształcania umów na czas określony oraz na zastępstwo w umowy na czas nieokreślony.
- Zwiększenie liczby zajęć praktycznych w szkolnictwie zawodowym, ogólnokształcącym i wyższym.
- Zwiększenie środków publicznych przeznaczanych na politykę mieszkaniową, przy jednoczesnym zrównoważeniu jej rozwoju między mieszkalnictwem własnościowym, jak i na wynajem.

Kierunek interwencji

Zapewnienie jak najlepszej adresowalności świadczeń i zasiłków i rozwój ekonomii społecznej, tak aby z jednej strony stymulowały i wspierały korzystanie z usług publicznych oraz z drugiej ograniczały ryzyko marginalizacji spowodowanej ubóstwem

- Przeprowadzenie zmian w systemie zasiłków i świadczeń, tak aby jasno rozdzielone zostały ich funkcje aktywizacyjne (ułatwianie i zwiększanie opłacalności wejścia/powrotu na rynek pracy) od funkcji czysto socjalnych zapewniających maksymalne ograniczenie wykluczenia społecznego wśród grup najbardziej na to narażonych.
- Powiązanie systemu zasiłków i świadczeń z systemem usług publicznych, tak aby transfery społeczne umożliwiały w większym stopniu korzystanie z nich osobom zagrożonym lub wykluczonym społecznie.
- Systematyczna weryfikacja kryterium dochodowego uprawniającego do dostępu do świadczeń z systemu pomocy społecznej, tak aby przeciwdziałać i nie utrwalać ubóstwa skrajnego oraz

weryfikację kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń rodzinnych, tak aby zwiększyć wsparcie finansowe skierowane do rodzin z dziećmi.

- Zrezygnowanie ze świadczeń, które nie realizują celu, dla którego zostały powołane.
- Rozbudowa i zwiększenie instrumentów ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych.
- Podejmowanie działań na rzecz rozwoju profilaktyki rodziny oraz pracy z rodziną w kryzysie, a także działań na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej mających na celu stworzenie dzieciom pozbawionym opieki biologicznych rodziców zastępczego środowiska rodzinnego.

Kierunek interwencji

Wprowadzenie nowych rozwiązań zapewniających powszechność opieki nad osobami niesamodzielnymi oraz poszerzenie oferty opieki instytucjonalnej, tak aby odpowiedzieć na wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństwa i zapewnić wsparcie rodzinom, w których znajdują się osoby niesamodzielne

- Poprawa efektywności systemu orzecznictwa.
- Określenie katalogu świadczeń (w zależności od stopnia niesamodzielności).
- Opracowanie minimalnych standardów usług opiekuńczych.
- Zmiana zasad przyznawania dodatku pielęgnacyjnego (powiązanie świadczenia z orzeczeniem o niesamodzielności).

Kierunek interwencji

Zapewnienie realnego wsparcia rodzin wielodzietnych zabezpieczającego je przed ryzykiem wykluczenia społecznego

- Stworzenie nowego modelu wsparcia rodzin wielodzietnych uwzględniającego liczbę dzieci (wypracowanie nowych instrumentów wsparcia, których celem byłoby zapobieganie wykluczeniu społecznemu i wykorzystywanie potencjałów rodziców oraz dzieci poprzez umożliwienie niestygmatyzującego korzystania z usług społecznych).
- Przemodelowanie instrumentów wsparcia z zakresu pomocy społecznej, tak aby w efektywny sposób wspierały one potrzeby poszczególnych rodzin wielodzietnych, z uwzględnieniem miejsca ich zamieszkania.
- Zapewnienie rodzinom wielodzietnym w kryzysie odpowiedniego wsparcia psychologicznego i interwencyjnego.

Kierunek interwencji

Po określeniu „zawodów deficytowych”, przetestowanie różnych instrumentów pozyskiwania pracowników zagranicznych, których niedobór będzie odczuwalny w kolejnych latach

- Przygotowanie i wdrożenie nowej koncepcji polityki w zakresie przyjmowania imigrantów zarobkowych, ukierunkowanej na elastyczne uzupełnienia niedoborów na rynku pracy oraz zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki.
- Wdrożenie całościowego i elastycznego modelu polskiej polityki integracyjnej, której głównym celem będzie zapewnienie cudzoziemcowi legalnie przebywającemu w Polsce dostępu do usług, które pozwolą mu podejmować zatrudnienie oraz uzyskać samodzielność ekonomiczną.

Kierunek interwencji

Wdrożenie instrumentów podnoszących jakość świadczonych usług zdrowotnych i efektywność systemu ochrony zdrowia

- Wprowadzenie metod systematycznego szacowania i poprawy dostępności świadczeń zdrowotnych na poziomie powiatu, województwa i kraju i zdolności systemu do ich zaspokajania.
- Wprowadzenie zmian w zarządzaniu i finansowaniu ochrony zdrowia w obszarach o zasadniczym znaczeniu dla sprostania obecnym i nadchodzącym wyzwaniom cywilizacyjnym, gospodarczym i demograficznym.
- Wdrażanie systemów stałej poprawy jakości w ochronie zdrowia, poprawy infrastruktury ochrony zdrowia, bazy dydaktycznej uczelni medycznych oraz instytutów naukowych.
- Opracowanie i wdrożenie procedury informacyjnej w dziedzinie promowania innowacji i racjonalnego korzystania z nowych technologii, zwiększenie dostępu do innowacji w ochronie zdrowia, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań dotyczących zarządzania informacją medyczną.
- Usprawnienie systemów zbierania danych epidemiologicznych dotyczących chorób cywilizacyjnych.
- Rozwój transplantologii i publicznej służby krwi.
- Wdrożenie instrumentów rozwijających efektywną gospodarkę produktami leczniczymi oraz rozwój innowacyjnych technologii medycznych.

Kierunek interwencji

Dostosowanie systemu ochrony zdrowia do prognozowanych do roku 2030 zmian demograficznych, w szczególności wzmocnienie działań na rzecz rozwoju infrastruktury i zasobów kadrowych w obszarach opieki nad matką i dzieckiem oraz osobami starszymi

- Dalsze działania mające na celu zapewnienie optymalnego standardu w zakresie opieki nad matką i dzieckiem. Chodzi m.in. o rozwój nowoczesnej infrastruktury w dziedzinach medycyny ukierunkowanych na opiekę nad matką i dzieckiem i dostosowanie kształcenia kadr medycznych do identyfikowanych potrzeb (np. położnictwo i ginekologia, neonatologia, pediatria, kardiologia i kardiochirurgia dziecięca, chirurgia dziecięca, neurologia dziecięca, psychiatria dziecięca, hematologia i onkologia dziecięca itd.)
- Zwiększenie zakresu programów zdrowotnych skierowanych do młodych kobiet w okresie ciąży i porodu.
- Wypracowanie modelu wsparcia par mających problemy z zajściem w ciążę, w tym w zakresie metod leczenia bezpłodności.
- Dostosowanie opieki prenatalnej do modelu późnego macierzyństwa.
- Rozpoczęcie działań mających na celu wdrożenie holistycznych standardów opieki nad osobami w wieku geriatrycznym poprzez między innymi rozwój nowoczesnej infrastruktury w obszarze geriatry, dostosowanie kształcenia kadr medycznych do identyfikowanych potrzeb oraz nowoczesną organizację geriatrycznych świadczeń zdrowotnych.

Kierunek interwencji

Zwiększenie dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych w priorytetowych, wynikających z uwarunkowań epidemiologicznych, dziedzinach medycyny (np. kardiologia, onkologia, neurologia, medycyna ratunkowa, ortopedia i traumatologia, psychiatria)

- Zapewnienie wzrostu nakładów na opiekę zdrowotną, tak aby odpowiedzieć na wyzwania demograficzne i epidemiologiczne oraz nie doprowadzić do zmniejszenia nakładów liczonych na 1 pacjenta.
- Urealnienie i optymalizacja systemu wyceny usług zdrowotnych.
- Dostosowanie struktury jednostek ochrony zdrowia do potrzeb zdrowotnych społeczeństwa.
- Upowszechnienie działań rehabilitacyjno-rewalidacyjnych (zwłaszcza na wczesnych etapach życia).
- Dostosowanie modelu kształcenia kadr medycznych do potrzeb systemu ochrony zdrowia.
- Umożliwienie dopływu środków prywatnych do systemu (dodatkowe ubezpieczenie).
- Kontynuowanie działań mających na celu zapewnienie wysokiej jakości usług zdrowotnych poprzez m.in. rozwój nowoczesnej infrastruktury, innowacyjnych technologii medycznych w priorytetowych dziedzinach.
- Wprowadzenie nowego modelu opieki nad osobami niesamodzielnymi, który będzie lepiej adresował wsparcie i zapewniał możliwość świadczenia realnej opieki (przy założeniu swobody wyboru formy opieki).
- Stworzenie modelu leczenia chorób rzadkich oraz określenie zasad niestandardowych metod leczenia (w oparciu o ekspertyzę instytucji oceniających technologie medyczne).
- Zbadanie nowych możliwości finansowania terapii specjalnych (niestandardowych), tak aby zwiększyć dostępność do nich.

Kierunek interwencji

Opracowanie i wdrożenie międzysektorowych rozwiązań systemowych i działań wzmacniających kształtowanie postaw prozdrowotnych zwiększających dostępność do programów zdrowotnych (profilaktycznych, rehabilitacyjnych) w celu zmniejszenia zachorowalności i umieralności, w szczególności z powodu chorób cywilizacyjnych

- Realizacja programów ogólnospołecznych promujących działania profilaktyczne.
- Monitorowanie nowych zagrożeń i poprawa adresowalności programów prozdrowotnych.
- Identyfikacja grup ryzyka i określenie optymalnej wiązki działań profilaktycznych.
- Realizacja działań profilaktycznych.
- Kształtowanie powszechnej świadomości zdrowotnej i zdrowego stylu życia.
- Promocja wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych oraz upowszechnienie wiedzy w zakresie zasad żywienia.

Kierunek interwencji

Stworzenie modelu aktywności intelektualnej, społecznej i zawodowej osób starszych, opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu

- Stworzenie miksu dochodowego opartego na świadczeniach emerytalnych oraz wynagrodzeniu z pracy, tak aby zapobiegać wykluczeniu społecznemu osób starszych (dostęp do opieki

zdrowotnej i długoterminowej na odpowiednim poziomie) oraz zbyt szybkiej rezygnacji z zatrudnienia poprzez wzrost jej opłacalności.

- Stworzenie nowego modelu elastycznego zatrudnienia dla osób starszych.
- Wspieranie poprawy dostępu do edukacji i zasobów kultury na każdym etapie życia.
- Wspieranie uczenia się przez całe życie, w tym tworzenia uniwersytetów trzeciego wieku.
- Wsparcie rozwoju *srebrnej gospodarki*.

Kierunek interwencji

Wzrost poziomu aktywności fizycznej społeczeństwa poprzez poprawę warunków umożliwiających jej uprawianie na każdym etapie życia

- Poprawa stanu i dostępności infrastruktury sportowej.
- Poprawa jakości zajęć wychowania fizycznego i zapewnienie warunków do uprawiania sportu w systemie edukacji.
- Promocja aktywności fizycznej w społeczeństwie.

Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego rozumiemy jako zapewnienie optymalnej ilości energii po możliwie niskich cenach oraz dywersyfikację źródeł i tras przesyłu nośników energii.²¹

Wybór celów szczegółowych musi opierać się na analizach efektywności ekonomicznej konkretnych rozwiązań, które jednocześnie będą realizowały obydwa kierunki celu strategicznego. Ze względu na skalę zobowiązań i koszty realizacyjne szczególnej wagi nabiera proces redukcji emisji CO₂ oraz zanieczyszczeń powietrza (m.in. tlenków azotu, siarki oraz pyłów). Istotne jest również podejmowanie działań na rzecz efektywnego korzystania z zasobów środowiska. Optymalizacja realizacji tego zadania stała się jedną z istotniejszych przesłanek do sformułowania celów szczegółowych.

Podstawą do wyboru strategii modernizacji i rozbudowy sektora musi być dążenie do zapewnienia odbiorcom optymalnej ilości energii po możliwie niskich cenach przy zmniejszaniu presji na środowisko. Analizy modelowe sugerują optymalny ekonomicznie i technologicznie mix elektroenergetyczny dla 2020 i 2030 roku, który stał się podstawą do określania celów w tym obszarze.

Udział **węgla kamiennego i brunatnego** w ogólnym bilansie energetycznym Polski będzie się stopniowo zmniejszał do ok. 50–60% w 2030 r. Jednak, ze względu na obecną strukturę polskiej energetyki, stosunkowo niskie koszty pozyskania oraz duże zasoby krajowe, te dwa paliwa pozostaną dominującymi i stabilizującymi bezpieczeństwo energetyczne Polski. Zasoby węgla zapewniają bowiem bezpieczeństwo dostaw w perspektywie 30–40 lat przy obecnym poziomie nakładów

²¹ Zagadnienie to rozwinięte jest w dokumencie *Polityka energetyczna Polski do 2030 roku*, przyjętym przez Radę Ministrów 10.11.2009 r.

inwestycyjnych, a postępująca poprawa sprawności jednostek wytwórczych oraz rozwój czystych technologii węglowych pozwoli na ograniczenie emisyjności tej branży. Należy mieć na uwadze, że aby wydobycie węgla utrzymywało się na poziomie rentowności, niezbędna będzie ciągła poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw w tym sektorze.

Udział Polski w realizacji celów klimatycznych sprawia, że **odnawialne źródła energii** staną się jednym z najważniejszych źródeł dla elektroenergetyki. W bilansie energii finalnej brutto konieczne jest osiągnięcie poziomu 15% z OZE w 2020 r. (obecnie ok. 9,5% brutto²²; 5,69% brutto w 2008 r.²³). OZE wymagają specjalnych narzędzi wsparcia (regulacje, narzędzia fiskalne). Narzędzia te jednak muszą uwzględniać prymat efektywności ekonomicznej wybranych rozwiązań, tak aby przygotować podstawy do przyszłej pełnej samowystarczalności ekonomicznej i konkurencyjności sektora. Pełny bilans kosztowy musi uwzględniać także poprawę efektywności odnawialnej energetyki rozproszonej dzięki uruchomieniu inteligentnych sieci oraz fizycznemu zbliżeniu wytwarzania energii z miejscem jej wykorzystywania. Dodatkowym wymiarem jest wpływ poniesionych inwestycji na rozwój tzw. zielonych miejsc pracy, szczególnie w przypadku energetyki rozproszonej, produkcji biopaliw, ale także infrastruktury ochrony środowiska.

Wdrażany program **energetyki jądrowej** jest jednym z najlepszych rozwiązań łączących zapewnienie długofalowego bezpieczeństwa i stabilności dostaw energii elektrycznej (cykl życia elektrowni wynosi ok. 40–60 lat) oraz realizację celów klimatycznych i środowiskowych (znikoma emisja CO₂ i pyłów). W zestawieniu z gospodarką opartą na węglu jest to źródło energii oferujące dodatkowe możliwości technologiczne przyczyniające się do obniżenia kosztów wytwarzania energii. Mimo że proces inwestycyjny jest długotrwały i kosztowny (uśredniony 3–3,5 mln euro/MW) to późniejsza wieloletnia eksploatacja przy stosunkowo niewielkich kosztach operacyjnych czyni energetykę jądrową najtańszym obecnie osiągalnym źródłem (już przy koszcie uprawnień do emisji CO₂ powyżej 15 €/tCO₂).

W 2030 roku Polska będzie krajem, w którym wzrost gospodarczy i przemiany społeczne łączą się z poprawą stanu środowiska – jednym z podstawowych warunków dobrej jakości życia. Jest to możliwe dzięki systemowi **planowania przestrzennego**²⁴, który od szczebla centralnego do lokalnego wspomaga proces podejmowania decyzji inwestycyjnych, a zarazem chroni szczególnie cenne zasoby przyrodnicze. Polska będzie także krajem z zapewnionymi stabilnymi i zdywersyfikowanymi dostawami paliw i energii oraz posiadającym odpowiednie zapasy strategiczne. Krajem, w którym zmniejsza się emisje gazów cieplarnianych m.in. przez rozwój energetyki jądrowej, odnawialnych źródeł energii i wprowadzanie nowych technologii nisko- i zero emisyjnych. Krajem, w którym **gospodaruje się oszczędnie i efektywnie**, gdzie energia i zasoby naturalne są racjonalnie wykorzystywane. Krajem, w którym coraz istotniejszym elementem systemu energetycznego jest energetyka rozproszona i mikrogeneracja włączone w powszechnie funkcjonujący system inteligentnych sieci. Polska będzie także krajem, w którym skutecznie ogranicza się emisję gazów cieplarnianych, **zanieczyszczenia wody i powietrza**, eliminuje nielegalne wysypiska i minimalizuje

²² Ministerstwo Gospodarki. 2010. *Krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych*.

²³ Agencja Rynku Energii. 2009. *Bilans energetyczny Polski w układzie statystyki OECD i Eurostat*.

²⁴ Dokument *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* stanowi jeden z podstawowych elementów zintegrowanego systemu zarządzania rozwojem Polski.

ilość **odpadów** trafiających na składowiska oraz równocześnie dba o zachowanie **różnorodności biologicznej** i unikalnego **krajobrazu**. Jest to możliwe zarówno dzięki lepszemu rozpoznaniu i oszacowaniu walorów środowiska naturalnego w Polsce, jak i rozwiniętej świadomości ekologicznej obywateli. W wizji Polski 2030 roku – jest ona krajem dobrze identyfikującym zagrożenia wiążące się ze **skutkami zmian klimatu**, zarówno te związane ze stopniowym wzrostem temperatury, jak i z występującymi coraz częściej ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi. Pomimo już poczynionych znaczących inwestycji, Polska w sposób ciągły rozbudowuje i modernizuje infrastrukturę ochronną, przystosowując się do nowych warunków środowiskowych.

Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska

Kierunek interwencji

Modernizacja infrastruktury i bezpieczeństwo energetyczne

- Wdrożenie i sfinansowanie (nakłady własne, środki pochodzące z UE, budżet państwa, rynek kapitałowy, kapitał inwestorów zagranicznych) projektów modernizujących infrastrukturę elektroenergetyczną, naftową i gazową.
- Uruchomienie programów zachęcających do zachowań proefektywnościowych, działań dywersyfikujących źródła energii, w tym rozwój energetyki jądrowej oraz rozproszonej i paliw (w tym możliwość wydobycia gazu łupkowego) oraz kierunków ich przesyłu, dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski i transformacji w kierunku zielonej gospodarki.
- W horyzoncie długookresowym realizacji strategii doprowadzenie do przyłączenia do sieci pierwszego bloku pierwszej elektrowni jądrowej z perspektywą przyłączenia do sieci ostatniego bloku drugiej elektrowni jądrowej około roku 2030.

Kierunek interwencji

Modernizacja sieci elektroenergetycznych i ciepłowniczych

- Ułatwienie procesów inwestycyjnych.
- Rozbudowa i modernizacja sieci dystrybucyjnych i przesyłowych oraz wymiana ich przestarzałych elementów.
- Budowa wysokosprawnych i niskoemisyjnych elektrowni i elektrociepłowni (z uwzględnieniem energetyki rozproszonej).

Kierunek interwencji

Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego poprzez dywersyfikację kierunków pozyskiwania gazu

- Zwiększenie ilości dwukierunkowych transgranicznych połączeń systemów przesyłu gazu.
- W dalszej perspektywie wykorzystanie połączeń dla eksportu gazu.
- Budowa 2 nitki rurociągu pomorskiego.

- Zwiększenie pojemności magazynowych gazu (oraz innych paliw – ropy, paliw płynnych) dla zabezpieczenia rezerw strategicznych oraz rezerw szczytowych.

Kierunek interwencji

Realizacja programu inteligentnych sieci w elektroenergetyce

- Wdrożenie zintegrowanych systemów pomiarów.
- Wspieranie rozwoju lokalnych hybrydowych systemów energetycznych.
- Rozszerzenie rozwiązań stosowanych w elektroenergetyce na sieci gazowe, ciepłownicze i wodociągowe.

Kierunek interwencji

Integracja polskiego rynku elektroenergetycznego, gazowego i paliwowego z rynkami regionalnymi

- Zwiększenie roli giełdy w handlu paliwami, gazem ziemnym i energią w celu przygotowania do szerszej integracji w ramach europejskiego wspólnego rynku.
- Wprowadzenie instrumentów gwarantujących skuteczność prawną uzgodnień dokonywanych między krajowym regulatorem a sektorem energetyki.
- Minimalizacja konieczności uruchamiania procesów legislacyjnych.
- Przyspieszenie tempa wypracowywania rozwiązań i zwiększenie ich trwałości.

Kierunek interwencji

Wzmocnienie roli odbiorców finalnych w zarządzaniu zużyciem energii

- Wprowadzenie inteligentnych sieci.
- Uelastycznienie taryf.
- Popularyzacja wiedzy o możliwości wyboru dostawców oraz odnawialnych źródłach energii i efektywnym korzystaniu z energii elektrycznej.
- Upowszechnienie i uproszczenie oznaczeń energochłonności towarów i urządzeń.
- Opracowanie i wdrożenie programu efektywności energetycznej.

W celu zwiększenia poziomu ochrony środowiska, poprawy warunków środowiskowych oraz ograniczenia ryzyka związanego ze zmianami klimatu, niezbędne będzie wdrożenie zintegrowanego zarządzania środowiskiem (promocja recyklingu odpadów, efektywności energetycznej, efektywnego korzystania z zasobów naturalnych, planowania przestrzennego z uwzględnieniem gospodarowania obszarami cennymi przyrodniczo i ochrony zasobów wodnych) oraz programu adaptacji do zmian klimatu, minimalizowania ryzyka i zagrożeń związanych ze skutkami powodzi i poważnymi awariami technologicznymi, a także zwiększenie nakładów na badania i rozwój technologii czystego węgla oraz poprawiających stan środowiska w całym okresie realizacji strategii.

Kierunek interwencji**Stworzenie zachęt przyspieszających rozwój zielonej gospodarki**

- Bardziej efektywne korzystanie z zasobów naturalnych.
- Wdrożenie programu rozwoju innowacyjnych technologii środowiskowych.
- Wsparcie wiodących w tym obszarze ośrodków badawczych oraz przedsiębiorstw.

Kierunek interwencji**Zwiększenie poziomu ochrony środowiska**

- Ochrona czystości wód poprzez zakończenie do 2015 r. realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych – redukcja zanieczyszczeń i związków biogenych (azot, fosfor) odprowadzanych do wód oraz kontynuacja procesu sanitacji wsi.
- Wprowadzenie monitorowania i ochrony różnorodności biologicznej i przeciwdziałania fragmentacji ekosystemów.
- Ustanowienie narzędzi finansowania różnorodności biologicznej (w tym podnoszenia świadomości ekologicznej obywateli).
- Opracowanie oraz wdrożenie strategicznego planu adaptacji do zmian klimatu obejmującego m.in. szczegółowe kryteria użyte do określenia priorytetowych inwestycji w obszarze adaptacji do zmian klimatu, ocenę aktualnego wpływu oraz wpływu przyszłych zmian klimatu na szczególnie wrażliwe sektory i obszary (wielowariantową ocenę ryzyka klęsk żywiołowych) oraz odpowiednie działania adaptacyjne wraz z ich szacowanymi kosztami.
- Wprowadzenie instrumentów polityki publicznej integrujących działania w poszczególnych sektorach (gospodarki wodnej, rolnictwa, leśnictwa, transportu, zdrowia, budownictwa, gospodarki przestrzennej, gospodarki morskiej, turystyki, energetyki) dla zwiększenia ochrony klimatu.
- Ograniczenie negatywnych skutków powodzi poprzez minimalizowanie ryzyka powodziowego, wdrożenie systemu zintegrowanego zarządzania zlewniami oraz odbudowę naturalnej retencji wodnej.
- Wdrożenie programów małej retencji wodnej na obszarach szczególnie narażonych na powódź i suszę.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział piąty – Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów

Polska jest państwem o umiarkowanym terytorialnym zróżnicowaniu rozwoju, ale – podobnie jak w niemal całej Europie – **nierówności wzrastają**. Oprócz tradycyjnych osi zróżnicowania poziomu życia, które przebiegają: między miastami a obszarami wiejskimi oraz między wschodem a zachodem kraju, znaczenia nabierają nowe wymiary nierówności. **Dynamicznie rośnie przewaga dużych ośrodków miejskich nad regionami peryferyjnymi. Coraz wyraźniejsze są także kontrasty jakości życia wewnątrz dużych miast.**

Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju ma wieloraki charakter. Należy pamiętać o tym, że tradycyjne podziały (wschód – zachód, wieś – miasto), choć nadal widoczne na mapach pokazujących zróżnicowanie rozwoju i jakości życia, ulegają przeobrażeniom. Jednym z przykładów jest rosnące zróżnicowanie obszarów wiejskich: na te o zdywersyfikowanych funkcjach i dochodach mieszkańców oraz te o niskim poziomie wielofunkcyjności i dywersyfikacji źródeł dochodów ich mieszkańców. Problemy rozwojowe terenów zlokalizowanych daleko od ośrodków miejskich, na których często, choć nie zawsze, dominują małe gospodarstwa rolne produkujące na własne potrzeby, są inne niż na obszarach położonych w zasięgu oddziaływania dużych miast.

Peryferyjność może dotyczyć także obszarów o relatywnie centralnej lokalizacji, ale znajdujących się poza strefą korzystnego oddziaływania ośrodków miejskich i charakteryzujących się brakiem funkcjonalnych powiązań z wielkimi miastami. Niektóre z najuboższych i najwolniej rozwijających się gmin w Polsce są położone w pobliżu obszarów metropolitalnych. Peryferyjność nie ma więc wyłącznie wymiaru geograficznego.

Określając długoterminową strategię modernizacji kraju dotyczącą rozwoju regionalnego, nie można jednak tworzyć alternatywy: solidarność z regionami słabszymi (ang. *equity*) albo wspieranie najbardziej dynamicznych obszarów (ang. *efficiency*). Szansa relatywnie biednych obszarów polega bowiem nie na doraźnej pomocy w ramach polityki redystrybucji, ale przede wszystkim na uczestniczeniu w sukcesie najsilniejszych regionów poprzez budowanie i odpowiednie wykorzystywanie własnego potencjału rozwojowego. Jednocześnie przeciwdziałanie wyludnianiu się słabiej rozwiniętych obszarów musi być jednym z priorytetów polityki rozwojowej. Spójność rozumiana jest więc nie jako wyłącznie wyrównywanie poziomu dochodów, ale w kategoriach funkcjonalnych. Odnosi się do budowania intensywnych powiązań społeczno-gospodarczych i wykorzystania komplementarnych zasobów w układzie terytorialnym.

Główne wyzwanie dla długookresowej polityki rozwoju dotyczy więc wspierania najbardziej dynamicznych obszarów oraz wyrównywania szans rozwojowych obszarów słabszych poprzez rozwijanie i kreowanie ich potencjałów, przy jednoczesnej zintegrowanej, efektywnej poprawie powiązań komunikacyjnych (transport, Internet) obszarów słabszych z liderami rozwoju. Jako takich liderów rozwoju w skali międzynarodowej wskazuje się metropolie, w których siedzibę znajdują najważniejsze instytucje finansowe, zarządy korporacji, główne instytuty naukowe i ośrodki akademickie oraz które są miejscem najważniejszych wydarzeń gospodarczych, naukowych i kulturalnych. Za liderów rozwoju w skali krajowej uznać należy z kolei ośrodki regionalne, a na poziomie regionalnym ośrodki subregionalne. Zwiększenia szans rozwojowych słabszych obszarów upatrywać należy natomiast w ich funkcjonalnym powiązaniu z centrami wzrostu, tj. ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi, a tych z metropoliami. Obszary te mogą korzystać na rozwoju ośrodków miejskich poprzez wykorzystanie tworzonych tam innowacji, zwiększanie alternatyw

zatrudnienia, poszerzanie ścieżek edukacyjnych, zwiększanie uczestnictwa w kulturze itp. Wyższe dochody uzyskiwane w centrach rozwoju mogą być wykorzystywane w słabszych regionach (np. na różne formy turystyki). Silniejsze powiązania funkcjonalne są oczywiście korzystne także dla dynamicznie rozwijających się ośrodków miejskich (np. dzięki dostępowi do zasobów pracy). Warunkiem jest jednak budowa własnych (i zróżnicowanych) potencjałów rozwojowych na słabszych obszarach pozwalających na uczestniczenie we wzroście liderów. Dlatego **wyzwaniem dla długookresowej polityki rozwoju jest tworzenie warunków dla dyfuzji: wyrównywanie szans edukacyjnych, zwiększanie dostępu do usług publicznych, zwiększanie dostępności transportowej każdego miejsca w kraju, likwidowanie groźby wykluczenia cyfrowego, ale również wspieranie biegunów wzrostu (metropolie i ośrodki regionalne). Ponadto, wyzwaniem jest też budowanie endogenicznych potencjałów (wykorzystanie zasobów wewnętrznych) wzrostu w ośrodkach peryferyjnych, również po to, aby zwiększyć możliwości absorpcji przez nie impulsów rozwojowych płynących z biegunów wzrostu.** Takie podejście do polityki rozwoju określamy mianem modelu terytorialnego równoważenia rozwoju i wpisuje się ono w szeroko rozumiany filar terytorialnego równoważenia rozwoju DSRK. Tak rozumiany model terytorialnego równoważenia rozwoju jest spójny z tym, który przedstawiony został w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.

W 2030 roku we wszystkich regionach Polski wzrośnie poziom życia dzięki intensywnemu rozwojowi polskich metropolii i ośrodków miejskich oraz dzięki dyfuzji procesów rozwojowych na pozostałe obszary Polski. Wszystkie regiony zmniejszą dystans do najbardziej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej, a najsilniejsze z nich przekroczą średnie unijne PKB na mieszkańca.

Zwiększy się wyraźnie konkurencyjność i innowacyjność gospodarek regionalnych dzięki wzrostowi inwestycji, lepszemu wykorzystaniu zróżnicowanych zasobów regionalnych, wzrostowi mobilności terytorialnej i zawodowej mieszkańców oraz zwiększeniu znaczenia międzynarodowego głównych metropolii polskich.

Warszawa jako najważniejsza polska metropolia będzie przyciągać znaczące międzynarodowe inwestycje, będzie miejscem najważniejszych światowych wydarzeń gospodarczych, naukowych i kulturalnych. Wzrośnie także międzynarodowa ranga ośrodków metropolitalnych z ich obszarami metropolitalnymi – tworzących rdzeń policentrycznej metropolii sieciowej oraz współtworzących ją miast z ich obszarami funkcjonalnymi. Ośrodki miejskie i obszary pozostające pod ich wpływem stanowiąc będą zwartą, wewnętrznie zintegrowaną przestrzeń.

Dzięki rozwiniętej sieci połączeń komunikacyjnych (autostrad, dróg ekspresowych, dróg lokalnych, kolei i lotnisk) oraz dzięki poprawie jakości transportu publicznego znacznie skróci się czas dojazdu do ośrodków miejskich. Poprawa dostępności komunikacyjnej będzie dotyczyć nie tylko dużych ośrodków miejskich, ale także ośrodków regionalnych/subregionalnych i obszarów wiejskich.

Poprawa ładu przestrzennego terenów miejskich, rozwój infrastruktury komunikacyjnej, transportu publicznego i mieszkalnictwa wpłynie na znaczny wzrost mobilności przestrzennej Polaków.

Na obszarach zlokalizowanych daleko od ośrodków miejskich, dzięki poprawie jakości edukacji, zwiększeniu dostępu do usług teleinformatycznych oraz zwiększeniu dostępu do usług publicznych

wzrośnie aktywność gospodarcza, nastąpi rozwój przedsiębiorczości i napływ inwestycji, poprawi się ilość i jakość miejsc pracy.

Do 2030 roku wraz z dalszą modernizacją i wzrostem wydajności rolnictwa, zmniejszającym się zatrudnieniem w rolnictwie i tworzeniem pozarolniczych miejsc pracy zmieni się znacznie struktura zatrudnienia i dochodów na obszarach wiejskich. Wraz z rosnącą konkurencyjnością sektora rolnego prężnie będzie się rozwijał przemysł okołorolniczy i rolno-spożywczy. Obok dużych towarowych gospodarstw ważną rolę (także w przeciwdziałaniu depopulacji wsi) odgrywać będą gospodarstwa małe i średnie, w tym m.in. ekologiczne, których sposób gospodarowania i profile produkcji będą lepiej odpowiadały oczekiwaniom zdrowej żywności ze strony konsumentów oraz będą sprzyjały dostarczaniu dóbr publicznych oraz pełnieniu funkcji środowiskowych. Wraz z intensywnym rozwojem turystyki ekologicznej wzrośnie atrakcyjność polskich obszarów wiejskich. Dlatego mimo zmniejszania udziału ludności wiejskiej na niektórych obszarach, inne – wyposażone w niezbędny system transportowy, energetyczny i sanitarny, oferujące pracę na miejscu lub w pobliskich miastach – będą przyciągać nowych mieszkańców. Pozwoli to także na wykształcenie nowych funkcji gospodarczych, turystycznych, edukacyjnych oraz kulturalnych.

Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Działania na rzecz zwiększenia konkurencyjności będą prowadzone równoległe z inicjatywami poprawiającymi spójność terytorialną. Innymi słowy, nie będzie wzrostu konkurencyjności regionów, w tym biegunów wzrostu, bez podniesienia stopnia dyfuzji pomiędzy biegunami wzrostu, ale też pomiędzy biegunami wzrostu oraz obszarami peryferyjnymi. Tak zapisany cel strategiczny podkreśla, że polityka regionalna w horyzoncie roku 2030 koncentrować się będzie w sposób zrównoważony na, z jednej strony, wyrównywaniu szans rozwojowych poprzez rozwijanie potencjałów endogenicznych obszarów, a z drugiej strony na stymulowaniu wzrostu biegunów wzrostu i zwiększaniu stopnia dyfuzji.

Polityka regionalna, w której spójność jest rozumiana w kategoriach funkcjonalnych i terytorialnych, służyć będzie poprawie jakości życia w różnych regionach Polski. Wspieranie potencjału rozwojowego oraz powiązań funkcjonalnych (rozumianych szeroko jako nie tylko połączenia komunikacyjne, ale także np. sieci współpracy naukowej czy też klastry przemysłowe) pozwoli także na podniesienie międzynarodowej konkurencyjności Polski, a więc stworzy potencjał do absorpcji prorozwojowych impulsów przychodzących z zewnątrz.

Ważne jest zwrócenie uwagi na wspieranie wykorzystania potencjału rozwojowego na różnych poziomach: w metropoliach i dużych miastach wraz z ich otoczeniem, w ośrodkach subregionalnych (czyli średnich miastach) oraz w małych miastach i na wsi. Na każdym z tych szczebli, oprócz narzędzi

uniwersalnych (zapisanych przede wszystkim w rozdziałach DSRK dotyczących rozwoju kapitału ludzkiego i systemu transportowego), wykorzystywane będą narzędzia odnoszące się do specyficznych funkcji tych obszarów. Narzędzia polityki regionalnej będą więc dopasowane do lokalnych potencjałów i barier, dlatego w projektowaniu jej działań i ich wdrażaniu istotną rolę powinny odegrać samorządy lokalne i regionalne.

Należy wzmocnić warunki instytucjonalne i ekonomiczne dla spójności terytorialnej pomiędzy regionami, wewnątrz regionów (wykorzystując ich potencjał miejski), jak i wewnątrz miast (przeciwdziałanie degradacji niektórych dzielnic). W okresie do 2020 r. – wzmocnić rozwój obszarów wiejskich

i peryferyjnych poprzez inwestycję w transport, infrastrukturę telekomunikacyjną i inwestycje w edukację, kulturę, usługi publiczne, lokalną infrastrukturę, wspieranie przedsiębiorczości i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego.

Kierunek interwencji

Rewitalizacja obszarów problemowych w miastach

- Przeciwdziałanie narastaniu niekorzystnych zjawisk na obszarach problemowych w miastach, a więc zdegradowanych dzielnic śródmiejskich, blokowisk, terenów przemysłowych, powojkowych i pokolejowych, a także innych obszarów miast, gdzie koncentrują się negatywne zjawiska społeczne, poprzez m.in. inwestycje w transport oraz podniesienie jakości dostarczanych usług publicznych (np. usługi kulturalne) na tych obszarach.
- Opracowanie programów przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu na obszarach problemowych miast, a więc m.in. systemy stypendialne dla pobierających naukę, podnoszenie poziomu merytorycznego placówek edukacyjnych, wspieranie programów współpracy międzypokoleniowej i między różnymi grupami społecznymi, a także zapewnienie infrastruktury i oferty czasu wolnego dla młodzieży.
- Lepsze dopasowanie systemu pomocy społecznej i pośrednictwa pracy do specyfiki miejskich obszarów problemowych.
- Utworzenie instrumentów organizacyjnych i finansowych wspierających proces rewitalizacji m.in. poprzez ustanowienie przepisów dotyczących rewitalizacji, w szczególności nadanie temu procesowi statusu zadania publicznego, co w efekcie umożliwi zlecenie zadań publicznych w zakresie rewitalizacji np. obszarów miejskich.
- Wspieranie wykorzystania zasobów lokalnych (przyrodniczych, rolniczych, kulturowych) na obszarach wiejskich oraz wspieranie lokalnej przedsiębiorczości.

Kierunek interwencji

Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie – miasta

- Rozwijanie infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne na obszarach wiejskich.
- Rozwijanie systemu transportowego gwarantującego dostępność obszarów wiejskich m.in. poprzez rozbudowę i modernizację lokalnej infrastruktury drogowej i kolejowej oraz usprawnienie połączeń komunikacyjnych z najbliższymi ośrodkami miejskimi.

- Zmodernizowanie systemu szkolnictwa technicznego i zawodowego, tak aby lepiej dostosować podaż do popytu na pracę.
- Usprawnienie połączeń komunikacyjnych pomiędzy obszarami wiejskimi, szczególnie tymi o funkcjach typowo rolniczych, z najbliższymi ośrodkami miejskimi.
- Wspieranie dywersyfikacji działalności rolniczej oraz rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
- Modernizacja infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich niezbędnej do rozwoju przedsiębiorczości i podniesienia jakości życia (m.in. wodociągi, kanalizacja, sieć gazowa oraz infrastruktura teleinformatyczna itp.)

Kierunek interwencji

Zrównoważony wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe oraz stymulujący wzrost pozarolniczego zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

- Wspieranie modernizacji i wzrostu innowacyjności sektora rolno-spożywczego oraz dostosowanie sektora do zmieniających się wyzwań w Polsce i na świecie.
- Wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich.
- Wspieranie wielofunkcyjności gospodarstw rolnych i podejmowania pozarolniczego zatrudnienia ludności związanej z rolnictwem, w tym m.in. poprzez dywersyfikację działalności gospodarstw, przekwalifikowanie, nabywanie nowych kwalifikacji.
- Wdrożenie mechanizmów kompensujących rolnikom ubytki w dochodach z produkcji rolnej w wyniku lokalizacji gospodarstwa na terenie cennym przyrodniczo (np. wsparcie produkcji o charakterze ekstensywnym).
- Modernizowanie infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich (m.in. wodociągi, kanalizacja, sieć gazowa oraz infrastruktura teleinformatyczna itp.).
- Budowanie infrastruktury wspomagającej modernizację sektora rolno-spożywczego (m.in. systemy przeciwpowodziowe, lokalne rozwiązania hydrotechniczne itp.).
- Wspieranie działań w sektorze rolno-spożywczym w zakresie ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu.

Kierunek interwencji

Zwiększenie stopnia dyfuzji połączeń wieś – miasto w celu dynamizowania rozwoju zarówno terenów miejskich, jak też obszarów wiejskich

- Tworzenie kanałów dyfuzji pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi, rozwiązania instytucjonalne pozwalające na integrację sieci transportu.
- Tworzenie sieci współpracy pomiędzy samorządami miejskimi a tymi z obszarów wiejskich.
- Dostarczanie bodźców przedsiębiorstwom miejskim do współpracy z firmami zlokalizowanymi na obszarach wiejskich.

Ważnym elementem wzmocnienia potencjałów regionów będzie rozwój miast. Dlatego należy przyjąć rozwiązania prawne i organizacyjne przyspieszające integrację sieci metropolitalnej i wzrost potencjału rozwojowego, kulturowego, kreatywnego i innowacyjnego metropolii, a także zwiększające spójność otaczającej je przestrzeni metropolitalnej i jej oddziaływanie regionalne

dotyczące innowacji, komunikacji, podatków (większy udział miast we wpływach z podatków), inwestycji, usług dla obywateli przy jednoczesnym minimalizowaniu szkodliwych oddziaływań na środowisko.

Kierunek interwencji

Wprowadzenie rozwiązań prawno-organizacyjnych stymulujących rozwój miast

- Przyjęcie ustawy metropolitalnej, zawierającej regulacje porządkujące ustrój funkcjonalny metropolii, pozwalające na lepsze planowanie systemów komunikacji, zagospodarowania przestrzennego, działań z zakresu bezpieczeństwa publicznego, zarządzania kryzysowego, ratownictwa i ochrony ludności itp., a także pozwalające na lepsze wykorzystanie funduszy europejskich poprzez bardziej efektywną koordynację inwestycji, zwłaszcza w systemy transportu.
- Objęcie miejscowymi planami zagospodarowania całej rozwojowej przestrzeni polskich miast. W tym celu wprowadzone zostaną rozwiązania instytucjonalne premiujące samorządy posiadające tego rodzaju plany na większości swojego obszaru, a także regulacje minimalizujące koszty związane ze zwiększaniem obszaru objętego planami zagospodarowania przestrzennego.
- Modernizacja i budowa infrastruktury miejskiej.
- Przeciwdziałanie prywatyzacji przestrzeni miejskiej i takie jej kształtowanie, aby sprzyjała interakcjom społecznym.
- Budowa efektywnych systemów transportu, z uwzględnieniem połączeń z najbliższym otoczeniem miasta.
- Wspieranie potencjałów gospodarczych obszarów miejskich (inwestycje w naukę, B+R, innowacyjność, instytucje kultury i sztuki).
- Tworzenie infrastruktury dla klasy kreatywnej (Internet, sprzyjająca interakcjom społecznym tkanka miejska itp.).

Poza miastami należy rozwijać także obszary wiejskie i małe miasteczka. Trzeba je wyposażyć w infrastrukturę cywilizacyjną pozwalającą na wyrównanie szans zawodowych i społecznych ich mieszkańców (dostępność komunikacyjna, cyfrowa, edukacyjna, do usług zdrowotnych, warunki uczestnictwa w kulturze oraz dla pracy poza rolnictwem – także w nowych dziedzinach ekogospodarki) i silniejsze powiązanie z lokalnymi, regionalnymi i krajowymi centrami rozwoju.

Cel 9 – Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego

W tym obszarze podstawowym zadaniem jest zwiększenie dostępności transportowej i nasycenie infrastrukturą w Polsce (drogi, koleje, lotniska) oraz zoptymalizowanie zarządzania transportem poprzez stworzenie modelu finansowego łączącego budżet państwa, środki UE, pieniądze z rynku kapitałowego, od inwestorów prywatnych lub z pojawiających się nowych instrumentów gwarancji

kredytowych, a w drugiej dekadzie wprowadzenie modelu samofinansowania systemu transportowego poprzez łączenie opłat użytkowników i podatków ogólnych²⁵ (z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych gałęzi transportu).

Transport musi sprostać przede wszystkim wymaganiom związanym z oszczędnością czasu, oferując coraz krótszy czas przejazdu i elastyczność przemieszczania się oraz możliwość wykorzystania czasu spędzonego w podróży, a także dostosować się do oczekiwań różnych grup zawodowych i wiekowych ludności. Dla sprawnej logistyki zaopatrzenia i dobrego planowania działalności gospodarczej kluczową rolę będzie odgrywać pewność i niezawodność.

Kierunek interwencji

Sprawna modernizacja, rozbudowa i budowa zintegrowanego systemu transportowego

- Poprawa jakości usług świadczonych w zakresie transportu kolejowego poprzez modernizację, rewitalizację, budowę, przebudowę i rozbudowę linii i infrastruktury kolejowej (w tym dworców), kompleksową modernizację i/lub wymianę taboru oraz poprawę systemu organizacji i zarządzania w sektorze kolei.
- Modernizacja, rozbudowa (głównie w ramach bazowej i kompleksowej sieci TEN-T) i utrzymanie całej sieci dróg krajowych.
- Modernizacja, budowa i rozbudowa sieci lotnisk i infrastruktury nawigacyjnej, infrastruktury portowej oraz dróg wodnych śródlądowych w celu osiągnięcia parametrów eksploatacyjnych.
- Rozwój i modernizacja infrastruktury dostępu do portów, zarówno od strony morza, jak i lądu (głównie drogi i koleje) oraz rozwój i modernizacja infrastruktury dostępu do lotnisk.

Kierunki interwencji

Zmiana sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym

- Wdrożenie docelowego modelu ITS (inteligentnego transportu) w zakresie zarządzania ruchem drogowym i powiązanie go z istniejącymi lokalnymi systemami.
- Kompleksowa i uspołniona zmiana modelu finansowania systemu transportowego z wykorzystaniem różnych środków finansowych (budżet państwa, środki UE, rynek kapitałowy, inwestorzy prywatni, instrumenty gwarancji kredytowych, system poboru opłat).
- Sukcesywne wdrażanie opłat za korzystanie z sieci drogowej w celu pozyskiwania środków na realizację inwestycji infrastrukturalnych w przyszłości i sterowania popytem na transport.
- Wprowadzenie regulacji prawnych zobowiązujących zarządców infrastruktury, funkcjonujących w różnych gałęziach transportu do współpracy w zakresie planowania i realizacji inwestycji.
- Wdrożenie regulacji prawnych umożliwiających i usprawniających głównie integrację taryfową, biletową i infrastrukturalną różnych gałęzi transportu.

²⁵ Biorąc za podstawę sposób wykorzystywania środków uzyskanych z podatków, można podzielić je na podatki ogólne i celowe. Podatki ogólne nie mają określonego przeznaczenia i dostarczają środków pieniężnych na pokrycie ogólnych wydatków publicznych. Natomiast podatki celowe służą finansowaniu określonych z góry przedsięwzięć, jak jest w wypadku akcyzy i innych podatków drogowych.

Kierunek interwencji**Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego**

- Opracowanie Narodowego Programu Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego na lata 2013–2020 zgodnego z Europejskim Programem Działań na rzecz Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego na lata 2011–2020 oraz w oparciu o wytyczne Dekady Działań na rzecz Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2011–2020, ogłoszonej w 2010 r. przez ONZ, a także przy wykorzystaniu doświadczeń krajów, które osiągają największe sukcesy w tej dziedzinie.

Kierunek interwencji**Udrożnienie obszarów miejskich i metropolitalnych**

- Budowa obwodnic dużych miejscowości (w tym autostradowej obwodnicy Warszawy), przebudowa pod kątem bezpieczeństwa ruchu i wdrożenie programu uspokojenia ruchu na drogach przechodzących przez miasta i małe miejscowości.
- Wprowadzenie zaawansowanych technik zarządzania i sterowania ruchem w dużych miastach.
- Konieczność rezerwacji w odpowiednich dokumentach planistycznych terenów na obszarach zurbanizowanych na potrzeby związane z rozwojem systemu transportowego.
- Podjęcie działań na rzecz upłynnienia ruchu transportu miejskiego, zapewnienie dogodnych przesiadek, lepsza koordynacja środków transportu zbiorowego, integracja systemów taryfowych, podniesienie jakości oferty transportu publicznego.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział szósty – Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze efektywności i sprawności państwa

Sprawne Państwo

W ciągu ostatnich 20 lat nastąpiło wielkie przekształcenie sfery publicznej. Polska stała się państwem demokratycznym z wolnorynkowymi regułami obrotu gospodarczego. Znacząco wzrosła świadomość społeczna i polityczna **obywateli**, a także jakość życia. Zmniejszyła się opiekuńczość państwa i dokonano zasadniczych reform ustrojowych, których zwieńczeniem było przyjęcie Konstytucji RP. Pojawiły się także problemy (np. brak wzrostu zaufania do instytucji publicznych, spadek zaufania do demokracji, pogłębiające się rozwarstwienie społeczne). Te negatywne zjawiska powodują niechęć obywateli do angażowania się w sprawy publiczne i społeczne.

Bolączką życia społecznego jest niewydolność **instytucji administracji publicznej** wynikająca głównie z nieefektywnego zarządzania zasobami (pracownikami i środkami finansowymi). Instytucje te charakteryzuje niska aktywność i słaba orientacja na potrzeby i zmiany społeczne. Do tego wizerunku przyczyniają się także: brak przejrzystości działania, podejmowania decyzji i otwarcia dla obywatela oraz ograniczony dostęp do informacji publicznej i percepcja korupcji²⁶. Ma to swoje odzwierciedlenie w relatywnie niskiej pozycji Polski w rankingach *The Worldwide Governance Indicators* Banku Światowego, szczególnie dla wskaźników określających efektywność administracji (*government effectiveness*), jakość regulacji (*regulatory quality*) i rządu prawa (*rule of law*), które dla Polski w 2010 roku kształtowały się odpowiednio na poziomie 72%, 79% i 69%, co określa, jak wysoko plasuje się dany kraj względem innych krajów na świecie.

Polska powinna dążyć do modelu sprawnego państwa, czyli takiego, w którym celem administracji publicznej jest:

- realizacja misji publicznej w oparciu o zasadę przejrzystości, współpracy z obywatelami i ich zaangażowania w procesy decyzyjne,
- zapewnienie obywatelowi niezbędnej obsługi administracyjnej na każdym etapie życia w sposób pomocny i nieingerujący w prywatność,
- wsparcie dla obywateli, którzy w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej często stykają się z organami administracji i podlegają ich szczególnej kontroli, a ich działania są przez tę administrację regulowane,
- zapewnienie poczucia bezpieczeństwa w domu, w szkole, na ulicy i w przestrzeni publicznej,
- zapewnienie efektywnego i projakościowego systemu ochrony zdrowia,
- zapewnienie działającego i możliwego do sfinansowania w długim okresie systemu opieki emerytalnej,
- zapewnienie możliwości rozwoju i działania podmiotów gospodarczych i organizacji społecznych i obywatelskich,

²⁶ CBOS.2010. *Satysfakcja z obsługi i dostępu do informacji publicznej*. Warszawa: MSWiA; CBOS. 2007. *Opinie na temat funkcjonowania urzędów w Polsce*. Warszawa: MSWiA; CBOS. 2006. *O uczciwości i rzetelności zawodowej*. Warszawa: CBOS.

- zapewnienie przejrzystych reguł działania administracji, wzrostu jej przewidywalności oraz ujednolicenia praktyki stosowania przepisów prawa z uwzględnieniem prawa Unii Europejskiej oraz prawa międzynarodowego,
- zapewnienie pełnej realizacji prawa do rzetelnego postępowania sądowego i administracyjnego, w tym w jak najszybszym terminie z uwzględnieniem standardów sprawiedliwości proceduralnej w ramach samej administracji.

Sprawne państwo to także administracja centralna, która:

- zapewnia bieżące utrzymanie nowoczesnej i funkcjonalnej infrastruktury prawnej dla rozwoju wszystkich obszarów życia publicznego i gospodarczego,
- efektywnie współpracuje z administracją samorządu terytorialnego zarówno w obszarze zadań własnych samorządu, jak i zadań zleconych,
- optymalizuje wydatki publiczne i konstruuje budżet centralny z nastawieniem na osiągnięty rezultat (począwszy od fazy planowania do fazy wdrażania),
- zapewnia otwartość swoich zasobów – z uwzględnieniem kosztów tego działania i rozważnym inwestowaniem środków na udostępnianie danych oraz z niezbędną starannością zapewniającą ochronę danych osobowych,
- efektywnie wykorzystuje swoje zasoby z nastawieniem na poszanowanie zasady niedyskryminacji, promuje równe prawa kobiet i mężczyzn.

W 2030 r. Polska będzie nowoczesną demokracją, która umiejętnie korzysta z pozytywnej energii swoich obywateli/obywaterek, jednocześnie tworząc im warunki optymalnego rozwoju i wysokiego standardu życia. To państwo, które ogranicza obszar własnej ingerencji w życie obywateli/obywaterek i funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, tak aby tworzyć najbardziej sprzyjające warunki dla ich rozwoju. Obywatel/obywatelka zaś jest aktywny/a i sam/sama rozwiązuje swoje problemy w pomocnym, a nie nadopiekuńczym państwie. Państwo interweniuje dopiero wtedy, gdy skala problemu wykracza poza ich indywidualne możliwości oraz możliwości grup społecznych, samorządów lokalnych czy też organizacji pozarządowych. Polska w roku 2030 to kraj, który aktywnie wspiera potrzebujących oraz kraj, gdzie instytucje państwowe efektywnie realizują funkcje publiczne. Ich działanie ma być pomocne dla obywateli/obywaterek i podmiotów gospodarczych w taki sposób, by generować ich własną energię i zachęcać do działania. To także kraj stale doskonalący swój potencjał administracyjny w zakresie skutecznego i sprawnego realizowania zamierzonych celów w sposób oszczędny i optymalny.

Cel 10 – Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej

Kierunek interwencji

Stworzenie warunków dla e-administracji i wdrożenie mechanizmów nowoczesnej debaty społecznej i komunikacji państwa z obywatelami, obejmujące zmianę procedur administracyjnych, wspartą wykorzystaniem narzędzi ICT

- Planowana i konsekwentna informatyzacja zintegrowana mająca na uwadze funkcjonalność i użyteczność dla użytkowników i interesariuszy, priorytetyzację projektów uwzględniającą znaczenie i korzyści dla obywateli.
- Wprowadzenie do administracji publicznej elektronicznych metod komunikacji państwo – obywatel – systemów do konsultacji publicznych w ramach procesu stanowienia prawa, ale też narzędzi pozwalających obywatelom uczestniczyć w innych aspektach procesu rządzenia.
- Udostępnienie zasobów informacyjnych państwa w ramach mechanizmów zapewnienia dostępu i możliwości ponownego wykorzystania informacji publicznej, jako środka zapewniającego przejrzystość działań państwa, większe zaangażowanie obywateli w rządzenie oraz możliwość tworzenia usług publicznych przez drugi i trzeci sektor.
- Dostosowanie funkcjonowania administracji publicznej do przemian społecznych, na skutek których maleje znaczenie zinstytucjonalizowanych podmiotów, a rośnie struktur sieciowych.

Kierunek interwencji

Wzmocnienie innowacyjnych przedsięwzięć w różnych obszarach działalności publicznej.

- Uwzględnienie w regulacjach prawnych rozwiązań sprzyjających wzrostowi dostępu do innowacji.
- Wspieranie finansowe i organizacyjne innowacyjnych przedsięwzięć i modeli zarządzania wprowadzanych i podejmowanych w systemie bezpieczeństwa, ochrony zdrowia, polityki społecznej.
- Wzmacnianie instytucji eksperckich zajmujących się analizą nowych technologii i wiedzą o procesach zachodzących w różnych obszarach działalności państwa, w tym np. ochrony zdrowia – prowadzenie kampanii wyjaśniających znaczenie i rezultaty wprowadzania nowych technologii medycznych.

Ważne jest, aby usprawnić działania państwa w relacjach z obywatelami oraz zapewnić stabilność prawną i bezpieczeństwo m.in. poprzez e-administrację, poprawę procesów stanowienia prawa, nowy model zaangażowania obywateli w proces sprawowania władzy, a także wdrożyć nowy model: elektronicznej komunikacji przedsiębiorców z administracją podatkową i zarządzania sądami, wprowadzić pełną dostępność orzeczeń sądowych, uprościć procedury sądowe pod względem ich efektywności i kosztów oraz wprowadzić spójne zintegrowane procedury systemu bezpieczeństwa narodowego, opartego na zarządzaniu kryzysowym i planowaniu obronnym.

Kierunek interwencji

Podniesienie jakości efektów pracy administracji centralnej i zwiększenie szybkości jej działania poprzez skuteczną koordynację i zarządzanie oraz zapewnienie kadry o wysokich kwalifikacjach i wzmocnienie zaplecza analitycznego

- Zwiększenie koordynacji pracy poszczególnych resortów i stała poprawa systemu planowania pracy.
- Wprowadzenie instrumentów rozliczania resortów z wykonania planów działania oraz skuteczności w ich wdrażaniu, w szczególności poprzez powiązanie procesu planowania i oceny realizacji planów.

- Skonsolidowanie istniejących baz wiedzy i informacji w celu poprawy dostępu do zasobów analitycznych w ramach administracji centralnej.
- Wzmocnienie centrum rządu jako ośrodka analitycznego koordynującego prace rządu, zgodnie z rekomendacjami OECD.

Kierunek interwencji

Poprawa jakości i zwiększenie szybkości obsługi administracyjnej obywateli oraz osób prawnych poprzez użycie nowoczesnych instrumentów zarządzania.

- Systemowe ograniczanie formalizmu administracyjnego, poprzez opracowanie i wdrożenie systemu bodźców dla organów administracji i urzędników/urzędniczek, zachęcających do poprawy jakości i szybkości wydawania decyzji administracyjnych.
- Wprowadzenie mechanizmów oceny sprawności i jakości obsługi administracyjnej na poziomie poszczególnych urzędów, w szczególności poprzez nałożenie na każdy urząd wydający decyzje administracyjne obowiązku corocznej publikacji statystyk dotyczących tego obszaru działalności (w tym informacji o średnim terminie przygotowania decyzji, ilości decyzji negatywnych, itp.).
- Rozliczanie poszczególnych urzędów oraz urzędników/urzędniczek ze sprawności i jakości obsługi obywateli, w szczególności wprowadzenie rozwiązań zarządczych umożliwiających premiowanie ponadprzeciętnych wyników urzędów oraz egzekwowanie zmian w urzędach wypełniających funkcje publiczne w sposób nieadekwatny.

Kierunek interwencji

Poprawa jakości tworzonego prawa i przejrzystości sposobu jego tworzenia

- Standaryzacja dokumentu Oceny Skutków Regulacji zgodnie z rekomendacjami OECD.
- Systemowe korzystanie z powdrożeniowej oceny działania regulacji.
- Opracowanie i wdrożenie metod weryfikacji faktycznych skutków regulacji jako podstawowego instrumentu optymalizacji prawa w Polsce.
- Zobowiązanie resortów do bieżącego korzystania z oceny *ex post* w odniesieniu do regulacji leżących w obszarze ich działania i uwzględniania wyników ewaluacji w propozycjach deregulacyjnych.
- Zapewnienie konsultacji z partnerami społecznymi założeń projektowanych zmian aktów prawnych.

Kierunek interwencji

Zwiększenie przejrzystości i operacyjnej efektywności oraz sprawności działania wymiaru sprawiedliwości poprzez system pomiaru wyników oraz wprowadzenie centralnej bazy orzeczeń sądowych

- Nowy model prokuratury, jako profesjonalnego organu ścigania przestępstw, w tym także ograniczenie zasady legalizmu na rzecz zasady oportunistu.
- Wprowadzenie dostępności orzeczeń sądowych on-line z zapewnieniem pełnej realizacji prawa do prywatności i ochrony dóbr osobistych.

- Opracowanie metody zarządzania obciążeniami poszczególnych sądów i sędziów oraz skuteczna jej realizacja.
- Usprawnienie komunikowania się sądów z obywatelami poprzez: dalsze udostępnianie informacji w systemach on-line – stworzenie ujednoczonego portalu polskiego sądownictwa i likwidacja różnic pomiędzy portalami poszczególnych sądów (standaryzacja przekazywanych informacji).

W obszarze sprawnego państwa istotne jest także, by zmienić model świadczenia usług publicznych w podstawowych obszarach (m.in. poprzez zewnętrzne kontraktowanie usług), aby poprawić ich skuteczność, efektywność finansową i jakość, a także zmodyfikować system świadczeń społecznych, tak aby zasiłki i świadczenia w rzeczywisty sposób przyczyniały się do wychodzenia z wykluczenia społecznego oraz, kiedy jest to możliwe, wspierały podejmowanie zatrudnienia w całym okresie realizacji Strategii.

Kierunek interwencji

Wdrożenie instrumentów podnoszących jakość świadczonych usług i efektywność działania sektora publicznego, w tym w dziedzinie bezpieczeństwa, w obsłudze obywateli

- Wprowadzenie w instytucjach publicznych nowoczesnych systemów zarządzania, w szczególności systemów wynagradzania oraz zarządzania zasobami ludzkimi.
- Usprawnienie rygorystycznej kontroli finansowej nakierowanej na poprawę efektywności wydawania środków publicznych i wdrożenie instrumentów na bieżąco optymalizujących stosunek nakładów i kosztów finansowych do ilości i jakości oferowanych usług.
- Wdrożenie dodatkowych instrumentów poprawiających jakość i efektywność sektora publicznego poprzez poddanie działalności instytucji państwowych ocenie rynkowej i zlecenie oraz publikowanie zewnętrznej oceny poziomu zadowolenia z oferowanych usług. Ocena ta powinna być w miarę możliwości porównywana z wynikami osiąganymi przez podmioty prywatne i organizacje społeczne.

Kapitał społeczny

Kapitał społeczny to potencjał zgromadzony w społeczeństwie i w jednostkach w postaci norm, wartości, zachowań i instytucji, tworzący podstawę budowania opartych na zaufaniu relacji społecznych, które sprzyjając współpracy, kreatywności i wymianie wiedzy, przyczyniają się do osiągnięcia celów, których osoby indywidualne nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować. Relacje te, tym samym, przyczyniają się do równoważenia oraz szybszego i stabilniejszego rozwoju Polski.

Polska w 2030 roku będzie krajem, w którym ludzie potrafią ze sobą współpracować i podejmują razem działania dla dobra wspólnego. Zaufanie będzie stanowić jeden z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego. System edukacji nastawiony będzie w większym stopniu na kształcenie wiedzy i kompetencji sprzyjających kooperacji, będzie kształtować postawy i wartości takie jak – tolerancja, otwartość, innowacyjność i kreatywność, a więc cechy

niezbędne do pracy zawodowej, a także do dobrego funkcjonowania w przestrzeni społecznej i publicznej. Technologie cyfrowe i komunikacyjne będą stanowić jedno z podstawowych narzędzi współpracy nauczycielek/nauczycieli, uczennic/uczniów i rodziców. Sposób komunikowania się administracji publicznej z obywatelami i obywatelkami pozwoli na rzeczywisty ich udział w życiu publicznym i zapewni wpływ na decyzje dotyczące spraw publicznych w procesie konsultacji i stałej komunikacji państwo – ludzie, z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Debata będzie toczyć się w otwartej dla wszystkich przestrzeni publicznej, a jej istotnym uczestnikiem będą stabilne, rozwijające się, zdolne do współpracy organizacje pozarządowe. Polska będzie postrzegana w świecie jako kraj otwarty i przyjazny dla innych, a jednym z ważnych źródeł dochodu będzie ciągły napływ turystów i inwestycji zagranicznych ze względu na jakość kapitału ludzkiego, kapitału społecznego i większą innowacyjność gospodarki. Polska będzie w stanie angażować się w pomoc innym krajom. Rozwijające się instytucje kultury, stabilnie finansowane, pełnić powinny nowe role integracji społecznej, a większość Polek i Polaków aktywnie uczestniczyć w kulturze poprzez lokalne i regionalne instytucje kultury. Dziedzictwo kulturowe i cywilizacyjne dostępne będzie publicznie, także w przestrzeni wirtualnej dla każdego. W Polsce w 2030 r. ludzie w większym niż obecnie stopniu będą ufać sobie wzajemnie, a współpraca i dobre relacje stanowiąc będą podstawę porządku społeczeństwa i państwa.

Działania na rzecz wzmocnienia społecznego kapitału rozwoju, w tym wzrostu poziomu zaufania, wiążą się bezpośrednio z pozostałymi celami określonymi w projekcie cywilizacyjnym Polska 2030. Nie będzie możliwe zwiększenie poziomu zaufania ludzi do instytucji bez realizacji działań związanych z usprawnieniem instytucji państwowych i administracyjnych – systemu sądownictwa, czy określenia standardów wykonywania i realizacji usług publicznych w innych obszarach życia społecznego i gospodarczego. Zmiana modelu działania administracji, nowy model realizacji usług publicznych będą sprzyjały podniesieniu kapitału społecznego i odwrotnie – większy poziom zaufania będzie wzmocniał skuteczność i efektywność działania administracji, sprzyjał likwidacji barier dla rozwoju biznesu, poprawie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki. Także realizacja działań i mechanizmów dyfuzji określonych w częściach, np. dotyczących regionalnego wymiaru polityki rozwoju czy polityce transportowej, będą wzajemnie współdziałać z mechanizmami wzmocnienia kapitału społecznego, które muszą być uzależnione od poziomu rozwoju poszczególnych regionów i stosowanych mechanizmów dyfuzji rozwoju.

Relacje między poziomem kapitału społecznego, w szczególności zaufaniem, oraz pozostałymi celami Strategii są także dwustronne. Część działań wynika z zadań służących podnoszeniu jakości kapitału ludzkiego – w tym przede wszystkim edukacji. Działania służące spójności społecznej i zmianie narzędzi aktywnej polityki społecznej będą sprzyjały inkluzji i budowaniu wspólnoty zdolnej do współdziałania na rzecz dobra wspólnego. Rozwój technologii komunikacyjnych i cyfrowych – wykorzystanie impetu cyfrowego – to z kolei jedno z podstawowych narzędzi wymiany informacji i wiedzy, niezbędnej do podejmowania decyzji i działań wspólnotowych.

Wzmocnienie kapitału społecznego, uznanie zaufania za istotny element życia społecznego oznacza, że strategia rozwoju kraju uwzględnia zmiany społeczne, zwraca uwagę na nowe wzory zachowań ludzi – model życia, kształtujące się nowe zawody, sposoby spędzania wolnego czasu, które wciąż się zmieniają. Wzmocnienie kapitału społecznego oznacza też najważniejszą rzecz – czyli tworzenie szans i wykorzystywanie możliwości nowego młodego pokolenia – dobrze wykształconego, nastawionego

na konsumpcję, zindywidualizowanego i uczestniczącego w wymianie kulturowej, korzystającego z nowoczesnych technologii, w którym relacje oparte na afirmacji indywidualizmu pozwalają jednocześnie współdziałać i realizować określone długofalowe cele. Większa wartość kapitału społecznego będzie także sprzyjała poprawie sytuacji kobiet w Polsce, wyrównywaniu szans na rynku pracy, wykorzystaniu ich kompetencji i poszerzaniu ról społecznych.

Cel 11 – Wzrost społecznego kapitału rozwoju

Zmiany, oprócz tych związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej, muszą się także dokonywać w sposobie działania społeczeństwa. Dlatego tak ważny jest wzrost społecznego kapitału rozwoju, który można osiągnąć poprzez wprowadzenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, dla wzmocnienia postaw związanych z otwartością, aktywnością społeczną, zdolnością do współpracy, wzrostem zaufania, rozszerzenie zakresu swobodnej działalności obywatelskiej poprzez praktykę działania administracji publicznej, współpracę i wzmocnienie finansowe i instytucjonalne organizacji pozarządowych, promocję zachowań prospołecznych i aktywności obywatelskiej.

Kierunek interwencji

Przygotowanie i wprowadzenie programu edukacji obywatelskiej na wszystkich poziomach edukacji, w perspektywie uczenia się przez całe życie

- Przygotowanie we współpracy z partnerami społecznymi, w procesie konsultacji społecznych, programu edukacji obywatelskiej dla osób dorosłych (rząd, samorzady, organizacje społeczne, eksperci).
- Monitorowanie efektów pracy szkół w zakresie kształtowania postaw obywatelskich, z wykorzystaniem m.in. badań międzynarodowych (np. *civic education*).
- Przygotowanie i wdrożenie programu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, przygotowującego do prowadzenia zajęć z tego zakresu oraz przygotowanie odpowiednich narzędzi edukacyjnych dla uczniów.

Kierunek interwencji

Promowanie działań szkół i innych podmiotów w zakresie realizacji projektów społecznych

- Promocja projektów współpracy szkół i organizacji pozarządowych w realizacji kampanii i akcji społecznych w lokalnych społecznościach.
- Promocja ogólnopolskich konkursów na realizację projektów społecznych z udziałem szkoły lub innych podmiotów we współpracy z samorządami i organizacjami pozarządowymi.
- Promocja współpracy między szkołami lub organizacjami i firmami w zakresie realizacji wspólnych projektów.

Kierunek interwencji**Uproszczenie mechanizmów zrzeszania się ludzi poprzez ograniczenie procedur i obciążeń dla stowarzyszeń, fundacji i inicjatyw obywatelskich.**

- Wprowadzenie zmian upraszczających sprawozdawczość niewielkich stowarzyszeń o których mowa w ustawie z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.).
- Dopuszczenie w ustawie z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz. U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203, z późn. zm.) możliwości zrzeszania się fundacji.
- Promocja możliwości korzystania z inicjatywy obywatelskiej wynikającej z ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.).
- Stworzenie odpowiednich regulacji prawnych służących powstawaniu nowych i zwiększeniu aktywności istniejących organizacji w obszarze sportu.
- Stworzenie warunków uzyskiwania samodzielności i stabilności finansowej przez podmioty III sektora.
- Uproszczenie mechanizmów zrzeszania się i współpracy na rzecz dobra wspólnego.

Kierunek interwencji**Promocja partycypacji społecznej i obywatelskiej (poprzez docenianie ludzi zaangażowanych w działalność społeczną, kampanie społeczne, wykorzystywanie nowoczesnych technologii, wprowadzanie nowych technik głosowań i komunikowania się administracji z obywatelami)**

- Promocja aktywności politycznej poprzez kampanie informacyjne i społeczne dotyczące udziału w wyborach wszystkich szczebli.
- Uproszczenie mechanizmu informowania mieszkańców o wyborach poprzez wprowadzenie technik telekomunikacyjnych do tych zasad.
- Rozszerzenie technik głosowania, udziału w referendach – głosowanie dwudniowe, przez internet, listowne.
- Wprowadzenie mechanizmu inicjatywy ludowej oraz wspieranie animatorów i liderów lokalnych

Kierunek interwencji**Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym ludzi poprzez stałe zwiększanie dostępności zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych**

- Uzupełnienie programów szkolnych o zajęcia dotyczące kultury, sztuki (rozszerzenie zajęć plastycznych, muzycznych) oraz wprowadzenie projektów współpracy między szkołami a instytucjami kultury – muzeami, ośrodkami kultury, bibliotekami, teatrami, kinami i galeriami sztuki.
- Promocja modelu kształtowania przestrzeni publicznej (rzeźby, wystawy publiczne, konkursy talentów itd.).
- Promocja czytelnictwa, teatrów, kina.
- Wprowadzanie nowoczesnych metod obcowania z kulturą i sztuką do przestrzeni publicznej (prezentacje multimedialne, video-walls, audiobooks w komunikacji miejskiej itd.).
- Poprawa jakości i rozwój edukacji kulturalnej i artystycznej w systemie edukacji formalnej i innej niż formalna.

- Wykorzystanie i rozwój infrastruktury instytucji kultury w zakresie edukacji i animacji kulturalnej oraz realizacji funkcji społecznych przez instytucje.
- Wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Kierunek interwencji

Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury

- Modernizacja i rozwój infrastruktury bibliotek lokalnych i ośrodków kultury, przede wszystkim na terenach wiejskich i w małych miastach.
- Realizacja programów i szkoleń podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla pracowników tych instytucji i organizacji w zakresie przede wszystkim edukacji cyfrowej, kulturalnej i medialnej i prawnej.
- Wyposażenie bibliotek i ośrodków kultury w sprzęt informatyczny.
- Digitalizacja zasobów i tworzenie sieci współpracy między instytucjami kultury.
- Promocja czytelnictwa, uczestnictwa w kulturze, korzystania z zasobów i usług instytucji kultury oraz innych podmiotów aktywnych w obszarze kultury.
- Usprawnienie modelu zarządzania i funkcjonowania instytucji kultury.

Polska
2030

Trzecia fala nowoczesności.

Rozdział siódmy – Monitorowanie realizacji Strategii

Wprowadzenie – uwagi metodologiczne

Celem **Polski 2030. Trzeciej fali nowoczesności. Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (DSRK)** jest przyspieszenie procesu modernizacji Polski. Modernizacja ta rozumiana jest szeroko, nie tylko jako mechanizm służący wzrostowi poziomu jakości życia ludzi, ale jako całościowy projekt cywilizacyjny wykraczający poza sferę czysto materialną i obejmujący takie wymiary, jak poziom wykształcenia obywateli, ich stan zdrowia czy zasoby kapitału społecznego, mający zastąpić wyzwania poprzednich dwudziestu lat transformacji ustrojowej.

Tak zdefiniowany cel stwarza wyzwania dotyczące pomiaru zaawansowania realizacji Strategii. Najbardziej oczywistą miarą jest bez wątpienia Produkt Krajowy Brutto (PKB, zwykle wyrażany w przeliczeniu na jednego mieszkańca). PKB jest miarą uznaną i najczęściej wykorzystywaną, istnieje także powszechna zgoda co do metodologii jej obliczania. Dodatkowo jest to miara skorelowana z innymi, alternatywnymi miernikami przybliżającymi poziom rozwoju ekonomicznego. Ma jednak również istotne wady. Przede wszystkim jest miarą wartości produkcji strumienia dóbr i usług w czasie. Oznacza to, że, po pierwsze, jest ona silnie podatna na zmiany koniunkturalne oraz, po drugie, nie odnosi się – przynajmniej wprost – do poziomu zamożności czy bogactwa danego społeczeństwa, ale jedynie do zdolności produkcyjnych danej gospodarki. Po trzecie, PKB nie uwzględnia tych rodzajów produktów i usług, które nie są wyceniane przez rynek (np. wartość usług domowych). Po czwarte wreszcie, jest to miara odnosząca się wyłącznie do materialnego wymiaru wzrostu gospodarczego, co oznacza, że nie uwzględnia wpływu działalności produkcyjnej na zasoby, w tym zasoby naturalne. Mając świadomość wad i ograniczeń PKB jako miernika rozwoju społeczno-gospodarczego, jak też znając różne metody modyfikacji tej miary, uważamy, że biorąc pod uwagę powszechność jej stosowania oraz szereg badań opierających się na tym wskaźniku, powinna ona być zastosowana w DSRK jako jeden z mierników głównych. Co więcej, wydaje się, że może ona być z powodzeniem wykorzystywana do pomiaru dystansu, jaki dzieli Polskę od najlepiej rozwiniętych krajów świata.

Niezależnie od tego proponujemy, by rolę drugiego podstawowego wskaźnika DSRK spełniał Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Human Development Index – HDI*) zaproponowany przez UNDP w 1990 r. Wskaźnik ten w oryginalnej wersji uwzględniał kilka dodatkowych wymiarów procesu rozwoju (obok PKB *per capita*), tj. poziom edukacji w danym kraju oraz stan zdrowia populacji przybliżany za pomocą miary oczekiwanej liczby lat życia. Podobnie jak w przypadku PKB *per capita*, podstawową zaletą tej miary jest fakt, iż jest ona obliczana rokrocznie dla większości krajów świata, co znakomicie ułatwia porównywania międzynarodowe. Dodatkowo, uwzględnienie dodatkowych wymiarów sprawia, że chociaż poziom korelacji pomiędzy PKB a HDI jest wysoki – bogate kraje cechują się generalnie wysokim poziomem rozwoju społecznego – to wskaźnik ten pozwala identyfikować wyzwania związane z rozwojem społecznym: są kraje, których miejsca w rankingach opartych na PKB i HDI są różne²⁷. Problemem metodologicznym związanym z wykorzystaniem HDI

²⁷ W 2005 r. USA zajmowały drugie miejsce pod względem PKB *per capita*, podczas gdy w rankingu opartym na HDI były już tylko na dwunastym miejscu. Francja znalazła się na miejscu 17. w rankingu bazującym na porównaniu PKB, ale przy odniesieniu do HDI zajmowała już 10. miejsce. Polska będąca w 2010 r. na 50. miejscu na świecie pod względem PKB *per capita*, w rankingu opartym na HDI zajmowała 41. miejsce.

jest to, iż miara ta ma charakter dystansowy, tzn. jest obliczana dla określonej grupy krajów, a jej konstrukcja odnosi się wprost do struktury tejże grupy (wartość wskaźnika dla danego kraju powstaje przez odniesienie wartości zarejestrowanych w jego przypadku do najlepszych i najgorszych wartości w próbie). W konsekwencji wartości wskaźnika są bardzo stabilne w czasie, ale jednocześnie czułe na zmiany struktury próby (np. wprowadzanie nowych krajów do grupy uwzględnianej przez UNDP w obliczeniach). Co istotne, od 2011 roku HDI jest obliczany w oparciu o następujące składowe:

- oczekiwana długość życia w momencie narodzin (*Life-expectancy Index*),
- przeciętna (dla osoby dorosłej) i oczekiwana (dla osoby wchodzącej do systemu edukacyjnego) liczba lat edukacji (*Education index*) oraz
- dochód narodowy netto per capita (w USD, liczony według Parytetu Siły Nabywczej – *Income index*)²⁸.

Te trzy wymiary sprawiają, że celowe staje się włączenie HDI jako drugiego – obok PKB per capita – głównego wskaźnika strategii. Takie rozwiązanie powoduje bowiem, że ważne stają się nie tylko „twarde” działania oddziałujące na gospodarkę, ale również inicjatywy podnoszące średnią długość życia czy oddziałujące na sytuację w systemie edukacyjnym. Pozostawienie PKB umożliwi natomiast dalszą koncentrację na działaniach stymulujących jego wzrost oraz ograniczających zjawisko dekonwergencji pomiędzy polskimi regionami.

Przy ustaleniu wskaźników pomiaru realizacji Strategii brana jest jednak również pod uwagę nasilająca się w ostatnich latach krytyka oceny procesów rozwoju wyłącznie przez pryzmat PKB, czego przejawem było chociażby przygotowanie przez J. Stiglitz, A. Sena i J.P. Fitoussiego specjalnego raportu²⁹ poświęconego poszukiwaniu alternatywnych w stosunku do PKB miar rozwoju społeczno-gospodarczego. Konkluzja raportu jest taka, iż opisując rozwój danego państwa, należy używać szeregu mierników, odnoszących się do poszczególnych wymiarów rozwoju. Taką właśnie perspektywę zaproponowano w niniejszej strategii.

Po pierwsze, istnieją dwa mierniki wiodące. Po drugie, zamiast wprowadzać do DSRK szereg mierników będących różnymi skorygowanymi wskaźnikami PKB, jak chociażby klasyczną już miarę dobrobytu ekonomicznego Nordhousa i Tobina czy też wskaźnik rzeczywistego rozwoju (*Genuine Progress Indicator*)³⁰, proponowane jest, aby równoległe uwzględnić miary, które w sposób bezpośredni odpowiadają kluczowym wyzwaniom i pozwalają monitorować poszczególne wymiary realizacji projektu cywilizacyjnego Polska 2030 w trzech obszarach strategicznych. Takie podejście umożliwi również kontrolowanie, czy realizowany będzie zapisany w Strategii imperatyw zrównoważonego rozwoju.

²⁸ Por. UNDP. 2011. *Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All*. New York: UNDP. Dodatkowo w 2010 roku wprowadzono wskaźniki HDI uwzględniające ubóstwo – Wskaźnik Rozwoju Społecznego Uwzględniający Nierówność (*Inequality-adjusted HDI – IHDI*), jak też nierówność płci – Wskaźnik Nierówności Płci (*GenderInequality Index*). W rankingach opartych na tych wskaźnikach Polska plasuje się odpowiednio na 29. i 21. miejscu.

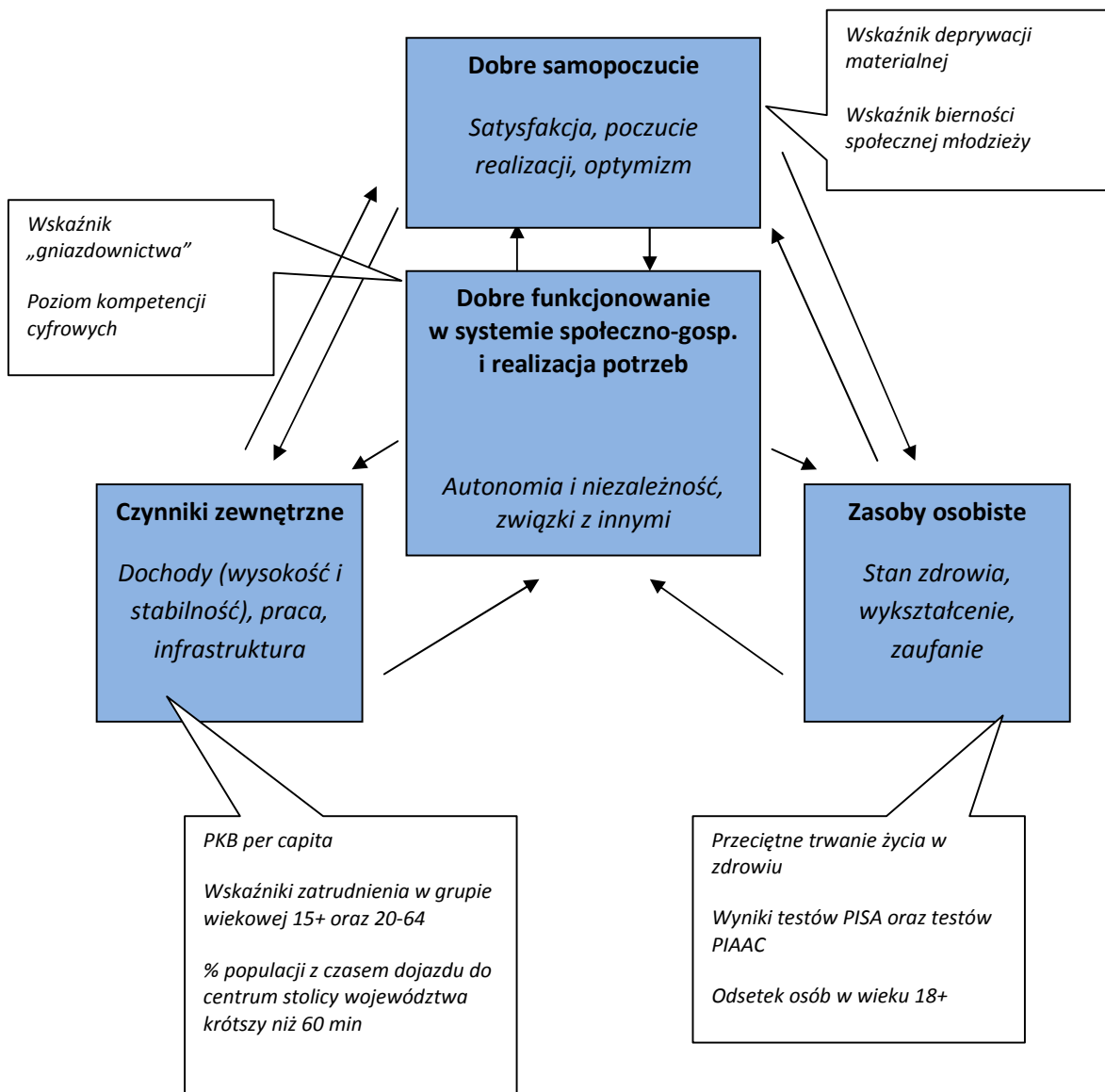
²⁹ Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi. 2009. *Report of the commission on the measurement of economic performance and social progress*. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

³⁰ Wskaźnik rzeczywistego rozwoju (*Genuine Progress Indicator*) uwzględnia nie tylko wartość towarów i usług (PKB), ale koryguje ją o koszty rozwoju, m.in. koszt zużytych zasobów naturalnych.

Wskazanie na HDI jako jednego z dwóch głównych mierników realizacji prezentowanego tutaj projektu cywilizacyjnego oznacza również większą koncentrację na ludziach i ich indywidualnych potrzebach, niż procesach i instytucjach. Wynika to bezpośrednio z głównego celu Strategii, jakim jest poprawa jakości życia Polaków, w tym jej subiektywnej oceny, której determinanty przedstawia poniższy schemat, gdzie podano również przykłady proponowanych wskaźników.

Wskaźniki sukcesu projektu cywilizacyjnego Polska 2030 (także ich wartości docelowe) będą monitorowane zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Rysunek 23. Determinanty subiektywnego dobrostanu jednostki i wybrane wskaźniki opisujące je

Pełen zestaw wskaźników znajduje się w tabeli poniżej. Zaprezentowane tam wskaźniki główne oraz mierniki odpowiadają celowi głównemu, trzem obszarom strategicznym oraz celom strategicznym i związanym z nimi kierunkami interwencji strategicznej:

Proponowane wskaźniki monitoringu Strategii

Wskaźnik	Wartość aktualna	Wartość docelowa 2030	
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – wskaźniki główne	PKB per capita w relacji do PKB (wg PSN) najzamożniejszego kraju w UE	45% (2009; najbogatszy kraj: Holandia ³¹)	>75%
	Human Development Index (wersja 2011)	0,813	> 0,900

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Deficyt strukturalny instytucji rządowych i samorządowych (general government)	7,7% PKB	1% PKB
	Udział wydatków rozwojowych w wydatkach sektora publicznego ogółem (w %)	36,2% (2010)	42,1%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Relacja wpływów składkowych do wydatków na świadczenia w systemie ubezpieczeń emerytalnych, rentowych i zdrowotnych	59%	77%

³¹ Z uwzględnieniem Parytetu Siły Nabywczej, z wyłączeniem Luksemburga.

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Stopa oszczędności krajowych brutto (jako % PKB)	18,2% (2009)	22%
	Stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego w relacji do liczby osób pracujących	3,3%	> 50%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 20–64	64,6% (2010, EUROSTAT)	80%
	Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 15–64	60% (2010 III kw. BAEL)	75% ³²
	Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 20–24	44,7% (2010, BAEL)	> 60%
	Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 65–69	9,4% (2010, BAEL)	> 30%
	Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16–64 lata	20,5%	32%
	Udział zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy	48% (2009)	< 60%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	TFR (współczynnik dzietności)	1,39 (2008)	1,7
	Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat	57,7% (2010)	70%

³² Przy założeniu pełnego wykorzystania rezerw reformatorskich w odniesieniu do rynku pracy, zdrowia i edukacji.

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010		Wartość docelowa 2030	
		K: 30,4%	M: 44%	K: 15%	M: 30%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wskaźnik „gniazdownictwa”	22 lata (2007)		21 lat	
	Wiek wejścia na rynek pracy	20–24: 17,3% (2010)		<10%	
	Wskaźnik bierności społecznej młodzieży (NEET) – bierność społeczna młodzieży	25–29: 21,7% (2010)		<15%	
	- wskaźnik NEET dla grupy wiekowej 20-24	66,1% (IV kw. 2010)		<40%	
	- wskaźnik NEET dla grupy wiekowej 25-29	25,6% (IV kw. 2010)		<20%	
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Umowy na czas określony w grupie wiekowej 15–24 lat	Okolo – 1,5 mln osób		Dodatni bilans migracyjny	
	Umowy na czas określony w grupie wiekowej 25–49 lat	(wartość możliwa do obliczenia po uzyskaniu wyników NSP 2011)		> 75%	
	Bilans migracyjny netto (na podstawie szacunków GUS)	61,7%		> 80%	
Efektywność i sprawność państwa	Wskaźnik aktywności zawodowej imigrantów	565 (2009)		750	
	Wskaźnik efektywności urzędów pracy	32 (17 dla EU27)		15	
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (<i>Euro Health Consumer Index</i>)	58,1 (mężczyźni) i 62,1 (kobiety) (2009)		69 (mężczyźni) i 75 (kobiety)	
	Wskaźnik deprivacji materialnej	72,1 (mężczyźni) i 80,7 (kobiety)		78 (mężczyźni) i 84 (kobiety)	

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
	Wyniki testów PISA – odsetek uczniów na najwyższych poziomach osiągnięć (V i VI) w trzech dziedzinach – czytaniu i interpretacji, matematyce, rozumowaniu w naukach przyrodniczych	7,2% w czytaniu i interpretacji; 10,4% w matematyce; 7,6% w naukach przyrodniczych	> 13% w czytaniu i interpretacji; > 15,5% w matematyce; > 11,6% w naukach przyrodniczych
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wyniki testów PISA – odsetek uczniów poniżej drugiego poziomu w trzech dziedzinach – czytaniu i interpretacji, matematyce, rozumowaniu w naukach przyrodniczych	15,0% w czytaniu i interpretacji; 20,5% w matematyce; 13,1% w rozumowaniu w naukach przyrodniczych	< 8% w czytaniu i interpretacji < 12% w matematyce < 6% w rozumowaniu w naukach przyrodniczych
	Wyniki testów PIAAC	Wyniki pierwszej edycji badania PIAAC zostaną opublikowane w październiku 2013 roku	Co najmniej poziom średniej OECD
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wartość <i>Innovation Performance</i> (uogólniony wskaźnik innowacyjności) w relacji do średniej UE	54% (wartość: 0,278)	> 75%
	Średnia liczba zgłoszeń patentowych	2,05	> 100
	Wskaźnik poziomu czytelnictwa	44%	> 60%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej	Polska – 14,9% (Holandia – 38,6%, średnia europejska – 25,7%)	> 30%
	Poziom kompetencji cyfrowych	10% (2011)	> 80%

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wydatki na B+R (w tym publiczne) (GERD)	0,75% (2010)	3% (1,7% w 2020 r.)
	Wskaźnik udziału wysokich technologii w eksporcie	3,1% (2009)	> 15%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	<i>Global Competitiveness Index</i>	Pozycja – 39, wynik: 4,51	Pozycja – 20–25, wynik: >5,3
Równoważenie potencjału rozwojowego regionów	Relacja PKB na mieszkańca w najbiedniejszym i najbogatszym polskim województwie	42% (2007)	> 60%
	Liczba km autostrad (A) i dróg ekspresowych (S)	857 km (A), 675 km (S) (2010)	2000 km (A), 5300 km (S)
Równoważenie potencjału rozwojowego regionów	Długość linii kolejowych pozwalających na ruch pociągów pasażerskich z prędkością powyżej 160 km/h	0 km (2009)	500 km
	% populacji z czasem dojazdu do centrum stolicy województwa krótszy niż 60 min	57,9 (2008)	100
	Wskaźnik czytelnictwa w relacji wieś – miasto	86-procentowa przewaga miasta (21 – 11)	50-procentowa przewaga miasta
Równoważenie potencjału rozwojowego regionów	Wskaźnik wypożyczeń bibliotecznych w relacji wieś – miasto	75-procentowa przewaga miasta (396 – 226)	50-procentowa przewaga miasta
	Dostępność do szerokopasmowego internetu (DSL) na obszarach wiejskich	47% (2009)	85%
	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi (%)	50,4%	67%

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
	Odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem (%)	51%	80%
	Odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej (%)	74,7% (2009)	92%
	Powierzchnia użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej	13,98 mln ha (2010)	13,98 mln ha
	Udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej efektywnej skali produkcji w powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą ogółem w Polsce	39%	50%
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Średni czas trwania nieplanowanych przerw w dostawie energii (SAIDI)	316,1 (2010)	17
	Wskaźnik energochłonności gospodarki	363,72 (2009)	167
	Wskaźnik dywersyfikacji importu gazu	89% (2009)	<70%
	Udział energii ze źródeł odnawialnych w finalnym zużyciu energii	9,5%	Powyżej 15 %

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	Wskaźnik emisji CO ₂	0,95 t/MWh (2007)	<0,70 t/MWh
	Wskaźnik czystości wód	I klasa – 1%; II klasa – 11% (2008)	I klasa – 10%; II klasa – 20%
	Wskaźnik odpadów niercyklingowanych	85% (2009)	25%
	Indeks liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI)	86,8 (2010)	90
Efektywność i sprawność państwa	Wskaźnik obciążeń regulacyjnych (pozycja w rankingu)	111	W pierwszej 50
	Okres dochodzenia należności w postępowaniach sądowych (w dniach)	830	Wartość lepsza niż średnia OECD
	Wskaźnik wydajności instytucji rządowych (pozycja w rankingu)	110	Pozycja w pierwszej 50
	Dochodzenie należności z umów (pozycja w rankingu)	75	Pozycja w pierwszej 35
	Odsetek elektronicznych akt sądowych	<10%	>80%
	Odsetek formularzy dostępnych w sieci	>50%	>90%
Efektywność i sprawność państwa	Wskaźnik przejrzystości w tworzeniu polityk (pozycja w rankingu)	127	Pozycja w pierwszej 50
	Wskaźnik zaufania do sądów	44%	70%

Obszar strategiczny/cel	Wskaźnik	Wartość 2010	Wartość docelowa 2030
	<p>% udziału rozwojowych powierzchni miejskich z uchwalonymi planami zagospodarowania w stosunku do całości powierzchni miejskich (liczony łącznie ze studiami uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego)</p>	<p>- dla miast na prawach powiatu 36,43% - dla gmin miejskich (razem z miastami na prawach powiatu) – 41,60% - dla gmin miejskich (bez miast na prawach powiatu) – 46,89%</p>	<p>> 80% (dla wszystkich typów jednostek terytorialnych)</p>
Efektywność i sprawność państwa	Wskaźnik zaufania	26%	50%
	Wskaźnik aktywności społecznej	16% (2010)	40%

Definicje wykorzystanych wskaźników

PKB per capita w relacji do PKB najzamożniejszego kraju w UE – PKB per capita w Polsce (wg Parytetu Siły Nabywczej) jako odsetek PKB per capita dla najbogatszego kraju EU (z wyłączeniem Luksemburga, w %, źródło: Eurostat).

Human Development Index – wskaźnik dystansowy, którego składowymi są: oczekiwana długość życia w momencie narodzin (Life-expectancy index), przeciętna liczba lat edukacji (dla osoby w wieku 25 lat), oczekiwana liczba lat edukacji (osoby w wieku 5 lat) – Education index, dochód narodowy netto per capita (według metodologii PPP, w USD) – Income index (źródło: UNDP).

Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (general government) – wskaźnik informujący o różnicy między dochodami i wydatkami sektora instytucji rządowych i samorządowych wg klasyfikacji ESA'95 (w relacji do PKB, źródło: GUS).

Deficyt strukturalny sektora instytucji rządowych i samorządowych (general government) – wskaźnik informujący o hipotetycznym deficycie sektora instytucji rządowych i samorządowych po wyeliminowaniu czynników o charakterze cyklicznym (jest to wartość teoretyczna, nieobserwowalna). Deficyt strukturalny wraz z deficytem cyklicznym (a więc wynikającym z aktualnej fazy cyklu koniunkturalnego) sumują się do deficytu faktycznego obserwowanego. Wartość za rok 2010 na podstawie Aktualizacji Programu Konwergencji 2011. Wartość na rok 2030 ustalona na poziomie 1% PKB, tj. wysokości wskaźnika MTO (*medium term objective*, źródło: DAS KPRM).

Udział wydatków publicznych przeznaczanych na cele prorozwojowe – jako wydatki prorozwojowe potraktowano wydatki w kategoriach COFOG zdrowie, edukacja i oświata, podkategorie transport, komunikacja, badania podstawowe, zmniejszanie zanieczyszczeń, podkategorie zawierające wydatki na B+R, oraz podkategorie rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybołówstwo (z wagą 0,22), gospodarka ściekami (z wagą 0,8), gospodarka wodna (z wagą 0,5) i kultura. Wskaźnik wskazuje na udział tych wydatków w wydatkach publicznych w ogóle (w %, źródło: GUS).

Wpływy składkowe – dotyczą wpływów FUS, NFZ, FER. W szczególności nie uwzględniono wpływów składkowych NFZ za osoby niepłacące składek (ubezpieczeni w KRUS, służby mundurowe i osoby bezrobotne niepobierające zasiłku dla bezrobotnych), jak również składek przekazywanych do OFE (źródło: DAS KPRM).

Wydatki na świadczenia – obejmują wydatki na świadczenia FUS, NFZ, FER oraz świadczenia dla żołnierzy i funkcjonariuszy. Nie obejmują wydatków na świadczenia ze środków gromadzonych w OFE (źródło: DAS KPRM).

Stopa oszczędności krajowych brutto – stopa *gross savings* liczona według metodologii Eurostatu. Stanowi ona część dochodu do dyspozycji nieprzeznaczonego na konsumpcję (źródło: Eurostat).

Stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego w relacji do liczby osób pracujących – stosunek aktywnych kont w III filarze systemu emerytalnego do liczby pracujących obliczono jako stosunek sumy aktywnych kont w IKE oraz PPE do liczby pracujących w gospodarce w oparciu o dane BAEL (źródło: BAEL, DAS KPRM).

Wskaźnik aktywności zawodowej – relacja osób aktywnych zawodowo (tj. pracujących oraz bezrobotnych – poszukujących zatrudnienia) do ogółu osób (w danej kategorii wiekowej, źródło: Eurostat, BAEL).

Wskaźnik zatrudnienia – udział osób zatrudnionych w populacji osób w wieku 15 i więcej lat (ewentualnie: w danej kategorii wiekowej, źródło: Eurostat, BAEL).

Stopa bezrobocia – relacja osób bezrobotnych (aktywnie poszukujących pracy i gotowych ją podjąć) do osób aktywnych zawodowo (źródło: Eurostat, BAEL).

Wskaźnik dzietności ogólnej (Total Fertility Rate, TFR) – przeciętna dzieci przypadających na 1 kobietę przy założeniu, że dożyje ona końca wieku rozrodczego, a jej płodność odpowiada średniej z poszczególnych grup wiekowych (źródło: GUS).

Wskaźnik deprivacji materialnej – za granicę deprivacji materialnej przyjmuje się brak możliwości zaspokojenia co najmniej 3 z 9 uwzględnionych potrzeb. Są to: deklaracja braku środków finansowych na opłacenie tygodniowego wyjazdu rodziny na wypoczynek raz w roku, deklaracja braku możliwości ze względów finansowych jedzenia mięsa, ryb (wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień, deklaracja braku możliwości ze względu na trudności finansowe ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb, brak możliwości pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości przyjętej w danym kraju granicy ubóstwa relatywnego, w roku poprzedzającym badanie), zaległości w terminowych opłatach związanych z mieszkaniem, spłatach rat i kredytów, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telewizora kolorowego, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych samochodu, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych pralki, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telefonu (stacjonarnego lub komórkowego) (źródło: EU-SILC).

Wskaźnik „gniazdownictwa” – odsetek młodych osób (25–34 lata) pozostających w jednym gospodarstwie domowym z przynajmniej jednym rodzicem (źródło: EU-SILC).

Udział zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy – odsetek osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy w ogólnej liczbie zatrudnionych osób niepełnosprawnych (źródło: BAEL oraz inne dostępne dane statystyczne).

Wiek wejścia na rynek pracy – najniższy wiek, w którym przynajmniej 50% młodych jest aktywna zawodowo (źródło: Eurostat, EU-LFS).

Wskaźnik bierności społecznej młodzieży (Not in Employment Education or Training, NEET) – odsetek osób w wieku 20–24 i 25–29 poza systemem edukacji oraz szkoleń i niepracujących (również w formie wolontariatu) dłużej niż trzy miesiące w ogólnej liczbie osób w danej grupie wiekowej; (źródło: EUROSTAT).

Umowy na czas określony w grupie wiekowej 15–24 lata – udział pracowników zatrudnionych na czas określony w wieku 15–24 lata, jako procent pracujących w tej grupie wiekowej (w %, źródło: Eurostat).

Umowy na czas określony w grupie wiekowej 25–49 lat – udział pracowników zatrudnionych na czas określony w wieku 25–49 lat, jako procent pracujących w tej grupie wiekowej (w %, źródło: Eurostat).

Bilans migracyjny – różnica między zasobem imigrantów przebywających w Polsce (powyżej 3 miesięcy) a zasobem stałych mieszkańców Polski przebywających za granicą (powyżej 3 miesięcy);

w obu przypadkach na podstawie szacunków przygotowywanych przez Główny Urząd Statystyczny (źródło: GUS).

Wskaźnik efektywności urzędów pracy – roczny odpływ bezrobotnych w wyniku podjęcia pracy w relacji do średniej rocznej liczby bezrobotnych (źródło: MPiPS).

Średni czas wydania decyzji administracyjnej – średni okres od daty złożenia wniosku o wydanie decyzji administracyjnej do daty jej uprawomocnienia się (źródło: dane agregowane przez MSWiA).

Europejski Konsumencki Indeks Zdrowia (*Euro Health Consumer Index*) – wskaźnik ten jest łącznym ujęciem określonej liczby wskaźników odnoszących się do wybranych obszarów oceny systemu ochrony zdrowia (takich jak: wyniki leczenia, zakres i zasięg świadczonych usług, prawa pacjenta i informacje, e-Zdrowie, czas oczekiwania na leczenie, środki farmaceutyczne) mającym na celu sumaryczną ocenę sposobu świadczenia usług zdrowotnych w poszczególnych systemach opieki zdrowotnej. Wartość docelową ustalono jako obecnie funkcjonującą dla krajów z czołówki rankingu (źródło: PIU, DAS).

Przeciętne trwanie życia w zdrowiu – oczekiwana długość życia w zdrowiu (Healthy Life Years, HLY) dla osoby nowo narodzonej (źródło: EU-SILC).

Oczekiwana długość życia – przeciętna liczba lat życia w momencie narodzin obliczana na podstawie statystyk umieralności (*Life Expectancy, LE*).

Wyniki testów PISA – wyniki testów kompetencji na trzech poziomach: w czytaniu i interpretacji, matematyczne i naukach przyrodniczych uczniów w wieku 15 lat (źródło: Programme for International Student Assessment, OECD).

Wyniki testów PIAAC – wyniki badania kompetencji osób dorosłych w trzech obszarach: radzenie sobie w środowisku wysokich technologii, matematyka i rachunki, rozumienie tekstu (źródło: OECD).

Wartość wskaźnika *Innovation Performance* w relacji do średniej UE – uogólniony wskaźnik innowacyjności w relacji do średniej UE (źródło: Innovation Union Scoreboard, Pro Inno Europe).

Zgłoszenia patentowe – średnia roczna liczba zgłoszeń patentowych do EPO i USPTO na mln mieszkańców (źródło: European Patent Office, United States Patent & Trademark Office).

Wskaźnik poziomu czytelnictwa - odsetek osób, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy przeczytały 1 lub więcej książek w całości lub we fragmencie (źródło: OBOP).

Wskaźnik rozwoju infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej – poziom penetracji internetu szerokopasmowego (*Broadband Penetration Rate*), liczony jako liczba dedykowanych linii szerokopasmowych (o przepustowości powyżej 144 Kbit/s) na 100 mieszkańców, niezależnie od stosowanej technologii (źródło: Eurostat).

Poziom kompetencji cyfrowych – procent respondentów, którzy zadeklarowali wykonywanie 5 lub 6 spośród sześciu wyznaczonych czynności związanych z wykorzystywaniem internetu: korzystanie z wyszukiwarki, wysyłanie e-maili z załącznikami, korzystanie z forów i list dyskusyjnych, wykonywanie rozmów telefonicznych przez internet, wymiana plików poprzez sieci typu peer-to-peer (źródło: Eurostat).

Wydatki na B+R (w tym publiczne) w relacji do PKB (*Gross Domestic Expenditures on Research and Development, GERD*) – całkowita wartość wydatków przeznaczanych w danym kraju i w określonej jednostce czasu na badania i rozwój (źródło: Eurostat).

Wskaźnik udziału wysokich technologii w eksporcie – udział wartości eksportu dóbr i usług o wysokim zaawansowaniu technologicznym w eksporcie ogółem (źródło: Eurostat).

Globalny Indeks Konkurencyjności (Global Competitiveness Index, GCI) – złożony indeks stworzony do pomiaru konkurencyjności rozumianej jako zbiór instytucji, polityk i czynników, które determinują poziom produktywności w danym kraju. Wskaźnik tworzony jest na podstawie danych cząstkowych dla 12 obszarów (*pillars*): instytucje publiczne, infrastruktura, stabilność makroekonomiczna, zdrowie i edukacja podstawowa, edukacja wyższa, efektywność rynku dóbr, efektywność rynku pracy, zaawansowanie rynków finansowych, zdolność do rozwoju technologicznego, wielkość rynku, zaawansowanie biznesu, innowacyjność, którym przyporządkowuje się różne wagi (źródło: World Economic Forum).

Relacja PKB na mieszkańca w najbiedniejszym i najbogatszym polskim województwie – poziom zamożności w tym wskaźniku definiujemy przez wielkość PKB per capita (źródło: GUS).

Wskaźnik „efektywności” komunikacyjnej – odsetek populacji z czasem dojazdu do centrum stolicy województwa krótszy niż 60 min (źródło: *Wariantowa analiza dostępności w transporcie lądowym – rekomendacje dla KPZK*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, PAN).

Wskaźnik czytelnictwa w relacji wieś – miasto – wskaźnik określający różnicę w liczbie czytelników na 100 mieszkańców między miastem i wsią, w ujęciu procentowym (źródło: Biblioteka Narodowa, Pracownia Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa).

Wskaźnik wypożyczeń bibliotecznych w relacji wieś – miasto – wskaźnik określający różnicę w liczbach wypożyczeń na 100 mieszkańców między miastem i wsią, w ujęciu procentowym (źródło: Biblioteka Narodowa, Pracownia Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa).

Dostępność do szerokopasmowego internetu (DSL) na obszarach wiejskich – wskaźnik określa odsetek mieszkańców obszarów wiejskich posiadających dostęp do szerokopasmowego internetu z wykorzystaniem technologii z zakresu DSL (*Digital Subscriber Line* – cyfrowa linia abonencka) (źródło: Eurostat, raporty ICT Country Profiles, <http://ec.europa.eu/digital-agenda>).

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi – udział osób zatrudnionych w populacji osób w wieku 15 i więcej lat na obszarach wiejskich w % (źródło: Bank Danych Lokalnych GUS).

Odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem – w % (źródło: Bank Danych Lokalnych GUS).

Odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej – w % (źródło: Bank Danych Lokalnych).

Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej – użytki rolne utrzymywane w dobrej kulturze – zgodnie z normami, a więc grunty orne (łącznie z ogrodami przydomowymi i uprawami trwałymi innymi niż sady), sady, łąki trwałe, pastwiska trwałe oraz użytki rolne pozostałe (obecnie nie użytkowane i niebędące w dobrej kulturze rolnej) (źródło: GUS).

Udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej efektywnej skali produkcji w powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą ogółem w Polsce – udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą ogółem w Polsce w % (źródło: GUS).

Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej – użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 39, poz. 211, z późn. zm.).

Średni czas trwania nieplanowanych przerw w dostawie energii (*System Average Interruption Duration Index, SAIDI*) – systemowy wskaźnik średniego (przeciętnego) rocznego czasu trwania przerw, wyznaczony jako roczna suma czasu trwania wszystkich przerw (w minutach), podzielona przez całkowitą liczbę odbiorców przyłączonych do sieci. Inaczej ujmując jest to całkowity czas trwania przerw w zasilaniu w energię elektryczną (w minutach), jakiego może się spodziewać odbiorca średnio w ciągu roku (źródło: URE/European Energy Regulators).

Wskaźnik energochłonności gospodarki – stosunek zużycia energii brutto (węgiel, elektryczność, ropa, gaz ziemny i odnawialne źródła energii dostępne do wykorzystania) do produktu krajowego brutto liczonego dla roku kalendarzowego (rok bazowy 2000); wskaźnik wyrażany w kg ekwiwalentu olejowego/1000 euro (kgoe) (źródło: Eurostat).

Wskaźnik dywersyfikacji dostaw gazu – udział importu gazu z jednego kierunku/źródła w całkowitej wartości importu (źródło: PGNiG).

Wskaźnik emisji CO₂ – roczna wielkość emisji CO₂ w elektroenergetyce zawodowej w stosunku do krajowej produkcji energii elektrycznej (źródło: Ministerstwo Gospodarki).

Wskaźnik czystości wód – udział wód powierzchniowych w I i II klasie czystości ekologicznej (JCW) (źródło: GIOS).

Indeks liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI) – indeks stanu populacji 23 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego (rok bazowy 2000=100, źródło: Eurostat).

Wskaźnik odpadów nierecyklingowanych – stopień redukcji odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska w stosunku do odpadów wytworzonych w 1995 r. (źródło: GIOS).

Wskaźnik obciążeń regulacyjnych (w oparciu o *Global Competitiveness Index*) – pozycja 1.08 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Bank Economic Forum).

Okres dochodzenia należności w postępowaniach sądowych – wskaźnik oparty na badaniach Doing Business realizowanych przez Bank Światowy; bierze pod uwagę warunki prowadzenia działalności gospodarczej w ponad 180 krajach, z uwzględnieniem oddziaływania wymiaru sprawiedliwości i procedur sądowych na działalność gospodarczą (źródło: Bank Światowy, Doing Business).

Wskaźnik wydajności instytucji rządowych (w oparciu o *Global Competitiveness Index – Public Institutions – Government Inefficiency*) – uśredniona pozycja na podstawie pozycji 1.07–1.11 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Bank Economic Forum).

Dochodzenie należności z umów – miejsce w rankingu cząstkowym Doing Business dotyczącym dochodzenia należności z umów (źródło: Doing Business).

Odsetek elektronicznych akt sądowych – wskaźnik oparty na badaniu European Judicial Systems realizowanym przez Europejską Komisję na rzecz Efektywności Sądownictwa (ang. *European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ*). Dotyczy ono systemów wymiaru sprawiedliwości funkcjonujących w państwach członkowskich Rady Europy (źródło: European Commission for the

Efficiency of Justice – Evaluation report of European judicial systems – Edition 2010: Efficiency and quality of justice).

Odsetek formularzy dostępnych w sieci – wskaźnik odnoszący się do udziału formularzy dostępnych drogą elektroniczną oparty na badaniu European Judicial Systems realizowanym przez Europejską Komisję na rzecz Efektywności Sądownictwa (ang. *European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ*) (źródło: European Commission for the Efficiency of Justice – Evaluation report of European judicial systems – Edition 2010: Efficiency and quality of justice).

Wskaźnik przejrzystości w tworzeniu polityk – pozycja 1.11 w rankingu The Global Competitiveness Index (źródło: World Economic Forum).

Procentowy udział rozwojowych powierzchni miejskich z uchwalonymi planami zagospodarowania w stosunku do całości powierzchni miejskich (liczony łącznie z studiami uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego; źródło: MAiC).

Wskaźnik zaufania – odsetek osób w wieku 18+ wyrażających przekonanie, że można ufać innym ludziom (źródło: CBOS).

Wskaźnik aktywności społecznej – odsetek osób deklarujących aktywność w organizacjach społecznych (źródło: GUS).